

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
AVALIKU ÕIGUSE INSTITUUT

Ege Sarri

**TASAKAAL AJAKIRJANDUSVABADUSE, AVALIKU TEADMISVAJADUSE JA
SÜÜTUSE PRESUMPTSIOONI VAHEL**

Magistritöö

Juhendaja
Prof. Ülle Madise

Tallinn

2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. AVALIK TEADMISVAJADUS	8
1.1 Avaliku teadmisevajaduse olemus	8
1.2 Avaliku huvi mõiste	10
1.3 Õigustatud ja kohustatud subjektide ring	11
1.4 Avalikku teadmisevajadust reguleerivad seadused	13
1.5 Vahekokkuvõte	15
2. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOON	16
2.1 Süütuse presumptsiooni mõiste ja olemus	16
2.2 Kahtlustatav vs. süüdistatav kriminaalmenetluses	19
2.3 Süütuse presumptsiooni subjektide ring	21
2.3.1 Süütuse presumptsiooni kaitsealasse kuuluvad isikud	21
2.3.2 Süütuse presumptsiooni kohustatud subjektid	22
2.4 Süütuse presumptsiooni rikkumine seoses riigivõimu esindajate avaldustega ajakirjanduses	25
2.5 Ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte rikkumine ajakirjanduse poolt	28
2.6 Süütuse presumptsiooni rikkumine kriminaalasja lõpetamisel prokuratuuri määrusega	31
2.7 Eestis kehtivad õiguskaitsevahendid süütuse presumptsiooni rikkumise korral ajakirjanduse poolt	34
2.8 Au ja hea nime teotamine	37
2.9 Vahekokkuvõte	40
3. AJAKIRJANDUSVABADUSE PÕHISEADUSLIKUD PIIRID	44
3.1 Väljendusvabadus	44
3.1.1 Väljendusvabadus kui põhiõigus	44
3.1.2 Väljendusvabadus vs. muud põhiõigused	46
3.1.3 Pressivabadus	48
3.1.4 Tsensuuri keeld	49
3.2 Ajakirjandusvabaduse piirangud Eesti seadusandluses	51

3.3 Ajakirjandusvabaduse piirangud muudes riikides	55
3.3.1 <i>Sub judice</i> 'i printsiip ning eeluurimise andmete avaldamise kaitse ajakirjandusvabaduse piiranguks.....	55
3.3.2 Tsiviilõiguslikud kaitsevahendid ajakirjandusvabaduse piiranguks	59
3.3.3 Au ja hea nime teotamise karistusõiguslik kaitse ajakirjandusvabaduse piiranguks	62
3.4 Tasakaal ajakirjandusvabaduse, süütuse presumptsiooni ja avaliku teadmismisvajaduse vahel	64
3.4.1 Süütuse presumptsioon ajakirjandusvabaduse ja avaliku teadmismisvajaduse tasakaalustamiseks	64
3.4.2 Võimalike kaitsemeetmete analüüs tasakaalustamiseks ajakirjandusvabadust, avalikku teadmismisvajadust ja süütuse presumptsiooni.....	65
3.5 Vahekokkuvõte	70
KOKKUVÕTE	73
SUMMARY	79
LÜHENDID	86
KASUTATUD MATERJALID.....	87
Kasutatud kirjandus	87
Kasutatud õigusaktid ja seaduste kommentaarid	90
Kasutatud kohtupraktika	91
Muud allikad	92

SISSEJUHATUS

Ajakirjandus on avalikkusele tähtis informatsiooniallikas, mille kaudu jõuavad avalikkuse ette olulisemad päevasündmused. Ajakirjanduse roll ühiskonnas on teavitada avalikkust ühiskonnas toimuvast ning seetõttu hoiab ajakirjandus kui ühiskonna valvekoer silma peal õigussüsteemi toimimisel. Kuritegevus ning ka tähtsamad kriminaalmenetlused on alati olnud nii avalikkuse kui ka meedia huviorbiidis. Ajakirjandusvabaduse osa on kohtumenetluste kajastamine avalikkuse teadmismisvajaduse rahuldamiseks. See vabadus vastandub kohtumenetluse osaliste, eelkõige kahtlustatava või süüdistatava õigustega. Enne süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist käsitletakse isikuid sageli süüdistaja või kannatanu väidete paikapidavust eeldades süüdiolavana. Avalikkusel on õigus kohtumenetlusest teada, eriti kui kahtlustav või süüdistatav on avaliku elu tegelane, veelgi kõrgem on teadmismisvajadus valitud ja nimetatud ametikandjate puhul. Samas on selge, et enne kohtuotsuse tegemist süü ja tõendite käsitlemine ajakirjanduses ja avalikkuse reaktsiooni esile kutsumine võib mõjutada kohut ja mõjutab isiku au ja head nime. Pelgalt õigeks mõistva otsusega ei ole võimalik isikule süütuse presumptsiooni rikkumisega tekitatud kahju heastada. Seega on vajalik leida õigusriigis sobiv tasakaalupunkt väljendusvabaduse, avalikkuse teadmismisvajaduse ja süütuse presumptsiooni vahel. Magistritöö uurimisprobleemiks on tasakaalu leidmine kolme olulise põhiõiguse vahel Eestis: ajakirjandusvabadus, avalik teadmismisvajadus ja süütuse presumptsioon.

Antud teema on päevakohane ja oluline, kuivõrd praktikas süüdistatakse tihti meediat süütuse presumptsiooni mitteaustamises.^{1, 2, 3, 4} Eraldi näitena toob autor välja paari aasta taguse Reformierakonna rahastamiskandaali, millega seoses on Delfi portaal andnud välja endisele reformierakonna liikmele Silver Meikarile kodanikujulguse aumärgi ülestunnistuse eest, et ta on kaasa aidanud Reformierakonna varjatud rahastamisele, kuigi Kristen Michalile ja Kalev Lillole ei esitatud ebapiisavate tõendite tõttu süüdistustki.⁵ Teema on aktuaalne ka väljaspool

---

¹ K. Kangro. Lang: ajakirjandus ei ole süütuse presumptsiooniga tuttav. Postimees 04.08.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.postimees.ee/928226/lang-ajakirjandus-ei-ole-suutuse-presumpstiooniga-tuttav> (17.04.2015).

² K. Kangro. Savisaar: süütuse presumpstioon kehtib ka Michali ja Lillo suhtes. Postimees 23.07.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.postimees.ee/916210/savisaar-suutuse-presumpstioon-kehtib-ka-michali-ja-lillo-suhtes> (17.04.2015).

³ K. Kangro. Ansip: ajakirjanduse jaoks eksisteerib süülisuse presumpstioon. Postimees 13.09.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.postimees.ee/971464/ansip-ajakirjanduse-jaoks-eksisteerib-suulisuse-presumpstioon> (17.04.2015).

⁴ P. Luts. Kristen Michal astus tagasi. ERR-i uudised 06.12.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudised.err.ee/v/eesti/405afa4a-a811-413a-8e12-aa86f3c3d8d4> (17.04.2015).

⁵ Delfi toimetuse esitas kodanikujulguse aumärgile Silver Meikari. Delfi portaal 05.09.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/arvamus/delfi-toimetuse-esitas-kodanikujulguse-aumargile-silver-meikari?id=64919972> (17.04.2015).

Eestit, kuivõrd ajakirjandusvabaduse, avaliku teadmisevajaduse ja süütuse presumptsiooni aktsepteeritava tasakaalu leidmine on raske ülesanne igas õigussüsteemis.⁶

Ühelt poolt toetab ajakirjanduse poolt kriminaalmenetluste kajastamist väljendusvabadus, mis tuleneb Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) §-st 45⁷ ning mis on demokraatliku ühiskonna üks alusväärtusi. Samuti annab PS § 44 avalikkusele õiguse vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Samas on isikul PS §-i 22 kohaselt olla õigus mitte käsitatud süüdiolena enne süüd kinnitavat kohtuotsust. Magistritöö eesmärk on püstitatud uurimisprobleemist tulenevalt hinnata tasakaalu ajakirjandusvabaduse, avaliku teadmisevajaduse ja süütuse presumptsiooni vahel Eestis tuginedes kehtivatele õigusnormidele ning vajadusel pakkuda välja muudatusettepanekud.

Ennekõike püüab magistritöö autor leida vastuse töö põhilisele küsimusele: kuidas tasakaalustada ajakirjandusvabadust, avalikku teadmisevajadust ning süütuse presumptsiooni Eestis? Eesmärgi jõudmiseks otsib autor muuhulgas vastuseid ka järgnevale küsimustele:

1. Kas süütuse presumptsiooni toime laieneb ka eraisikute käitumisele?
2. Millised on Eestis kehtivad ajakirjandusvabaduse piirangud ning millised kaitsemeetmed on Eestis ette nähtud isikutele, keda meedia on käsitanud avalikkuse ees süüdiolena enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist?
3. Kuidas balansseerivad teised Euroopa Liidu riigid ajakirjandusvabadust ja süütuse presumptsiooni?
4. Kas Eestis kehtivad ajakirjandusvabaduse piirangud on piisavalt efektiivsed tagamaks kaitset meedia poolse süüdimõistmise eest enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist?

Autor peab vajalikuks märkida, et meedia poolset süütuse presumptsiooni rikkumist on uurinud Elis Allas magistritöös „Süütuse presumptsioon ja meedia“ 2013. aastal. Eelnevalt mainitud magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kas ja mis tingimustel on võimalik meedias avaldatuga rikkuda süütuse presumptsiooni põhimõtet ning kas meedia vajaks senisest rangemat regulatsiooni süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumise ärahoidmiseks. Elis Allas jõudis magistritöös järeldusele, et Eestis puudub vajadus meedia rangema regulatsiooni järele. Samas pole autori hinnangul Elis Allase magistritöös piisavalt süvitsi uuritud süütuse

---

⁶ G. Riesta. Trying cases in the media: A comparative overview 2008, lk 65. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1493&context=lcp> (17.04.2015).

⁷ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.

presumptsiooni toimet eraisikute vahelises suhetes ning samuti pole analüüsitud ka välisriikide vastava valdkonna seadusandlust. Antud teema vajab põhjalikumat uurimist, et vastata küsimusele, kas meedia vajaks senisest rangemat regulatsiooni süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumise ärahoidmiseks. Autori arvates on oluline uurida süütuse presumptsiooni toime sisu eraisikute vahelises suhetes ning analüüsida ka erinevate riikide ajakirjandusvabaduse piiranguid, et teada saada, kuidas balansseerida ajakirjandusvabadust, avalikku teadmismajadust ja süütuse presumptsiooni.

Magistritöö on struktuurilt jaotatud kolmeks peatükiks, mis jagunevad omakorda alapeatükkideks. Esimeses peatükis toob autor välja avaliku teadmismajaduse olemuse ning seadused, mis reguleerivad avalikku teadmismajadust Eestis. Teine peatükk keskendub süütuse presumptsiooni olemusele. Antud peatükis käsitleb autor süütuse presumptsiooni mõistet ja olemust ning püüab teada saada, kas süütuse presumptsioon on oma olemuselt üksnes kriminaalmenetluslik kaitse või aktsepteeritakse süütuse presumptsiooni laienemist ka eraisikute vahelistele suhetele. Järgnevas alapeatükis käsitleb autor süütuse presumptsiooni võimalikke rikkumisi meedia poolt, tuginedes Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi EIÕKohus) ning Eesti kohtute praktikale. Autor toob välja Eestis kehtivad õiguskaitsevahendid juhul, kui ajakirjandus on isikut käsitanud süüdiolavana enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist. Teise peatüki lõpus käsitleb autor põgusalt au ja hea nime teotamise olemust, kuivõrd meediapoolne süütuse presumptsiooni mitteastamine toob endaga kaasa ka isiku reputatsiooni kahjustamise. Kolmas peatükk keskendub ajakirjandusvabaduse põhiseaduslikele piirangutele. Antud peatükis tuuakse välja väljendusvabaduse, pressivabaduse ja tsensuuri keelu olemus. Autor käsitleb ka ajakirjandusvabaduse piiranguid Eestis ja püüab järgnevalt teada saada, millised piirangud teistes riikides süütuse presumptsiooni kaitsmiseks on sätestatud. Kolmanda peatüki lõpp käsitleb aga tasakaalu leidmist ajakirjandusvabaduse, avaliku teadmismajaduse ja süütuse presumptsiooni vahel Eestis. Nimelt püüab autor kolmanda peatüki lõpus leida vastuse, kas Eestis kehtivad ajakirjandusvabaduse piirangud on piisavalt efektiivsed tagamaks kaitset meedia poolse süüdimõistmise eest enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist.

Selle magistritöö näol on tegemist teoreetilise uurimusega, milles autor kasutab ka analüütilist ja võrdlevat meetodit. Autor püüab magistritöös tõstatatud küsimustele leida vastuse erialase kirjanduse, kohtupraktika analüüsi ning erinevate riikide õiguslike regulatsioonide võrdluse kaudu. Magistritöös on analüüsitud nii Eesti kui ka EIÕKohu praktikat ning samuti on võrreldud omavahel Eesti ja muude Euroopa riikide õiguslike regulatsioonide. Magistritöö

allikmaterjalina on kasutatud erialapõhist kirjandust, õigusteadlaste artikleid ja nii siseriiklikke kui ka teiste Euroopa riikide õigusakte ning kohtupraktikat.

Autor soovib tänada siinkohal magistritöö juhendajat Ülle Madiset, kes on aidanud nõuannetega kaasa magistritöö kirjutamisele, ning oma lähedasi ja abikaasat innustuse, kannatlikkuse ja toetuse eest.

1. AVALIK TEADMISVAJADUS

Tänases infoühiskonnas on tihtipeale meedia see, kelle vahendusel käsitatakse isikut kurjategijana enne süüdimõistvat kohtuotsust. Üldiselt saab avalikkus ajakirjanduse kaudu teada, et isikut kuriteos kahtlustatakse või süüdistatakse. Ühelt poolt on isikul lähtuvalt süütuse presumptsiooni põhimõttest õigus olla mitte käsitatud kuriteos süüdiolavana enne, kui vastav kohtuotsus isiku süü kohta on jõustunud. Teiselt poolt õigustab ajakirjandus oma tegevust, tuginedes ajakirjandusvabadusele ja avalikule teadmismisvajadusele. Kuivõrd avalik teadmismisvajadus on nende kolme põhiõiguse tasakaalustamisel tähtis tegur, peab autor oluliseks avaliku teadmismisvajaduse olemuse välja tuua. Selles peatükis tuuakse välja avaliku teadmismisvajaduse ning avaliku huvi mõiste, subjektide ring ning avalikku teadmismisvajadust reguleeriv seadusandlus.

1.1 Avaliku teadmismisvajaduse olemus

Avalik teadmismisvajadus tuleneb PS-i § 44 esimesest lausest, mis ütleb, et igaühel on õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Samuti tuleneb inimõiguste ülddeklaratsiooni artiklist 11 lõikest 1⁸ ning kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artiklist 19⁹ põhimõtte, mille kohaselt igaühel on õigus hankida, saada ja levitada igasugust informatsiooni ja ideid. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 11¹⁰ näeb ette vabaduse saada ja levitada ideid ning seega lisab ka massiteabevahendite vabaduse ja mitmekesisuse austamiskohustuse.¹¹ Avaliku teadmismisvajaduse ja avaliku huvi mõistet seadused otseselt ei defineeri.

PS § 44 sätestab üksnes õiguse informatsiooni saada, kuid antud paragrahv ei maini ideede ja informatsiooni levitamist. Ideede ja informatsiooni levitamise õiguse annab aga PS § 45, millest tuleneb väljendusvabaduse põhimõtte. Seega saab järeldada, et informatsiooniõigus sisaldab endas õigust saada informatsiooni ning õigust seda ka levitada. Informatsiooniõigust hõlmavad PS §-d 44 ja 45. Samas ei ole PS-i § 44 absoluutne põhiõigus, kuivõrd näiteks PS §-i 130

---

⁸ ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon> (17.04.2015).

⁸ Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1993, 10, 11.

⁹ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. 2010/C 83/02. ELT C 83/389, 30.03.2010.

¹⁰ Samas.

¹¹ N. Parrest, P. Roosma, E. Vene, PS § 44/1. – Ü. Madise, R. Narits jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3 vlj. Tallinn: Juura 2012.

kohaselt võib erakorralise või sõjaseisukorra ajal PS §-s 44 sätestatud õiguseid piirata seadusega ettenähtud juhtudel riigi julgeoleku ja avaliku korra huvides.¹²

Mida tähendab aga formuleering „üldiseks kasutamiseks levitatav informatsioon“? Eesti Riigikohus on käsitlenud „üldiseks kasutamiseks levitatava informatsiooni“ sisu kohtuasjas, kus Tartu Vangla toiminguga keelati kaebajale ligipääsu võimaldamine internetilehekülgedele www.coe.ee, www.oiguskantsler.ee ja www.riigikogu.ee. Kaebaja leidis, et antud toiming piirab PS § 44 lg-s 1 sätestatud õigust vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Samuti on kaebaja arvates tegu põhiõiguste rikkumisega ka siis, kui kinnipeetavale ei võimaldata juurdepääsu avalikustatud kohtulahenditele ega võimaldata tutvuda EIÕKohtu lahendite andmebaasiga. Kohtu hinnangu kohaselt tuleb üldiseks kasutamiseks levitatava teabena mõista kogu informatsiooni, sõltumata selle edastajast ja kandjast, mis on tehtud kättesaadavaks individuaalselt kindlaks määramata isikute ringile. Selline määratlus tagab aga põhiõigusele võimalikult laia kaitseala. Seega kui riigi- või kohaliku omavalitsuse üksuse asutus või mõni avalik-õiguslikke funktsioone täitev isik on oma veebilehel teinud informatsiooni kättesaadavaks nii vabatahtlikult kui ka seaduses sisalduvat kohustust täites, on see avalikustamise tulemusena muutunud üldiseks kasutamiseks levitatavaks informatsiooniks.¹³ Eelnevast lähtudes saab järeldada, et avalikku teabelevisse suunatud informatsiooniga on tegu siis, kui teabe sihtgrupiks on avalikkus, ning informatsiooniõiguse kaitsealasse kuuluvad igasugused informatsiooniallikad.¹⁴

Üldiseks kasutamiseks informatsiooni saab jaotada kaheks: avalik-õigusliku päritoluga informatsioon ja eraõigusliku päritoluga informatsioon. Avalik-õigusliku päritoluga informatsioonil on aga kättesaadavuse osas kõrgendatud nõuded, sest sellisel juhul tagab see demokraatlikus ühiskonnas võimutegevuse läbipaistvuse ning samuti on see vajalik avalikkuse ühiskonnaelus osalemiseks. Üldiseks kasutamiseks levitatav informatsioon aga ei tähenda seda, et isikul on õigus saada igasugust informatsiooni, vaid et tal on õigus ligi pääseda üksnes sellele informatsioonile, mis vastab teatud kvaliteeditunnustele.¹⁵

---

¹² N. Parrest, P. Roosma, E. Vene. PS § 44/2. *Op. cit.*

¹³ RKÜKo 07.12.2009, nr 3-3-1-5-09, p 21.

¹⁴ N. Parrest, P. Roosma, E. Vene. PS § 44/3.2. *Op. cit.*

¹⁵ Samas.

1.2 Avaliku huvi mõiste

Avalik teadmishvajadus tähendab sisuliselt avalikku huvi. Avaliku huvi mõiste on oma olemuselt määratlemata õigusmõiste, kuivõrd tegemist on mõistega, mille tunnuste loetelu on lai ja ajas muutuv. Seega on määratlemata õigusmõistete ammendav defineerimine võimatu. Määratlemata õigusmõistete alla kuuluvad veel näiteks hea usk, head kombed jne.¹⁶ Samuti on EIÕKohus öelnud, et määratlemata õigusmõisted on oma olemuselt dünaamilised ja vajalikud valdkondades, kus olukord võib pidevalt muutuda. Näiteks head kombed on mõiste, mida ei ole võimalik seadusega täpsemalt defineerida ja seega antakse sellele sisu lähtuvalt praktikast.¹⁷ Määratlemata õigusmõiste, sh ka avalik huvi, on seotud hindamisruumi teooriaga – määratlemata õigusmõisted lubavad erinevaid väärtushinnanguid ning seega ei saa probleemile olla ainult ühte õiget lahendust. Seadusandja annab määratlemata õigusmõistega haldusasutusele hindamisesõiguse, mis omakorda tähendab, et kui määratlemata õigusmõiste nõuab hinnangu andmist, ei saa kohus hinnangu andjate mõttekäiku jälgida ning kontrollida. Määratlemata õigusmõiste aluseks tuleb asutuse hinnang.¹⁸

Kui tulla määratlemata õigusmõistetest avaliku huvi mõiste juurde, siis avaliku huvi sihiks on teatud avalik hüve. Avaliku huvi mõistet kasutatakse üldiselt põhiõiguste piiramise õigustusena. Samas mainib ka tsiviilseadustiku üldosa seadus¹⁹ (edaspidi TsÜS) § 25 lg 2 avalikku huvi, sätestades, et avalik-õiguslikuks juriidiliseks isikuks loetakse riiki, kohalikku omavalitsust või muud juriidilist isikut, kes on loodud avalikes huvides. TsÜS ei defineeri avaliku huvi mõistet. Seega Eesti seadusandlus ei defineeri mõistet 'avalik huvi', kuid see ei tähenda seda, et avaliku huvi mõiste olemust pole üldse võimalik analüüsida.²⁰ Avaliku huviga seatakse üksikisikule teatud kohustused ning seetõttu ei saa keegi oma õigusi ja vabadusi piiramatult teostada. Avaliku hüve all mõeldakse huvitatud riigi kui ühiskonna liikmeid tervikuna. Avaliku hüvega on tegemist siis, kui see puudutab ühiskonnas enamiku liikmete heaolu. Avalik hüve on seega jagamatu faktor, mis laieneb sellistele väärtustele nagu kultuur, rahvatervise edendamine, keskkonnakaitse, riigi julgeolek, madal kuritegevuse tase jne. Samas ei hõlma avalik huvi alati ainult ühiskonda kui tervikut, vaid ka suurte sotsiaalsete gruppide hüvesid. Näiteks mis puudutab majandust, kaitstakse tarbijate gruppi riiklikul tasandil

¹⁶ K. Ikkonen. Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste. – *Juridica* 2005, nr 3, lk 187.

¹⁷ H. Vallikivi. Põhiõiguste ja -vabaduste piiramise alused. – *Inimõigused ja nende kaitse Euroopas*. U. Lõhmus (koost). Tartu: Sihtasutus Iuridicum 2003, lk 190.

¹⁸ H. Maurer. *Haldusõigus. Üldosa*. Tallinn: Juura 2004, lk 91.

¹⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 13.03.2014, 103.

²⁰ K. Ikkonen. *Op. cit.*, lk 187.

tarbijakaitse sätetega.²¹ Üldiselt öeldes on avaliku huviga tegu siis, kui see puudutab ühiskonnagruppi olulistes küsimustes. Seda, kas isiku suhtes artikli avaldamisel esineb tema suhtes ülekaalukas avalik huvi, tuleb iga juhtumi puhul eraldi otsustada.²² EIÕKohus on öelnud, et üldine huvi ei tohi olla kallutatud skandaalist või uudishimust.²³ Ammendavat loetelu aga selle kohta, millal on tegu avaliku huviga, tuua pole võimalik, kuivõrd tegu on määratlemata õigusmõistega. Ajakirjandusel tuleb arvestada sellega, et mida suuremat huvigruppi nad puudutavad ja mida kriitilisemad on isikuandmeid sisaldavad artiklid, seda enam peavad nad olema valmis argumenteeritult põhjendama ülekaaluka avaliku huvi olemasolu.²⁴

1.3 Õigustatud ja kohustatud subjektide ring

PS § 44 lg-st 1 tuleneva põhiõiguse õigustatud subjektideks on füüsilised isikud, kuid samas laieneb antud õigus ka juriidilistele isikutele niivõrd, kuivõrd see ei ole vastuolus vaadeldava põhiõiguse olemusega.²⁵ Samas tuleneb antud lõikest avalikule võimule nii negatiivne kui ka positiivne tegutsemiskohustus.

Avaliku võimu negatiivne tegutsemiskohustus ehk tõrjeõigus tähendab seda, et avalik võim ei tohi teha takistusi avalikustatud informatsioonile juurdepääsul.²⁶ Eesti kohus on lahendanud kohtuasju, mis puudutavad avaliku võimu negatiivset tegutsemiskohustust seoses kinnipeetava juurdepääsuga internetile. Näiteks kohtuasjas 3-3-1-20-07²⁷ ei lubanud vangla direktor ligipääsu internetis asuvaile EIÕKohtu, Riigikohtu ja halduskohtute lahenditele ning elektroonilisele Riigi Teatajale, kuivõrd vangistusseadus ei näe ette kinnipeetavale interneti kasutamist ning õigusakte ja kohtulahendeid on võimalik saada vangla vahendusel ka paberkandjal. See kohtuasi jõudis Riigikohtusse. Riigikohtu arvates saab aga lugeda piisavaks seda, kui kinnipeetavatel on võimalik õigusnormidega paberkandjal vabalt tutvuda ning õigusaktide leidmiseks märksõnastikku kasutada, olgugi et Riigi Teataja elektroonilise versiooni kaudu õigusaktidega tutvumine on kiirem ja mugavam. PS § 44 lg-st 1 tulenevat õigust võib piirata üksnes PS-i teiste normide alusel. Riigikohus leidis, et vangla keeldumine kaebajale Eesti halduskohtute lahenditele ning EIÕKohtu lahenditele ligipääsu võimaldamisest on õigusvastane. Mis puudutab aga Eesti halduskohtute lahendeid, siis avaliku teabe seadus²⁸

²¹ K. Ikkonen. *Op. cit.*, lk 194.

²² M. Männiko. *Õigus privaatsusele ja andmekaitse*. Tallinn: Juura 2011, lk 107.

²³ EIKo 15.02.2012, 40660/08; 60641/08 Von Hannover vs. Saksamaa.

²⁴ M. Männiko. *Op. cit.*, lk 107.

²⁵ N. Parrest, P. Roosma, E. Vene. PS § 44/3.1. *Op. cit.*

²⁶ Samas. PS § 44/3.3.1.

²⁷ RKHKo 31.05.2007, nr 3-3-1-20-07.

²⁸ Avaliku teabe seadus. – RT I 2000, 92, 597 ... RT I, 12.07.2014, 33

(edaspidi AvTS) näeb kohtulahenditele kui avalikustatud informatsioonile ligipääsuvahendina ette internetti ning lähtub eeldusest, et juurdepääs internetile on igaühele tagatud. PS § 44 lg-st 1 tulenevat põhiõigust võib aga piirata üksnes PS-i teiste normide alusel. Riigikohus leidis, et Eesti halduskohtute lahenditele ning EIÕKohtu lahenditele ligipääsu võimaldamisest keeldumine on õigusvastane, kuivõrd piirang ei ole selgelt sätestatud ning PS-i normide alusel õigustatav.²⁹ Seega oli antud juhul tegemist avaliku võimu negatiivse tegutsemiskohustuse eiramisega, sest avalik võim, antud juhul vangla, tegi takistusi avalikustatud informatsioonile juurdepääsul.

Samuti tuleneb PS § 44 lg-st 1 riigile positiivne tegutsemiskohustus, mis tähendab seda, et avalik võim on kohustatud avaldama avalikkusele teatud informatsiooni ning looma vastavaid õigusakte, mis kohustavad ka eraõiguslikke isikuid avalikes huvides või teiste isikute põhiõiguste tagamiseks teavet avalikustama. Eraõiguslike isikute avaldamiskohustus peab olema samas koosõlas muude põhiõigustega, näiteks eraelu puutumatusena. Kuivõrd informatsiooniõigusele vastandub eraelu puutumatus õigus, tuleb leida tasakaal saladuse hoidmise kohustuse ja õiguse saada üldiseks kasutamiseks mõeldud informatsiooni vahel.

Kuna PS § 44 lg 1 annab igaühele õiguse saada vabalt üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni, võiks eeldada, et antud informatsioon peaks kõigile olema ka tasuta kättesaadav. Samas eeldab teatud liiki informatsiooni kättesaamine ka selle eest tasumist. Kui soovitakse ajalehtedest uudiseid lugeda, ei saa loota selle peale, et riik peab kõigile ajalehed tasuta kättesaadavaks tegema. Isikul on võimalus ajaleht endale ise osta või tellida ning samuti tuleb ka televisiooni- või raadioprogrammist informatsiooni kättesaamiseks vastavad tehnilised vahendid endale ise hankida. Seega on turumajanduse tingimustes vältimatu see, et teatud liiki informatsiooniallikate eest tuleb kulutusi kanda, ning riigil pole kohustust tagada kõigile nende tasuta kasutamine. Samas peab riik siiski tagama miinimumstandardid informatsiooni kättesaamiseks. Esiteks peab infoallikateni pääsemine olema võimalik – näiteks peab riik tagama raadio- ja televisioonilevi kõikides riigi regioonides. Samuti on oluline, et piiratud vabadusega ja puuetega inimestel oleks võimalik juurde pääseda olulisele informatsioonile ning nendele peaks olema osa informatsiooniallikatest tasuta kättesaadav.³⁰ EIÕKohus on pidanud aga kõige olulisemaks informatsiooniallikaks ringhäälingut, eriti televisiooni.^{31, 32} Seega on

²⁹ RKHKo 31.05.2007, nr 3-3-1-20-07, p. 15.

³⁰ N. Parrest, P. Roosma, E. Vene. PS § 44/3.3.2. *Op. cit.*

³¹ EIKo 11.12.2008, 21132/05 TV Vest ja Roqaland Pensjonistparti.

³² EIKo 28.06.2001, 24699/94 VqT Verein gegen Tierfabriken vs. Šveits.

eelneva põhjal tegemist riigi positiivse tegutsemiskohustusega ehk riigil on kohustus tegutseda nii, et informatsiooniõigus oleks õigustatud subjektidele tagatud.

Eelnevast lähtudes saab järeldada, et PS § 44 lg-s 1 sätestatud põhiõiguste riive võib tuleneda avaliku võimu poolt takistuste tegemisel üldiseks kasutamiseks mõeldud informatsioonile ligipääsul või avaliku võimu tegutsemata jätmisel.³³

1.4 Avalikku teadmismajadust reguleerivad seadused

Avalik teadmismajadus on seotud õigusega vabalt informatsiooni saada ning see tuleneb eeskätt PS § 44 lg-st 1. Samuti on olemas mitmeid seadusi, mis reguleerivad avaliku võimu ja eraõiguslike isikute avalikkusele informatsiooni avaldamise kohustust. Eelnevaid kohustavaid norme leiab näiteks AvTS-ist, mille eesmärk on tagada üldiseks kasutamiseks mõeldud teabele avalikkuse ja igäuhe juurdepääsuvõimalus. AvTS § 3 lg 1 kohaselt on avalik teave mis tahes viisil ja mis tahes teabekandjale jäädvustatud ja dokumenteeritud teave, mis on saadud või loodud seaduses või selle alusel antud õigusaktides sätestatud avalikke ülesandeid täites. AvTS § 4 lg 1 ütleb, et demokraatliku riigikorralduse tagamiseks ning avaliku huvi ja igäuhe õiguste, vabaduste ja kohustuste täitmise võimaldamiseks on teabevaldajad kohustatud tagama juurdepääsu nende valduses olevale teabele seaduses sätestatud tingimustel ja korras. Teabevaldajaks loetakse antud seaduse kontekstis riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutusi, avalik-õiguslikke juriidilisi isikuid ning eraõiguslikke juriidilisi isikuid ja füüsilisi isikuid, kui nad täidavad seaduse, haldusakti või lepingu alusel avalikke ülesandeid. Seega on selle seadusega pandud avalikule võimule, sh ka avalikke ülesandeid täitvatele juriidilistele ja füüsilistele isikutele, kohustus anda teatud liiki informatsiooni avalikkusele seaduses sätestatud tingimustel.

Ka isikuandmete kaitse seaduse³⁴ (edaspidi IKS) § 11 lg 2 lubab isikuandmeid ilma andmesubjekti nõusolekuta meedias avalikustada, kui selleks on ülekaalukas avalik huvi ja see on kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega. Samas ütleb IKS § 11 lg 2, et andmete avalikustamine ei tohi ülemääraselt andmesubjekti õigusi kahjustada.

---

³³ N. Parrest, P. Roosma, E. Vene. PS § 44/3.3.3. *Op. cit.*

³⁴ Isikuandmete kaitse seadus. – RT I 2007, 24, 127 ... RT I, 12.07.2014, 51.

Meediateenuste seaduse³⁵ (edaspidi MeeTS) § 18 kohaselt pannakse televisiooni- ja raadioteenuse osutajale kohustus edastada viivitamatult ja tasuta kõigis oma tele- ja raadioprogrammides ühiskonna julgeolekut või põhiseaduslikku korda ähvardava ohu korral Riigikogu, Vabariigi Presidendi ning Vabariigi Valitsuse ametlikke teateid ning teavet, mis on vajalik inimese elu, tervise ja julgeoleku kaitseks või varalise kahju või hädaohu ärahoidmiseks, samuti keskkonnakahjustuse ärahoidmiseks või selle vähendamiseks. Seega kohustab avalik võim seadusega eraõiguslikke juriidilisi isikuid avalikkust teatud informatsioonist teavitama.

Eesti Rahvusringhäälingu seaduse³⁶ (edaspidi ERHS) § 5 lg 1 p-ga 1 on Eesti Rahvusringhäälingule seatud kohustus toota vähemalt kahte teleprogrammi ja nelja ööpäevaringset raadioprogrammi. Programmid peavad olema avalikkusele üldkasutatavate vahenditega kättesaadavad. Teleprogrammide originaalsaated peavad rahvusringhäälingu võimaluste piires olema vaegkuuljatele maksimaalselt kättesaadavad. ERHS § 5 p 11 kohaselt peab rahvusringhääling kajastama oma uudistesaadetes ja teistes saadetes Eestis toimuvaid sündmusi võimalikult suurel määral. Seega on rahvusringhäälingule kui avalik-õiguslik juriidilisele isikule seadusega pandud kohustus teatud informatsiooni levitada, ning ka vaegkuulajatele peavad teleprogrammide originaalsaated kättesaadavad olema.

Ka planeerimisseadusega³⁷ (edaspidi PlanS) on kohalikule omavalitsusele, ministeeriumile või maavanemale seatud kohustus avalikkust planeeringu algatamisest teavitada ning anda informatsiooni planeeritava maa-ala asukoha ja suuruse kohta. Nimelt tuleneb PlanS § 3 lg-st 1 põhimõte, mille kohaselt planeeringute koostamine on avalik. Avalikustamine on aga seetõttu kohustuslik, et oleks tagatud huvitatud isikute kaasamine, õigeaegne informeerimine ja võimalus oma huvisid planeeringu koostamise käigus kaitsta.

Eelnevalt tõi autor näidetena välja seadused, millega antakse avalikkusele õigustus kindlat teavet saada, kuid avaliku teadmismajaduse õigustus tuleneb ka mitmetest muudest seadustest.

---

³⁵ Meediateenuste seadus. – RT I, 06.01.2011, 1 ... RT I, 29.06.2014, 69.

³⁶ Eesti Rahvusringhäälingu seadus. – RT I 2007, 10, 46 ... RT I, 13.03.2014, 20.

³⁷ Planeerimisseadus. – RT I 2002, 99, 579 ... RT I, 13.03.2014, 97.

1.5 Vahekokkuvõte

Eelnevalt nähtus, et avalik teadmisyajadus on avalikkuse õigustus informatsiooni saada. Kui süütuse presumpstiooni põhimõtte kohaselt on isikul huvi olla mitte käsitatud süüdiolavana enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist, on inimesed üldjuhul huvitatud teada saamast tähtsatest kriminaalajadest, eriti kui kahtlustatava näol on tegemist mõne avaliku elu tegelasega. Avalik teadmisyajadus on seotud PS §-ga 44, mis annab isikule õiguse saada vabalt üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Samuti on avalik teadmisyajadus seotud ideede ja informatsiooni levitamise õigusega, mis tuleneb PS §-st 45. Avalik teadmisyajadus tähendab oma sisult avalikku huvi, ning kuivõrd avalik huvi on määratlemata õigusmõiste, mis on ajas ja ruumis muutuv, ei ole avaliku huvi mõiste täpsemalt seadusega sätestatud. Avalikule teadmisyajadusele vastanduvad aga eraelu puutumatus õigus ja süütuse presumpstiooni printsiip. Seega tuleb avalikkusel arvestada, et kogu informatsiooni, millest isikud võivad huvitatud olla, teada ei saa. Avalikkusel on õigus teada sellist informatsiooni, mis puudutab ühiskonnagrüppi olulistes küsimustes. Seega kui soovitakse avaldada artikkel, mis võib kahjustada isiku reputatsiooni, tuleb artikli suhtes kaaluda ülekaaluka avaliku huvi olemasolu, mida tuleks hinnata iga juhtumi puhul eraldi otsusega. Siiski ei või üldine avalik huvi olla kallutatud skandaalist või uudishimust. Ajakirjandusel tuleb arvestada sellega, et mida suuremat huvigrüppi nad puudutavad ja mida kriitilisemad on isikuandmeid sisaldavad artiklid, seda enam peavad nad olema valmis ülekaaluka avaliku huvi olemasolu argumenteeritult põhjendama.

Et avalikkus saaks kätte vabalt kasutamiseks mõeldud informatsiooni, peab riik tagama miinimumstandardid informatsiooni kättesaamiseks. Tagatud peab olema raadio- ja televisioonilevi kõikides riigi regioonides. Kõige olulisemaks allikaks peetakse ringhäälingut ja televisiooni. Avalikku teadmisyajadust reguleerivadki näiteks ERHS, mis sätestab, kui tihedalt tuleb programme avalikkusele näidata, AvTS, IKS, MeeTS jne.

2. SÜÜTUSE PRESUMPTSIOON

Et teada saada, kuidas on tasakaalustatud nende isikute õigused, keda meedia on avalikkuse ees käsitanud kui kuriteos süüdlasi, on vajalik käsitada süütuse presumptsiooni mõistet ja olemust. Süütuse presumptsiooni rikkumise võimalikkus võib tõstatuda mitmetes tegevustes (jälitustoimingutes, tõendite kogumisel, tunnistuste andmisel jne), kuid autor käsitab antud peatükis süütuse presumptsiooni rikkumist meedia vahendusel ja poolt, kuivõrd see on täpsemalt magistritöö teemaga seotud. Autor peab vajalikuks antud peatükis välja tuua ka kahtlustatava ja süüdistatava kui kahe erineva menetlusseisundi erisused. Järgnevalt analüüsib autor seda, kes kuuluvad süütuse presumptsiooni kaitsealasse ning kes on kohustatud järgima süütuse presumptsiooni põhimõtet. Autor püüab teada saada, kas süütuse presumptsiooni põhimõte on üksnes kriminaalmenetluslik põhimõte, mida peavad järgima ainult riigivõimu esindajad, või laieneb süütuse presumptsiooni järgimise kohustus ka tsiviiljuhetele. Autor käsitleb antud peatükis ka kohtupraktikat, mis on seotud süütuse presumptsiooni riivega meedias. Autor toob välja näiteid kohtupraktikast, millal on süütuse presumptsiooni riigivõimu esindajate avaldustega ajakirjanduses rikutud ning millistel juhtudel võidakse ajakirjanduses rikkuda ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtet. Autor analüüsib ka süütuse presumptsiooni võimalikku rikkumist kriminaalmenetluse lõpetamise määrusega. Peatüki lõpus toob autor välja Eestis kehtivad õiguskaitsevahendid süütuse presumptsiooni rikkumise korral ajakirjanduse poolt ning käsitleb põgusalt ka au ja hea nime teotamise sisu ja kohtupraktikat.

2.1 Süütuse presumptsiooni mõiste ja olemus

Süütuse presumptsioon on põhiõigus, mis on sätestatud Eesti Vabariigi PS-is, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis³⁸ (edaspidi EIÕK) ning Euroopa Liidu põhiõiguste hartas. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 6 lg-s 2 on sätestatud süütuse presumptsiooni põhimõte – igaüht, keda süüdistatakse kuriteos, peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud. Süütuse presumptsiooni põhimõte tuleneb Eesti Vabariigi PS-i §-st 22, mille esimene lause sätestab, et kedagi ei tohi käsitada kuriteos süüdiolavana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Süütuse presumptsiooni mõiste alla käib ka sama paragrahvi teine lause, mis ütleb, et keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama, ning samuti ka kolmas lause, mis ütleb, et kedagi ei tohi sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu. Seega sisaldab

---

³⁸ Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon muudetud protokollidega nr. 1, 4, 6, 7, 11, 12, 13 ja 14. – Arvutivõrgus kättesaadav: www.echr.coe.int (17.04.2015).

süütuse presumptsioon üldmõistena endas õigust süütuse eeldusele, süü tõendamiskoormise asetamist riigile, õigust vaikida ning õigust kahtluste tõlgendamisele süüdistatava kasuks.³⁹ Süütuse presumptsiooni kohaselt peetakse väidet senikaua tõeseks, kuni pole tõendatud vastupidist.⁴⁰ EIÕKohus on oma lahendis Barbera, Messegue ja Jabardo vs. Hispaania kokkuvõtvalt väljendanud, et süütuse presumptsiooni esemelisse kaitsealasse kuulub süütegude menetlus tervikuna.⁴¹ Eesti õigekeelsussõnaraamatu kohaselt tähendab presumptsioon juriidilise fakti või subjektiivse õiguse tõelisuse eeldamist seni, kuni pole tõendatud vastupidist.⁴² Presumeerimine ise tähendab teatud väite tõepärasuse eeldamist seni, kuni kohtuasjas pole tõendatud vastupidist.⁴³

Oma mõjuala poolest kuulub süütuse presumptsioon menetluslike põhiõiguste hulka, kuid samas on süütuse presumptsiooni põhimõte sageli pandud avaramasse konteksti, mille kohaselt tuleb suhtluspartneri inimlikku headust eeldada. Samuti on ka EIÕKohus süütuse presumptsioonile n-õ avaramat konteksti pakkunud, öeldes, et süütuse presumptsioon on käsitatav ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte ilminguna.⁴⁴ Kõige enam kasutataksegi süütuse presumptsiooni põhimõtet laiemas käsitluses, mille kohaselt süütuse presumptsiooni peetakse ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte üheks ilminguks või osiseks.⁴⁵ EIÕKohtu praktika kohaselt tuleb menetlemisel süütuse presumptsiooni mõista ja rakendada laiemalt, kui seda nõuaksid kaitseala klassikalised piirid. Seega on EIÕKohus olnud veendumusel, et süütuse presumptsioon on käsitatav ausa õigusemõistmise vältimatu eeldusena kõige laiemas mõttes ning sellise teooria kohaselt tuleb süüteomenetluse mis tahes järgus tõusetunud küsimuste lahendamises menetlusaluse isiku inimväärikust austada. Süütuse presumptsioon peab tagama ausa ja õiglase kohtumenetluse ka süüteomenetluses tõusetunud küsimuste lahendamises uute küsimuste lahendamisel tekkiva kõik-on-niigi-selge-hoiakust hoidumise kaudu.

Süüteokahtlus on see, mis on enamlevinud arusaama kohaselt süüteomenetluste algupäraks. Seega süüteasjade uurimine võib toimuda juhul, kui on olemas põhjendatud kahtlus, et toime on pandud süütegu ning seega üldiselt jõutakse mingil hetkel ka isikuni, kelle suhtes kahtlus antud süüteo osas on tekkinud. Seejärel kasutab uurija seaduslikke meetmeid, et leida kahtlustustele kinnitust ja kahtlust suurendada. Eelnevast lähtudes tekib aga küsimus, kuhu

---

³⁹ R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004, lk 383.

⁴⁰ Samas, lk 384.

⁴¹ EIKo 06.12.1988, 10590/83 Messegue ja Jabardo vs. Hispaania.

⁴² T. Erelt, T. Leemets jt. Eesti Õigekeelsussõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2013.

⁴³ E. Kergandberg. KrMS § 7/5. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2012.

⁴⁴ Samas, KrMS § 7/4.

⁴⁵ E. Kergandberg. PS § 22/4.3. *Op. cit.*

paigutada kuriteokahtluse olemasolul süütuse presumpatsioon ning kuidas saab menetleja süüteokahtlusest lähtuvalt tegutseda, kui ta peaks justkui arvestama ka süütuse presumpiooni põhimõttega?⁴⁶

Üheks teooriaks arvatakse olevat, et süütuse presumpatsioon ning süüteokahtlus on omavahel pöördvõrdelises suhtes – kui kuriteokahtlus suureneb, siis väheneb omakorda pöördvõrdeliselt süütuse presumpatsioon kuni täieliku lakkamiseni. Seega eelneva seisukoha järgi ei ole praktikas võimalik nii süütuse presumpiooni kui ka süüteokahtlusega samaaegselt võrdselt arvestada. Samas aga ei välista selline teooria ka võimalust, et süütuse presumpiooni toime võib lakata enne süüdimõistvat kohtuotsust siis, kui uurija jaoks on muutunud süüte kahtlus piisavalt suureks.⁴⁷ Siiski ei tohiks süütuse presumpiooni sisu paigutada süüteokahtlusega pöördvõrdelisse sõltuvusse, kuivõrd süütuse presumpatsioon ise ei takista kuidagi uurijal, prokuröril ja kohtul kuriteokahtluse põhjal tegutsemast. Seega ei tohi süütuse presumpiooni põhisisust lähtuvalt enne süüdimõistvat kohtuotsust riigiametniku poolt avalikkusele kuulutada, et isik on toime pannud kuriteo, ning samuti ei tohi ka mõista isikule kriminaalseaduses kuriteo toimepanemise eest ettenähtud karistust.

Kuivõrd süütuse presumpatsioon kuulub põhiõiguste klassifikatsioonis mõjuala poolest kohtumenetluslike põhiõiguste hulka, siis käsitleb ka kriminaalmenetluse seadustik § 7 all süütuse presumpiooni põhimõtet. Antud paragrahvis on kolm lõiget, ning kaks esimest lõiget kattuvad PS §-s 22 kahes esimeses lõikes deklareeritavaga. Seega saab kahte esimest lõiget süütuse presumpiooni klassikaliseks määratluseks pidada.⁴⁸

Süütuse presumpatsioon subjektiivse õigusena tähendab õigust olla mitte käsitatud kuriteos süüdiolavana enne asjakohase kriminaalmenetluse lõppu. Kui süütuse presumpiooni rikub avalik võim, siis võib isik, kelle suhtes süütuse presumpiooni põhimõtet rikuti, esitada avaliku võimu vastu kaebuse põhiseadusliku õiguse rikkumise kohta, kuivõrd isik ei ole saanud õiglast, erapooletut ning sõltumatut õigusemõistmist. Kui isiku kaebus on põhjendatud, järgneb sellele menetluse lõpetamine või õigeksmõistev kohtuotsus ning isikul on samuti tekitatud kahju osas õigus hüvitist nõuda. Kui menetlus lõpetatakse ilma sisulist otsust tegemata, siis ei ole isik süüdi mõistetud ega õigeks mõistetud ning ka sellisel juhul tuleb eeldada isiku süütust.⁴⁹ See tähendab seda, et ka sellises olukorras tuleb vältida viiteid, mis vihjavad isiku süüdiolemisele või

---

⁴⁶ E. Kergandberg. KrMS § 7/7. *Op. cit.*

⁴⁷ Samas.

⁴⁸ Samas, KrMS § 7/1.

⁴⁹ R. Maruste. *Op. cit.*, lk 389.

tõenäolisele süüdiolmisele.⁵⁰ Seega kui avalik võim isiku suhtes süütuse presumptsiooni põhimõtet rikub, toob see isikule kaasa kaebeõiguse riigi vastu.

2.2 Kahtlustatav vs. süüdistatav kriminaalmenetluses

Kuigi süütuse presumptsiooni põhimõttest tuleneb kohustus eeldada isiku süütust enne kriminaalmenetluse lõppu, on autori arvates siiski oluline, et ajakirjandus ja avalikkus teeks vahet kahtlustataval ja süüdistataval, kuivõrd kriminaalmenetluses on tegemist sisuliselt kahe erineva menetlusseisundiga ning süüdistatava nime andmine kahtlustatavale võib jätta avalikkusele väära arusaama isiku süü kohta. Seetõttu peab autor oluliseks tuua välja kahe menetlusseisundi mõisted ja erisused.

Kriminaalmenetluse seadustiku⁵¹ (edaspidi KrMS) § 33 lg 1 kohaselt on kahtlustatav isik, kes on kuriteos kahtlustatavana kinni peetud, või isik, keda on piisav alus kahtlustada kuriteo toimepanemises ja kes on allutatud menetlustoimingule. Tegemist on kriminaalmenetluse keskse subjektiga ning tema süü või süü puudumise tuvastamisest sõltub kriminaalmenetluse tulemuslikkus tervikuna. Kahtlustatav on menetlusosaline ning ta peab seadusega määratud ulatuses taluma sunnivahendeid, milleks on näiteks vahistamine või läbiotsimine ning samuti ka jälitustegevus. Samas ei tohi kahtlustatavat kohelda tema inimväärikust alandavalt, vaid menetleja peab iga hinna eest tõe välja selgitama. Et omistada kahtlustatavale vastav staatus, peab kahtlustatava menetlusseisundi omistamine olema õiguslikult piisavalt määratletud ning seega ei tohi tegemist olla menetleja meelevaldse otsuse tulemiga. Kui isikule omistatakse kahtlustatava menetlusseisund, tuleb menetlejal viivitamatult kahtlustatavale tema õigusi ja kohustusi selgitada, kuivõrd see annab isikule võimaluse end kahtlustuse vastu kaitsta.⁵² Eelnev kohustus tuleneb PS §-st 21 kui ka EIÕK-i artikli 6 lg 3 alapunktist a ning KrMS §-st 8 lg 1 punktist 1. Kahtlustatava muud õigused ja kohustused tulenevad KrMS-i §-st 34. Kui pärast kahtlustatava ülekuulamist selgub, et kahtlustus tema suhtes ei ole põhjendatud, tuleb kriminaalmenetlus kahtlustatava osas viivitamatult lõpetada.⁵³ Samuti lõpeb kahtlustatava menetlusseisund temale süüdistuse esitamise ja kokkuleppe sõlmimisega.⁵⁴

⁵⁰ EIKo 25.03.1983, 8660/79 Minelli vs. Šveits.

⁵¹ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 19.03.2015, 21.

⁵² E. Kergandberg. KrMS § 33/4. *Op. cit.*

⁵³ Samas, KrMS § 33/7.1.

⁵⁴ Samas, KrMS § 33/7.

KrMS § 35 lg 1 järgi loetakse süüdistavaks isikut, kelle kohta prokuratuur on koostanud süüdistusakti KrMS § 226 kohaselt või kellele on esitatud süüdistusakt kiirmenetluses või isik, kellega on kokkuleppemenetluses sõlmitud kokkulepe. Seega on süüdistatavaga tegu siis, kui isiku suhtes on kriminaalmenetlus jõudnud süüdistuse esitamise ehk sisuliselt kohtumenetluse faasi.⁵⁵ Kahtlustatavale omistatakse süüdistatava menetlusstaatus siis, kui tema kohta on koostatud süüdistusakt KrMS § 226 kohaselt või kiirmenetluses § 256² lg 4 kohaselt või on tehtud vastav kokkulepe kokkuleppemenetluses. Süüdistatavale süüdistusakti esitamine tagab talle informeerituse selle sisust ning seetõttu on süüdistataval võimalus ka end tõhusalt kaitsta. Süüdistataval on samad õigused ja kohustused mis kahtlustataval, ning lisaks on tal õigus tutvuda kaitsja vahendusel kriminaaltoimikuga ja võtta osa kohtulikust arutamisest. Kui süüdistatava suhtes on jõustunud kohtuotsus, millega ta õigeks mõisteti, nimetatakse teda õigeksmõistetuks, ning kui tema kohta jõustub süüdimõiste kohtuotsus, nimetatakse teda süüdimõistetuks.⁵⁶

Süüdistatava mõiste tähendust on aja jooksul oluliselt laiendatud. Süüdistatava mõiste kattub suuresti kahtlustatava mõistega.⁵⁷ EIÕK-i artikli 6 kohaselt loetakse süüdistatavat ka kahtlustatavaks, kui riik on teda teavitanud kahtlustusest või tema kohta rakendatakse sunnivahendeid.

Eelnevast lähtuvalt tuleb autori arvates ajakirjandusel vahet teha kahtlustataval ja süüdistataval, kuivõrd kahtlustatavat ei saa süüdistatavaks nimetada juhul, kui prokuratuur pole tema kohta süüdistusakti esitanud. Nende kahe erineva menetlusseisundi mitteeristamine ajakirjanduses võib aga üldsusele jätta väärarusaama isiku süü kohta. KrMS § 226 lg 1 kohaselt esitatakse süüdistusakt siis, kui prokuratuur pärast kriminaaltoimiku tutvustamist on veendunud, et kriminaalasjas on kogutud vajalikud tõendid. Kahtlustatavale aga ei pruugita süüdistusakti esitada, kui kriminaalasjas selgub, et tõendid on ebapiisavad ning seetõttu on ebaõiglane teda meedias kajastada kui süüdistatavat. Nii on näiteks prokuratuur loonud enda koduleheküljel ajakirjanduse jaoks seletatava sõnaraamatu, kus on mh välja toodud ka kahtlustatava ja süüdistatava mõistete sisu erinevused.⁵⁸

---

⁵⁵ E. Kergandberg. KrMS § 35/1. *Op. cit.*

⁵⁶ Samas, KrMS § 35/2.1.–4.

⁵⁷ Samas, KrMS § 33/3.

⁵⁸ Prokuratuuri seletav sõnastik pressile. Prokuratuur. 05.11.2014. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.prokuratuur.ee/et/pressile/seletav-sonastik> (17.04.2015).

2.3 Sütuse presumptsiooni subjektide ring

Antud alapeatükis toob autor välja sütuse presumptsiooni nende isikute ringi, kes kuuluvad sütuse presumptsiooni kaitsealasse ning kes on kohustatud järgima sütuse presumptsiooni printsiipi. Autor analüüsib, kas sütuse presumptsiooni kaitsealasse kuuluvad mh ka juriidilised isikud ning kas sütuse presumptsiooni printsiibi järgimise kohustus laieneb ka tsiviilsetele või on sütuse presumptsiooni näol tegemist üksnes riigivõimu esindajate vastu suunatud tõrjeõigusega.

2.3.1 Sütuse presumptsiooni kaitsealasse kuuluvad isikud

Sütuse presumptsiooni näol on tegemist subjektiivse õigusega olla mitte käsitatud kuriteos süüdiolavana enne, kui vastav kohtuotsus isiku süü kohta on jõustunud.⁵⁹ Sütuse presumptsiooni kaitsealasse kuuluvad kõik füüsilised isikud.⁶⁰ PS-i § 9 ütleb, et PS-is loetletud õigused, vabadused ja kohustused laienevad juriidilistele isikutele niivõrd, kui see on kooskõlas juriidiliste isikute üldiste eesmärkide ja selliste õiguste, vabaduste ja kohustuste olemusega. Seega laienevad põhiõigused vähemalt osaliselt ka juriidilistele isikutele. Samas PS ise ei sätesta juriidilise isiku mõistet. Juriidilise isiku mõiste tuleb seaduse tasandilt.⁶¹ Äriseadustiku⁶² (edaspidi ÄS) kohaselt on ettevõtjateks eraõiguslikud juriidilised isikud ja täis-, usaldus- ja osahing, aktsiaselts ning tulundusühistu. Seega laienevad põhiõigused osaliselt eelnevatele juriidilistele isikutele ning samuti ka sihtasutuste seaduse⁶³ § 1 lg 1 kohaselt sihtasutustele, ja mittetulundusühingute seaduse⁶⁴ § 2 lg 1 kohaselt mittetulundusühingutele. PS § 9 lg 2 ei tee vahet eraõigusliku juriidilise isiku ja avalik-õigusliku juriidilise isiku vahel, kuid see ei tähenda automaatselt põhiõiguste laienemist avalik-õiguslikule juriidilisele isikule.⁶⁵ PS § 9 lg 2 sätestab ka muud tunnused, mis peavad olema täidetud, et avalik-õiguslikule juriidilisele isikule saaks laieneda põhiõigused.⁶⁶ Seega eelnevast võib järeldada, et põhiõigused ei laiene juriidilisele isikule automaatselt üksnes seetõttu, et tegemist on seaduse tasandil juriidilise isikuga, vaid PS-is loetletud õigused, vabadused ja kohustused peavad olema ka kooskõlas juriidiliste isikute üldiste eesmärkide ja selliste õiguste, vabaduste ja kohustuste olemusega. Samuti näeb ka karistusseadustik ette juriidilise isiku kriminaalvastutusele võtmise võimaluse

⁵⁹ R. Maruste. *Op. cit.*, lk 389.

⁶⁰ E. Kergandberg. PS § 22/15. *Op. cit.*

⁶¹ M. Ernits. PS § 9/5.1. *Op. cit.*

⁶² Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 19.03.2015, 45.

⁶³ Sihtasutuste seadus. – RT I 1995, 92, 1604 ... RT I, 21.06.2014, 49.

⁶⁴ Mittetulundusühingute seadus. – RT I 1996, 42, 811 ... RT I, 21.06.2014, 42.

⁶⁵ M. Ernits. PS § 9/5.1.3. *Op. cit.*

⁶⁶ Samas.

ning seetõttu kohaldub süütuse presumptsiooni kaitseala PS § 9 lg-st 2 tulenevalt ka juriidilistele isikutele.⁶⁷ Seega tuleb juriidilise isiku süüteoasja menetlemisel üldiselt arvestada ka süütuse presumptsiooniga.

2.3.2 Süütuse presumptsiooni kohustatud subjektid

Süütuse presumptsiooni printsiibi järgimise kohustus on eelkõige suunatud kohtunikele, sest kui kohtunikul on eelhoiak enne asja läbivaatamist ja otsustamist, takistab see tõendite, teo ja isiku igakülgselt ja objektiivset hindamist. Selline eelhoiak võib põhjustada aga põhjendamatu või ebaadekvaatse süüilisuse otsuse ja karistuse mõistmise.⁶⁸ Levinud arusaama kohaselt peaks süütuse presumptsioon tõrjuma vaid süütegude menetlejaid ning kellelegi teisele see printsiip ei laiene.⁶⁹ Samas on EIÕKohus öelnud, et süütuse presumptsiooni järgimine ei laiene üksnes süütegude menetlejale (kohtunikud, kohtuvälised ja kohtueelsed menetlejad), vaid selle järgimise kohustus laieneb ka riigivõimu teistele esindajatele (kõrged politseiametnikud).⁷⁰ Seega laieneb süütuse presumptsiooni järgimise kohustus kõigile avalikele teenistujatele ning süütuse presumptsiooni kohustatud subjektideks on laiemalt öeldes riigiametnikud.

Levinuima arvamuse kohaselt on süütuse presumptsioon vaid riigiametnike vastu suunatud tõrjeõigus.⁷¹ Samas on arutletud ka selle üle, kas süütuse presumptsiooni toime peaks laienema ka ajakirjandusele. Kas meedia poolt süütuse presumptsiooni rikkumise korral saab tegemist olla riigi kaitsekohustusega?⁷² Praktikas aga puudub üksmeelne arvamus selle kohta, kas süütuse presumptsiooni toime laieneb ka eraisikutele. Siiski on üha enam levimas arusaam, et ka meedia peab süütuse presumptsiooniga arvestama ning süütuse presumptsiooni toime peaks laienema ka tsiviilsuhetele.⁷³

Kui lugeda erinevate õigusteadlaste artikleid süütuse presumptsiooni kohta, siis ühtede arvates peab süütuse presumptsiooni toime olema kitsas ning teiste arvates tuleks süütuse presumptsiooni käsitleda laiemalt. Saksa õigusteadlase Thomas Weigendi arvates peab süütuse presumptsiooni olemust kitsalt käsitlema ja seostama seda ainult kriminaalmenetlusliku printsiibiga. Thomas Weigendi arvates on süütuse presumptsioon seotud üksnes

---

⁶⁷ E. Kergandberg. PS § 22/15. *Op. cit.*

⁶⁸ R. Maruste. *Op. cit.*, lk 389.

⁶⁹ Samas.

⁷⁰ EIKo 10.02.1995, 15175/89 *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*.

⁷¹ E. Kergandberg. PS § 22/9. *Op. cit.*

⁷² Samas. PS § 22/11. *Op. cit.*

⁷³ Samas.

kriminaalmenetlusega ning seetõttu on ka süütuse presumptsiooni kohustatud subjektideks kohus, politseinikud, uurijad ja ametnikud. Tema arvates ei laiene süütuse presumptsiooni põhimõtte tsiviilsuhetele, st isikul ei teki kaebeõigust muude isikute vastu, kui nad on tema süüd kriminaalasjas eeldanud. Näitena toob ta perekonnaliikme, kes usub, et tema laps ei ostanud uue kampsuni riidepoest, vaid varastas selle, ning siis ei saa teda süüdistada süütuse presumptsiooni rikkumises, vaid pigem halvas vanemlikus kasvatuses. Nii ei laiene ka Thomas Weigendi arvates süütuse presumptsiooni põhimõtte meediale kui eraõiguslikule juriidilisele isikule. Praktikas on küll tihti süüdistatud meediat süütuse presumptsiooni rikkumises, kuidõrd meedia on kajastanud isikut kui süüdlast enne kriminaalmenetluse otsust, aga Thomas Weigendi arvates ei ole tegemist süütuse presumptsiooni rikkumisega juriidilises mõttes. Ajakirjanikel, kes ei ole riigiesindajad, on õigus oma arvamust avaldada kriminaalmenetluse ees, ajal ning ka pärast kriminaalmenetlust. Kokkuvõtvalt on Thomas Weigend arvamusel, et süütuse presumptsioon ei laiene meediale, ent samas laieneb see uurijatele, ametnikele ja prokuröridele ja muudele ametnikele, kes on kriminaalmenetlusega seotud ning kes meediakajastustega tegelevad. Seega peavad nemad enda väljaütlemistes kahtlustatava osas täpsed ja ettevaatlikud olema ning arvestama süütuse presumptsiooniga.⁷⁴

Õigusteadlase Antony Duffi arvates tuleks süütuse presumptsiooni käsitleda laiemalt ning sh eeldada ka enne kriminaalmenetlust ja kriminaalmenetluse ajal ka kaaskodanikelt süütuse presumptsiooni austamist. Kui isik on kriminaalmenetluses õigeks mõistetud, siis peab ta kannatama sotsiaalse stigma all, sest on olemas inimesi, kes arvavad, et isik on siiski süüdi, kuigi ta on kohtu poolt õigeks mõistetud. Sellised ühiskondlikud kaaskodanike reaktsioonid ei ole tema arvates kooskõlas süütuse presumptsiooni põhimõttega. Kui eeldatakse, et isik on süütu, siis peab selline eeldus kehtima seni, kuni see ümber lükatakse. Õigeksmõistetud isiku süütust peab eeldama, nagu seda eeldati ka menetluse ajal. Kui võtta süütuse presumptsiooni põhimõtet tõsiselt ning isik on kohtu poolt õigeks mõistetud, pole ka süütuse presumptsiooni ümber lükatud ning vastav eeldus peab jääma edasi kehtima. Seega on Antony Duffi arvates oluline, et mitte üksnes politseiametnikud, kohtunikud ja uurijad, vaid ka tsiviilisikud süütuse presumptsiooni printsiipi austaksid. Antony Duff jagab süütuse presumptsiooni kaheks: kriminaalmenetluslik süütuse presumptsioon ja kaaskodanike vaheline süütuse presumptsioon. Tema arvates peaks kaaskodanikel üksteise vastu usaldus olema ning ka süütuse presumptsiooni austamine peegeldab üksteise suhtes usaldust. Näiteks kui kahe poole vahel

---

⁷⁴ T. Weigend. There is Only One Presumption of Innocence. – Netherlands Journal of Legal Philosophy 2013, nr 42/3, lk 197.

sõlmitakse leping, siis eeldatakse ka teatud usaldust üksteise suhtes lepingu täitmisel, sest vastasel juhul lepingut ei sõlmita.⁷⁵

Thomas Weigend aga kahtleb Antony Duffi väites, et kodanikud suudaksid üksteist usaldada. Nimelt ta ei usu, et inimesed on moraalselt seotud eeldusega, et kõik seadust austaksid. Tema arvates ei usuta tänapäeval sellesse, et kõik inimesed on üksteise vastu head, kuivõrd uuringud on näidanud, et enamus neist on oma elu jooksul seadust rikkunud. Isegi kui eeldada, et kohustus üksteist usaldada ning süütuse presumptsiooni põhimõtet austada kodanike vahel eetilisel eksisteerib, siis kuidas saab seda seaduslikuks reegliks muuta? Milline oleks sellisel juhul riigipoolse sunnimeede? Tema arvates ei saagi seda seaduslikuks muuta, kuivõrd see pole mõistlik.⁷⁶

Mandri-Euroopa õigussüsteemi õigusteadlaste arvates vajavad aga isikud, kelle suhtes ajakirjandus süütuse presumptsiooni rikub, tõhusat kaitset tagamaks nende õigust väärrikusele, aule ja hea nimele.⁷⁷ Mandri-Euroopa süsteemis kiputakse süütuse presumptsiooni kaitset rakendama mitte üksnes vertikaalsele suhtele ehk tsiviilisiku ja võimuesindaja vahelisele suhtele, vaid ka horisontaalsele suhtele ehk eraisikute vahelisele käitumisele. Kaitse laienemine on seotud süütuse presumptsiooni olemuse muutumisega ajas ehk süütuse presumptsiooni ei käsitata enam üksnes menetlusliku kaitsena, vaid aktsepteeritakse ka eraisikute vahelises suhtes.⁷⁸ Nii rakendatakse üha enam süütuse presumptsiooni põhimõtet mitte üksnes vertikaalsel, vaid ka horisontaalsel tasandil.⁷⁹ See aga ei tähenda kodaniku kohustust eeldada kaaskodaniku süütust, vaid pigem seda, et eraisikute vahelised vaidlused süütuse presumptsiooni osas lahendatakse eraõiguslike sätetega. Seega on riigi poolt tegemist positiivse kohustusega luua vastavad normatiivsed parameetrid süütuse presumptsiooni rikkumisel eraõigusliku isiku poolt.⁸⁰ EIÕKohus on asunud seisukohale, et süütuse presumptsiooni eesmärk ei ole ainult isikute kaitse ja huvide tagamine kriminaalmenetluses, vaid süütuse presumptsiooni eesmärk on ka inimese au ja väärrikuse säilitamine.⁸¹

---

⁷⁵ R. A. Duff. Who Must Presume Whom to be Innocent of What? – Netherlands Journal of Legal Philosophy 2012, nr 12/65.

⁷⁶ T. Weigend. *Op. cit.*, lk 201–202.

⁷⁷ G. Riesta. *Op. cit.*, lk 40.

⁷⁸ Samas, lk 59.

⁷⁹ Samas.

⁸⁰ Samas.

⁸¹ EIKo 01.01.2009, 53466/07 Konstas vs. Kreeka.

Eelnevast lähtudes võib järeldada, et süütuse presumptsioonile on antud tänapäeval ka avaram sisu, mis tähendab aga seda, et süütuse presumptsioon ei ole üksnes kriminaalmenetluslik põhimõte, vaid süütuse presumptsioon hõlmab ka laiemat olemuslikku tähendust demokraatias ning laieneb ka horisontaalsele ehk eraisikute vahelisele suhtele.⁸² Seetõttu peab süütuse presumptsiooni kaitse laiinema ka nendele isikutele, keda meedia käsitleb süüdiolena enne süüd kinnitavat kohtuotsust, ning riigil on positiivne kohustus luua efektiivsed kaitsemeetmed vähemalt eraõiguslike sätete näol. Üldiselt tagatakse süütuse presumptsiooni kaitse au ja hea nime kaitse kaudu, mis seab piirid mitte ainult avalikule võimule, vaid ka eraõiguslikele isikutele.⁸³

2.4 Süütuse presumptsiooni rikkumine seoses riigivõimu esindajate avaldustega ajakirjanduses

EIÕKohus on öelnud, et kuigi avalikkusel on õigus käimasolevast kohtueelsest menetlusest teada, peavad riigivõimu esindajad siiski oma sõnakasutusega meedias väga valivad olema ning ei tohi faktilise teabe edasiandmise asemel väljendada veendumusi isiku süüdiolena.^{84, 85} Riigivõimu esindaja avaldused, milles käsitletakse isikut kriminaalmenetluse ajal süüdiolena, võivad kaasa tuua vaenuliku meediakampaania. Järgnevalt toob autor välja mõned EIÕKkohtu otsused, mis käsitlevad süütuse presumptsiooni rikkumise tuvastamist seoses riigivõimu esindajate avalduste ning pressiteadetega.

EIÕKohus on leidnud kohtuasjas *P. Petkov vs. Bulgaaria süütuse presumptsiooni rikkumise prokuröri poolt*, milles kõrgema astme prokurör väitis pärast õigeksmõistvat kohtuotsust, et isik on kahtlemata süüdi. Antud kohtuasjas süüdistas avaldaja, et prokurör on avaldaja süüdiolemist vahetult pärast esimese astme jõustumata kohtuotsust pressikonverentsil kinnitanud ning seetõttu tekitas antud väide avalikkusele mulje avaldaja süüdiolemisest. Õigeksmõistev kohtuotsus jäi jõusse ka kõrgemate astmete kohtutes. Avalduse tegemisel mõõnis prokurör, et lõplik otsus jääb siiski kohtutele. Kuivõrd prokuröri avaldusest sai lugeda välja avaldaja süüdiolemise kuriteos, tuvastas EIÕKohus EIÕK konventsiooni artikli 6 lg 2 riive seoses

---

⁸² U. Neeme. Õiguskantsleri nõunik Jaanus Konsa: süütuse presumptsioon ja oportuniteet. Postimees 19.07.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://arvamus.postimees.ee/912316/oiguskantsleri-nounik-jaanus-konsa-suutuse-presumpstioon-ja-oportuniteet> (17.04.2015).

⁸³ Samas.

⁸⁴ EIKo 09.12.2010, 16966/06 Muradverdiyev vs. Aserbaidžaan.

⁸⁵ EIKo 08.04.2010, 40523/08 Peša vs. Horvaatia.

süütuse presumptsiooni rikkumisega, arvestades avalduse tegemise asjaolusid ning prokuröri kõrget ametikohta.⁸⁶

Samuti tuvastas EIÕKohus kohtuasjas Ürfi Cetinkaya vs. Türgi süütuse presumptsiooni rikkumise politseiametniku poolt. Selles kohtuasjas peeti kaebaja 2003. aastal kahtlustatuna uimastikartelli juhtimises kinni. Menetluse ajal andis politsei välja pressiteate, milles nimetas kaebajat rahvusvaheliseks uimastikaupmeheks, kuid samas märkis, et menetlus on siiski veel pooleli. Kaebaja palus avalduses tuvastada EIÕKohul süütuse presumptsiooni rikkumise. EIÕKohus leidis, et kuivõrd pressiteates väljendati süüküsimust selgelt ühepoolset ja süüdimõistvalt ning selle avaldasid mitmed ajakirjandusväljaanded, on toimunud EIÕK-i artikli 6 lg 2 rikkumine riigivõimu esindaja poolt.⁸⁷

Kohtuasjas Maksim Petrov vs. Venemaa leidis EIÕKohus, et uurija on süütuse presumptsiooni põhimõtet rikkunud. Nimelt tunnistati antud asjas kaebaja süüdi mitmetes mõrvades, mõrvakatsetes ja röövimistes, mida Venemaa meedias laialdaselt kajastati. Kaebajat tunti meedias isikuna, kes ennast ohvritele arstina tutvustas ning seejärel sisenes nende korteritesse, süstis neid surmava ainega ja seejärel röövis nende korterit. Kuivõrd kaebaja kohta tehti ametivõimude poolt vastavad avaldused enne süüdimõistvat otsust, palus ta avalduses EIÕKohul tuvastada süütuse presumptsiooni rikkumine. EIÕKohus kordas antud lahendis järjekindlat õiguskäsitlust, mille kohaselt süütuse presumptsiooni rikkumisega on tegu siis, kui ametiisiku poolt tehtud avalduse kohaselt on isik kuriteo toimepanemises süüdi enne kohtuotsuse jõustumist. Kui ametiisiku sõnakasutusest saab välja lugeda tema veendumust isiku süüdiolemise kohta, on tegemist süütuse presumptsiooni rikkumisega. Samas tuleb vahet teha väidetel isikule esitatud kahtlustuse kohta ning selgel avaldusel isiku süü kohta enne kohtuotsuse jõustumist. Samuti peab arvestama sellega, et avalikkusel on õigus käimasolevast kriminaalmenetlusest teada. Arvestades eelnevaid aspekte, rõhutab EIÕKohus, et ametiisikutel tuleb hoolikalt valida sõnu isikute kohta, kelle kriminaalmenetlus veel kestab. Antud asjas olid politseiuurijate intervjuud sellised, millest sai otseselt välja lugeda, et kaebaja on tapmistes süüdi. Kuivõrd antud väited olid intervjuus konkreetsete ning ühemõttelised, leidis EIÕKohus, et politseiuurijad on süütuse presumptsiooni põhimõtet rikkunud.⁸⁸

---

⁸⁶ EIKo 07.01.2010, 2834/06 P. Petkov vs. Bulgaaria.

⁸⁷ EIKo 23.07.2013, 19866/04 Ürfi Cetinkaya vs. Türgi.

⁸⁸ EIKo 06.11.2012, 23185/03 Maksim Petrov vs. Venemaa.

Riigivõimu esindaja avaldusi meedias isiku süü kohta on lahendanud EIÕKohus ka Eesti Vabariigi kohta asjas *Shuvalov vs. Eesti*. Nimelt palus kaebaja tuvastada EIÕKohtul süütuse presumptsiooni rikkumine, kuivõrd kaks prokuratuuri pressiteadet ning mitmed prokuröri avaldused ajakirjanduses ning televisioonis seoses kaebaja vastu algatatud altkäemaksu nõudmise kriminaalasjaga kujundasid avalikkuses arusaama kaebaja süüdiollemises. Kaebaja arvates mõjutas selline meediakampaania õigusemõistmisel ka kohtunikke. Eesti Vabariigi esindaja aga väitis, et prokuratuur avaldas üksnes faktilisi asjaolusid, mida avalikkus pidi teadma. Prokuratuur refereeris oma avalduses kohtusse saadetud süüdistust ning seetõttu pidi avalikkus teadma, et prokuratuuri seisukohtade üle toimub kohtulik arutamine. EIÕKohus ütles, et süütuse presumptsiooni rikkumise tuvastamisel peab pressiteates olevate lausete konteksti analüüsima ning kohtunike sõnavõtte tuleb uurida sügavamalt kui prokuröride või muude kohtuväliste menetlejate avaldusi. EIÕKohtu arvates andis pressiteade avalikkusele vajalikku informatsiooni poolleioleva kriminaalmenetluse kohta ning pressiteadet tervikuna vaadates on arusaadav, et kaebajale on esitatud süüteokahtlus. Samas möönis EIÕKohus, et pressiteade oleks võinud sõnade osas hoolikam olla, kuivõrd pressiteates võib mõni lause kaebaja süüle viidata. Siiski ei ületanud prokuratuur oma avaldustes piire, mis võiks kaasa tuua süütuse presumptsiooni rikkumise tuvastamise.⁸⁹

Kohtuasjas *Dovzhenko vs. Ukraina* nimetasid kõrged politseiametnikud meedias kaebajat kurjategijaks. EIÕKohus selgitab ka antud lahendis, et kui võimuesindaja sõnakasutusest saab välja lugeda veendumuse, et isik on kuriteos süüdi enne jõustunud kohtuotsust, siis on tegemist süütuse presumptsiooni rikkumisega. Antud asjas politseiametnikud kaebaja nime ei avaldanud, kuid viitasid kurjategijale abstraktselt. EIÕKohtu arvates on aga võimuesindaja rikkunud süütuse presumptsiooni põhimõtet, kuivõrd lugejale oli selgelt arusaadav, keda kurjategija all mõeldakse. Seega võis selline väljendus võimuesindaja poolt kohut mõjutada ning kujundada avalikkusele arvamuse kaebaja süü kohta menetluse käigus.⁹⁰

Eelnevast lähtudes tuleb riigivõimu esindajatel ajakirjandusega suheldes hoolikalt sõnu valida, et vältida viitamist kaebaja süüle. Riigivõimu esindajad ei tohi jätta avalikkusele muljet isiku süüdiollemises enne süüdimõistvat kohtuotsust. Kui pressiteates väljendatakse süüküsimust riigivõimu esindaja poolt selgelt ühepoolselt ja süüdimõistvalt ning selle avaldasid mitmed ajakirjandusväljaanded, on isiku suhtes süütuse presumptsiooni põhimõtet rikutud.

---

⁸⁹ EIKo 30.03.2010, 14942/09, 39820/08 *Shuvalov vs. Eesti*.

⁹⁰ EIKo 12.01.2012, 36650/03 *Dovzhenko vs. Ukraina*.

2.5 Ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte rikkumine ajakirjanduse poolt

EiÕKohus on käsitanud süütuse presumptsiooni ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte ühe ilminguna.⁹¹ Samuti on EiÕKohus öelnud, et teatud juhtudel võib vaenulik meediakampaania õiglast kohtumenetlust kahjustada ning tuua kaasa riigi vastutuse.^{92, 93}

EiÕKohus on käsitletud ausa ja õiglase kohtumenetluse võimalikku rikkumist meedia poolt kaasuses Baader ja Raspe vs. Saksamaa. Nimelt väitis kaebaja, et tema suhtes on rikutud ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtet, kuivõrd ajakirjandus mõjutas vaenulike artiklitega kohtuprotsessi ja seetõttu ei olnud kohtuotsus erapooletu. Taoline meediakampaania ärgitas kaebaja vastu avalikkuse vaenulikke arvamusi ning riik ei takistanud vaenuliku meediakampaania läbiviimist. EiÕKohtu arvates aga ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtet ei rikutud, põhjendades, et nii ajakirjanduse kui ka riigivõimude esindajate avaldusi ei saa täielikult keelata.⁹⁴ Samas on EiÕKohus kaasuses Jaspers vs. Belgia öelnud, et teatud juhtudel võib meedia õiglast kohtumenetlust mõjutada ning seda juhul, kui riigivõimu esindaja on tahtlikult ajakirjandust vaenulike avalduste esitamisele ärgitanud. Sellisel juhul peab järgnema ka riigi vastutus.⁹⁵

Eesti kohtupraktikast, kus on arutatud n-õ vaenuliku meediakampaania võimalikku riivet ausale ja õiglasele kohtumenetlusele, toob autor näite nn maadevahetuse kaasusest.⁹⁶ Antud kohtuasjas süüdistati endist keskkonnaministrit ja Eesti Rahvaliidu esimeest Villu Reiljanit ja endist põllumajandusministrit Ester Tuiksood ning muid isikuid riigimaade vahetamises eramaade vastu.⁹⁷ Kriminaalmenetluse protsess kestis ligi 8 aastat ning nende aastate jooksul kajastati maadevahetuse kaasust ka ajakirjanduses.^{98, 99} Harju Maakohus mõistis süüdistatavad õigeks, kuid prokuratuur kaebas otsuse Tallinna Ringkonnakohtusse edasi. Tallinna Ringkonnakohtus tühistas esimese astme kohtu otsuse ning tegi süüdimõistva otsuse. Otsus kaevati edasi Riigikohtusse, kes tunnistas maadevahetuse kriminaalasjas süüdistatavad altkäemaksu võtmise

---

⁹¹ EIKo 27.02.1980, 6903/75 Deweer vs. Belgia.

⁹² Shuvalov vs. Eesti.

⁹³ EIKo 01.01.1981, 8403/78 Jaspers vs. Belgia.

⁹⁴ Euroopa Inimõiguste Komisjon, 08.07.1978, 7572/76, 7586/76 ja 7587/86, Ensslin, Baader ja Raspe vs. Saksamaa.

⁹⁵ Jaspers vs. Belgia.

⁹⁶ Antud kohtuasja kutsutakse maadevahetuse kaasuseks, milles süüdistati endist keskkonnaministrit, endist põllumajandusministrit ja Eesti Rahvaliidu endist esimeest riigimaade vahetamises eramaade vastu.

⁹⁷ RKKKo 30.07.2014, nr 3-1-1-14-14.

⁹⁸ R. Maruste. Maadevahetus kui peegelpilt. Postimees 09.07.2014. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://arvamus.postimees.ee/2851375/rait-maruste-maadevahetus-kui-pegelpilt> (17.04.2015).

⁹⁹ K. Koppel. Maadevahetus käib hoogsalt edasi. ERR-i uudised 09.11.2011. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudised.err.ee/v/eesti/9a237f8f-367f-4086-8328-6449b5d423c3> (17.04.2015).

ja andmise asemel süüdi pistise võtmises ja andmises, jättes ringkonnakohtu mõistetud karistused muutmata. Ajakirjanduses kajastati maadevahetuse protsessi mitmel korral negatiivselt süütuse presumptsiooni arvestamata.¹⁰⁰ Näiteks avaldas Eesti Ekspress peale Harju Maakohtu otsust, millega mõisteti süüdistatavad õigeks (otsus ei olnud veel jõustunud) artikli, milles ajakirjanik küsib, kas kohtunik töötab Kaitsepolitseiameti jaoks. Samuti vihjab ajakirjanik sellele, et maadevahetuse näol on tegemist skeemiga, milles süüdistatavad on justkui oma tegudes süüdi, kuid seaduste kohaselt on kõik korrektne.¹⁰¹ Ajaleht Postimees avaldas Riigikogu põhiseaduskomisjoni esimehe Rait Maruste arvamuse maadevahetusest, milles Rait Maruste märkis, et maadevahetuse menetlusajaga on kaasas käinud ka ametkondade ja meediapoolne intensiivne surve, mis ei saanud jätta mõju avaldamata ka kohtule. Ta rõhutas, et süütuse presumptsioon on PS-i ning ausa õigusemõistmise põhimõtte ning isiku süütust tuleb eeldada seni, kuni pole lõplikku süüdimõistvat kohtuotsust.¹⁰² Samuti tuginevad sellele ka kassaatorid kassatsioonis, mis on esitatud Riigikohtule süütuse presumptsiooni rikkumisele. Nimelt rikkus kassaatorite arvates meedia süütuse presumptsiooni, kuna meedias käsitati süüdistavaid ennatlikult kurjategijatena. Süüdistatavad pidid kogu kriminaalmenetluse vältel taluma meedia negatiivset tähelepanu. Kassaatorite arvates on süüdistatavate au ja hea nime kahjustatud ulatuslikult ning ka õigeksmõistev kohtuotsus ei suudaks seda täielikult kompenseerida. Riigikohtu kolleegium nentis, et kriminaalasja kulg on olnud avalikkuse suure huvi tõttu ajakirjanduse tähelepanu all, kuid see ei ole endaga kaasa toonud süütuse presumptsiooni rikkumist. Juhuslikud arvamused, mis on seotud ebatäieliku informatsiooniga isiku süü kohta, on paratamatult erapoolikud ning ebaobjektiivsed, kuid selliste arvamuste ilmumist meedias ei saa antud juhul siduda kohtupidamise sõltumatuse ja erapooletuse printsiibi rikkumisega. Riigikohus ütles, et kohus hindab uurimise käigus kogutud tõendeid seaduse ja oma siseveendumuse kohaselt, mitte kellegi teise subjektiivse arusaama kohaselt. Kolleegiumi arvates aga ei ole tõendatud, et kohtute käitumine kriminaalmenetluse ajal oli ebaobjektiivne, süüdistatavatele kahjulikus suunas kallutatud ning ajakirjanduses esitatud väidetest süüdistatavate süü kohta mõjutatud.¹⁰³

Riigikohus on analüüsinud süütuse presumptsiooni rikkumist meedia poolt pikemalt kohtuasjas nr 3-1-1-74-11.¹⁰⁴ Antud kohtuasjas süüdistati isikut vägistamises. Harju Maakohus mõistis

---

¹⁰⁰ S. Vedler. J.o.k.k.is maadevahetus? Eesti Ekspress 21.06.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://ekspress.delfi.ee/news/paevauudised/jokkis-maadevahetus?id=64572768> (17.04.2015).

¹⁰¹ Samas.

¹⁰² R. Maruste. Maadevahetus kui peegelpilt.

¹⁰³ RKKKo 30.07.2014, nr 3-1-1-14-14, p. 1035.

¹⁰⁴ RKKKo 21.10.2011, nr 3-1-1-74-11.

süüdistatava süüdi ning samuti jäeti Tallinna Ringkonnakohtu otsusega maakohtu otsus muutmata. Tallinna Ringkonnakohtu otsuse peale esitati kassatsioon, milles mh väidetakse, et kriminaalmenetlus on toimunud süütuse presumptsiooni rikkudes. Riigikohtu kolleegium leidis, et kui ajakirjanduses on avaldatud käimasolevat kriminaalmenetlust kajastavaid materjale, ei tähenda see automaatselt süütuse presumptsiooni rikkumist.¹⁰⁵ Antud kohtuasjas viitas Riigikohtu kolleegium ka EIÕKohtu lahendile Crotciani ja teised vs. Itaalia, milles EIÕKohus ütles, et kohtulahendi eelne avaliku tähelepanu juhtimine süüdistatavale, nagu näiteks vaenulik kampaania ajakirjanduses, võib põhimõtteliselt viia süütuse presumptsiooni rikkumiseni.¹⁰⁶ Riigikohtu kolleegiumi arvates ei tulene aga EIÕKohtu lahendist otsest keeldu informatsiooni ja arvamusi ajakirjanduses käimasolevate kriminaalmenetluste kohta avaldada. Kolleegiumi arvates peegeldavad süütuse presumptsiooniga vastuolevad arvamused, millega püütakse anda neile mingisugustki õiguslikku tähendust, üksnes ajakirjanduse arusaamu õiguskultuurist. Seetõttu ei saa ka eelnevate artiklite avaldamist avalikkusele pidada kohtupidamise sõltumatuse ja erapooletuse printsiibi rikkumiseks. Erinevalt arvamuse avaldajatest on kohtul olemas kriminaalasja uurimise käigus kogutud tõendid ning neid tõendeid ei hinda kohus enda või kellegi teise subjektiivse arusaama kohaselt, vaid seaduse alusel ning siseveendumuse kohaselt.¹⁰⁷

Kui analüüsida Eesti kohtupraktikat ja EIÕKohtu praktikat, saab järeldada, et teatud juhtudel võib meedia ausat ja õiglast kohtumenetlust mõjutada. Kui riigivõimu esindaja on tahtlikult ajakirjandust vaenulike avalduste esitamisele ärgitanud, peab sellisel juhul riigi vastutus järgnema. Samas on kohtud arvamusel, et ajakirjanduse näol on üldiselt tegemist juhuslike arvamustega, mis on seotud ebatäieliku informatsiooniga isiku süü kohta ning sellised ebaobjektiivsed arvamused meedias ei saa rikkuda ausa ja õiglase kohtumenetluse ning erapooletuse printsiipi. Seega tuleb kohtunikelt eeldada, et nad langetavad otsuse kriminaalasja uurimise käigus kogutud tõendite ning oma siseveendumuse kohaselt, mitte subjektiivse arusaama kohaselt, ning kui kaebaja arvates on ajakirjandus kohtuniku otsust kriminaalasjas mõjutanud, tuleb tal seda ka tõendada. Samas on autori arvates praktikas raske tõendada, et vaenulik meediakampaania on kohtunike erapooletust mõjutanud.

---

¹⁰⁵ RKKKo 21.10.2011, nr 3-1-1-74-11, p. 8.

¹⁰⁶ EIKo 18.12.1980, 8603/79 Crotciani ja teised vs. Itaalia.

¹⁰⁷ RKKKo 21.10.2011, nr 3-1-1-74-11, p. 8.

2.6 Süütuse presumptsiooni rikkumine kriminaalasja lõpetamisel prokuratuuri määrusega

Kriminaalasja lõpetamisel ilma sisulist otsust tegemata tuleb isiku süütust eeldada, kuivõrd sellisel juhul pole isik süüdi mõistetud ega ka õigeks mõistetud. Seega kehtib isikul, kelle kriminaalmenetlus on lõpetatud prokuratuuri määrusega, süütuse presumptsiooni põhimõte.¹⁰⁸ Ka EIÕKohus on öelnud, et sellises olukorras ei tohi vihjata isiku süüdiolemisele või tõenäolisele süüdiolemisele.¹⁰⁹

EIÕKohus on käsitlenud süütuse presumptsiooni võimalikku rikkumist kriminaalmenetluse lõpetamisel määrusega kohtuasjas *Peltureau-Villeneuve vs. Šveits*. Antud kaasuses on kaebajaks vaimulik, kelle kohta algatati 2008. aastal kriminaalmenetlus kahe isiku seksuaalses ärakasutamises. Kaebaja tunnistas kuriteo üles, kuid hiljem taganes ülestunnistusest. Kriminaalmenetlus lõpetati aegumise tõttu, kuivõrd teod, milles teda süüdistati, toimusid väidetavalt 1991. aastal, ning 1992. aastal märkis prokurör määruses, millega lõpetati kriminaalmenetlus, et kaebaja on toime pannud vähemalt kaks seksuaalkuritegu. Prokuratuur tegi avalikkusele pressiteate, milles märkis, et kaebaja oli kuriteod üles tunnistanud. Kaebaja tegi taotluse uue määruse tegemiseks, milles palus viidata kriminaalmenetluse lõpetamisele aegumise tõttu, kuid see jäi rahuldamata. Kaebaja tegi avalduse EIÕKohule süütuse presumptsiooni rikkumise tuvastamiseks seoses prokuröri määruste sõnastuse ning hilisema kohtulahendiga. EIÕKohus leidis, et kriminaalmenetluse lõpetamise määrusega ning sellele järgnenud kohtulahendiga rikuti kaebaja suhtes süütuse presumptsiooni, kuivõrd prokuröri sõnastus avalikkusele ei jätnud kahtlustki selles, et prokuröri hinnangul oli kaebaja süüdistatavates tegudes süüdi. EIÕKohus ütles, et avalikkusel on küll huvi saada teavet kriminaalmenetluste kohta, kuid samas ei sisaldu selles huvis saada teavet avaliku võimu esindaja arvamusest isiku süü kohta.¹¹⁰

Samuti on Eestis olnud juttu süütuse presumptsiooni riivist meedia poolt siis, kui kriminaalmenetlus on prokuratuuri määrusega lõpetatud.^{111, 112} Näitena toob autor 2012. aasta Reformierakonna rahastamiskandaali ehk Silvergate'i kaasuse, mis puudutab Eesti

---

¹⁰⁸ R. Maruste. *Op. cit.*, lk 389.

¹⁰⁹ Minelli *vs.* Šveits.

¹¹⁰ EIKo 28.10.2014, 60101/09 Peltureau-Villeneuve *vs.* Šveits.

¹¹¹ U. Neeme. Õiguskantsleri nõunik Jaanus Konsa: süütuse presumptsioon ja oportuniteet.

¹¹² L. Tankler. Rait Maruste: prokuratuur läks protokollide avalikustamisega liiale. Eesti Päevaleht 23.10.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://epl.delfi.ee/news/eesti/rait-maruste-prokuratuur-laks-protokollide-avalikustamisega-liiale?id=65168410> (17.04.2015).

Reformierakonna liikmete annetusi. Endine Reformierakonna liige Silver Meikar väitis meedias, et Reformierakonna liikmed annetavad variisikutena erakonnale anonüümsete toetajate raha.¹¹³ Samuti tunnistas Silver Meikar ajalehe Eesti Postimees arvamuse rubriigis, et ta toetas erakonda rahaga, mis ei olnud tema oma ja mille päritolu ta ei tea. Silver Meikari väidete kohaselt toetavad erakonda sarnaselt kümned liikmed, kuid nimesid ta artiklis välja tuua ei tahtnud. Ta väitis, et raha ümbrikuga andis talle Reformierakonna kontoris juhtival kohal olev Kalev Lillo, ning endine peasekretär Kristen Michal küsis talt, kas ta on nõus erakonda vastavalt toetama.¹¹⁴ Rahastamiskandaali ajal oli Kristen Michal justiitsminister ning nii tema kui ka Kalev Lillo lükkasid Silver Meikari väited tagasi.¹¹⁵ Samal päeval, kui Silver Meikari artikkel meedias avalikustati, alustas Riigiprokuratuur Meikari väidete kontrollimiseks kriminaalmenetlust, millest anti teada ka avalikkusele. Prokuratuur lõpetas kriminaalmenetluse vastava kriminaalmenetluse lõpetamise määrusega, kuna kuriteotunnuseid kinnitavaid tõendid ei olnud süüdistuse esitamiseks piisavad. Kriminaalmenetluse lõpetamise määrukses on selgitatud, et vaatamata kõigi kättesaadavate tõendite kogumisele on lõppkokkuvõttes tegemist nn sõna sõna vastu olukorraga – kahtlustatavad eitavad süüd ning otsene tõend süüstamiseks pärineb ainult ühelt isikult. Prokuratuuri arvates on kogutud tõendid piisavad kuriteokahtluse tekitamiseks, kuid samas pole antud tõendid piisavad, et veenvat süüdistust põhistada.¹¹⁶ Peale prokuratuuri määrust astus justiitsminister Kristen Michal ametikohalt tagasi, põhjendades, et ta ei lahku süü tõttu, vaid valitsuse töövõime tõttu ja Reformierakonna kaitseks. Kristen Michal süüdistas prokuratuuri publiku negatiivses häälestamises ning süütuse presumptsiooni rikkumises.¹¹⁷ Samuti tekitas see skandaal küsimusi süütuse presumptsiooni rikkumise osas ajakirjanduse poolt.^{118,119}

Autori hinnangul on Silvergate'i skandaali kaasus hea näide sellest, kuidas kriminaalmenetluse lõpetamine võib kaasa tuua süütuse presumptsiooni rikkumise. Autori arvates alustati Kristen Michali ja Kalev Lillo vastu kriminaalmenetlust kergekäeliselt ja rutakalt, analüüsimate perspektiivi olemasolu ning Kristen Michali ja Kalev Lillo põhiõiguste riive intensiivsust. Kriminaalmenetlus kestis pool aastat ning kuna kahtlustatava teo puhul oli tegemist nn sõna

---

¹¹³ S. Meikar. Erakondade rahastamisest. Ausalt. Postimees 22.05.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://arvamus.postimees.ee/849254/silver-meikar-erakondade-rahastamisest-ausalt/?redir=> (17.04.2015).

¹¹⁴ Samas.

¹¹⁵ M. Teder. Michal ja Lillo lükkavad Meikari väited tagasi. Postimees 22.05.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.postimees.ee/849658/michal-ja-lillo-lukkavad-meikari-vaited-tagasi> (17.04.2015).

¹¹⁶ Riigiprokuratuuri kriminaalmenetluse lõpetamise määrus. – Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.prokuratuur.rik.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/meikar_lopetamine_1510201_2.pdf (17.04.2015).

¹¹⁷ P. Luts. Kristen Michal astus tagasi.

¹¹⁸ K. Kangro. Savisaar: süütuse presumptsioon kehtib ka Michali ja Lillo suhtes.

¹¹⁹ K. Kangro. Lang: ajakirjandus ei ole süütuse presumptsiooniga tuttav.

sõna vastu olukorraga, lõpetati kriminaalmenetlus prokuratuuri määrusega, kuid kahju meedia poolt oli juba nende isikute mainele tehtud. Selle skandaali tõttu astus ka Kristen Michal justiitsministri ametist tagasi. Silvergate'i skandaali osas on sõna võtnud ka õigusteadlane Rait Maruste, kelle arvates alustas prokuratuur kriminaalmenetlust liiga kergekäeliselt – kriminaalmenetlus algatati samal päeval, kui ilmus artikkel.¹²⁰ Rait Maruste rõhutab, et süütuse presumptsioon on ausa menetluse ja PS-i printsiip ning riigivõimu esindaja ei tohiks inimest stigmatiseerida ja jätta tema peale kahtlustusi tõendamatul alustel. Tema arvates eksponeeriti kriminaalmenetluse lõpetamise määruuses tõendamatu kahtlusi, mistõttu manipuleeriti ka avalikkuse arvamusega.¹²¹ Prokuratuuri mitmeti mõistetav määrus on jätnud isikute süü osas õhku kahtlusi ning seetõttu on antud määrus õhutanud ka ajakirjandust ning avalikkust süütuse presumptsiooni eirama.¹²² Näiteks esitas Delfi portaal Silver Meikarile kriminaalmenetluse ajal kodaniku julguse aumärgi ülestunnistuse eest, et ta on kaasa aidanud Reformierakonna varjatud rahastamisele, kuigi Kristen Michalile ja Kalev Lillole ei esitatud süüdistustki.¹²³ Samuti avaldati artikkel, milles toodi välja Turu-uuringute AS-i uurimuse tulemused küsimuses, kas justiitsminister Kristen Michal peaks tagasi astuma. Küsitluse tulemused näitasid, et 2/3 küsitletutest arvas, et Kristen Michal on Reformierakonna varjatud rahastamisega seotud ning pool küsitletutest arvas, et ta peaks ametikohalt tagasi astuma.¹²⁴

Kriminaalmenetluse lõpetamise määrus võib kaasa tuua süütuse presumptsiooni rikkumise ajakirjanduse vahendusel, eriti juhul, kui kriminaalmenetlus on lõpetatud ebapiisavate tõendite tõttu, kuid riigivõimu esindaja jätab kriminaalmenetluse lõpetamise määruusega kõhklused isiku süü osas õhku. Taolise mitmeti mõistetava määruuse tagajärjeks on aga vaenulik meediakampaania, mis eirab süütuse presumptsiooni põhimõtet. Ka EIÕKohus on öelnud lahendis *Jespers vs. Belgia*, et teatud juhtudel võib meedia õiglast kohtumenetlust kahjustada ning kaasa tuua riigi vastutuse, eriti juhul, kui ajakirjanduse huvi tekitaks riigivõimu esindaja.¹²⁵ Et vältida isikute intensiivset põhiõiguste riivet, tuleks autori arvates kõigepealt kaaluda, kas kriminaalmenetluse algatamisel on alus ja perspektiiv olemas, ning kui kriminaalmenetlus otsustatakse ebapiisavate tõendite olemasolu tõttu lõpetada, siis ei tohiks avaliku võimu esindaja avalikkusele isiku süü osas kahtlustust üles jätta. Samuti on EIÕKohus tugevalt

---

¹²⁰ L. Tankler. Rait Maruste: prokuratuur läks protokollide avalikustamisega liiale.

¹²¹ Samas.

¹²² L. Tankler. Silvergate'i suurim kaotaja: Michal, Meikar või Sina? Eesti Päevaleht 16.10.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://epl.delfi.ee/news/eesti/silvergatei-suurim-kaotaja-michal-meikar-voi-sina?id=65115536> (17.04.2015).

¹²³ Delfi toimetused esitasid kodaniku julguse aumärgile Silver Merikari. Delfi portaal.

¹²⁴ S. Silm. Rahva hääl: Kristen Michal peab tagasi astuma. Õhtuleht 03.12.2012 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.ohuleht.ee/501866/rahva-haal-kristen-michal-peab-tagasi-astuma> (17.04.2015).

¹²⁵ *Jespers vs. Belgia*.

hoiatanud, et nii õigeksmõistvate kohtulahendite kui ka kriminaalmenetluse lõpetamise määruste sisu ei tohi tugineda jätkuvatel kahtlustustel isikute suhtes.¹²⁶

2.7 Eestis kehtivad õiguskaitsevahendid süütuse presumptsiooni rikkumise korral ajakirjanduse poolt

Autor on eelnevalt jõudnud järeldusele, et süütuse presumptsioon ei ole üksnes kriminaalmenetluslik põhimõte, vaid süütuse presumptsioon hõlmab ka laiemat olemuslikku tähendust demokraatias ning seega rakendatakse üha enam süütuse presumptsiooni põhimõtet mitte üksnes vertikaalsel tasandil, vaid ka horisontaalsel tasandil, mis toob riigile kaasa eelkõige positiivse kohustuse luua vastavad normatiivsed parameetrid süütuse presumptsiooni rikkumisel eraõigusliku isiku poolt. Üha enam on räägitud sellest, et kui meedia kajastab kriminaalmenetlust, tuleb meedial arvestada ka süütuse presumptsiooni põhimõttega ning seega tuleks süütuse presumptsiooni käsitada kui kaitseõigust meedia suhtes.¹²⁷ Kui süütuse presumptsiooni võimalik rikkumine toimus eraisiku poolt, pole hetkel Eestis võimalik veel riigi vastu kaebeõigust esitada ehk selline tegevus meedia poolt ei too kaasa riigipoolset vastutust.¹²⁸ Kuid millised on kehtivad õiguskaitsevahendid Eestis, mida isik saab kasutada juhul, kui meedia kui eraõiguslik isik on tema suhtes süütuse presumptsiooni põhimõtet rikkunud?

Eestis on küll vastu võetud MeeTS, kuid see ei sätesta otseselt meediale eraldi kohustust süütuse presumptsiooni järgida. Eraldi on ajakirjanike süütuse presumptsiooni põhimõtte järgimise kohustus sätestatud Eesti ajakirjanduseetika koodeksisse, mille punkt 4.3 ütleb, et ajakirjandus ei või inimest käsitleda kurjategijana enne sellekohast kohtuotsust. Tegemist on aga Eesti Ajalehtede Liidu poolt välja antud koodeksiga, mitte seadusega, ning kui koodeksit ei järgita, ei too see ka ajakirjanikule vastutust kaasa. Seega ei ole autori arvates Eesti ajakirjanduseetika koodeks tõsiseltvõetav meede, mis takistaks ajakirjandust käsitada isikut süüdi olevana enne vastava kohtuotsuse jõustumist.

Samas seab PS-ist tulenev süütuse presumptsiooni põhimõte koosmõjus PS-i §-ga 17, mis ütleb, et kellegi au ja hea nime ei tohi teotada, ajakirjandusele piirid.¹²⁹ Au ja hea nime kaitse toimub tsiviilkorras võlaõigusseaduse¹³⁰ (edaspidi VÕS) alusel, kuivõrd Eestis puudub au ja hea nime

¹²⁶ A. Strumer. *The Presumption of Innocence: Evidential and Human Rights Perspectives* By Andrew Stumer. Oxford: Hart Publishing 2010, lk 91.

¹²⁷ U. Neeme. Õiguskantsleri nõunik Jaanus Konsa: süütuse presumptsioon ja oportuniteet.

¹²⁸ R. Maruste. *Op. cit.*, lk 389.

¹²⁹ Samas.

¹³⁰ Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 11.04.2014, 13.

kriminaalõiguslik kaitse. Esiteks on isikul õigus nõuda tema au ja hea nime teotamisel ajakirjanduselt VÕS § 134 lg 2 järgi mittevaralise kahju hüvitamist, mille kohaselt tuleb isikuõiguse rikkumisest, sealhulgas isiku au teotamisest, tekkinud kahju hüvitamise kohustuse olemasolu korral kahjustatud isikule mittevaralise kahju hüvitiseks maksta mõistlik rahasumma. VÕS § 1046 lg 1 ütleb, et isiku au teotamine, muu hulgas ebakohase väärtushinnanguga, isiku nime või kujutise õigustamatu kasutamine, eraelu puutumatus või muu isikliku õiguse rikkumine on õigusvastane, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti. VÕS § 1046 lg 2 kohaselt ei ole isikliku õiguse rikkumine õigusvastane siis, kui rikkumine on õigustatud, arvestades muid seadusega kaitstud hüvesid ja kolmandate isikute või avalikkuse huve. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb sellisel juhul lähtuda erinevate kaitstud hüvede ja huvide võrdlevast hindamisest. Teiseks on isikul õigus VÕS § 1047 lg 4 kohaselt ajakirjanduselt andmete ümberlukkamist või paranduse avaldamist avaldaja kulul nõuda, sõltumata sellest, kas andmete avaldamine oli õigusvastane. Kolmandaks on VÕS-ist tulenevaks õiguskaitsevahendiks tema au ja hea nime kahjustava tegevuse keelamine, kui ajakirjandus jätkuvalt käsitab isikut süüdiolavana enne vastava kohtuotsuse jõustumist. Nimelt sätestab VÕS § 1055 lg 1, et kui kahju õigusvastane tekitamine on kestev või kui kahju õigusvastase tekitamisega ähvardatakse, võib kannatanu või isik, keda ähvardati, nõuda kahjutekitava käitumise lõpetamist või sellega ähvardamisest hoidumist. Sama paragrahvi lõige 2 ütleb aga, et kahjutekitava käitumise lõpetamist ei ole õigust nõuda, kui sellist käitumist tuleb mõistliku arusaama järgi taluda inimestevahelises kooselus või olulise avaliku huvi tõttu.

Autor peab vajalikuks välja tuua, et seoses 2010. aastal nn allikakaitse seaduse vastuvõtmisega on kahju hüvitamise õiguskaitsevahend muutunud kergemini kasutatavaks isikule, kelle osas meedia süütuse presumptsiooni põhimõtet on rikkunud ning seetõttu tema au ja head nime teotanud. Et tagada isikutele suurem kaitse ajakirjanduse süüdistava ning ründava käitumise eest, täiendati VÕS-i kahjuhüvitamise regulatsiooni selliselt, mis kergendaks isiklike õiguste rikkumise korral kannatanu tõendamiskoormust mittevaralise kahju hüvitamiseks. Samuti võimaldab uus regulatsioon kohtutel arvesse võtta kahjutekitaja varalist seisut. Eelneva regulatsiooni kohaselt oli näiteks isikul, kelle au on ajakirjandus teotanud või õigust eraelule rikkunud, keeruline nõuda mittevaralise kahju hüvitamist ebamõistliku tõendamiskoormuse tõttu. Samuti lähtuti eelnevalt mittevaralise kahju hüvitise väljamõistmisel üksnes sellest, et taastada tuleb kahju tekkimise eelne olukord. Selline regulatsioon ei ole aga ennetava funktsiooniga, ning kuivõrd kahjuhüvitise väljamõistetud suurused olid praktikas väikesed, ei motiveerinud see potentsiaalseid kahjutekitajaid, sh ka ajakirjandust, kahjutekitamisest hoiduma. Uue regulatsiooni eesmärk on mõjutada kahjutekitajat selliselt, et ta hoiduks edasisest

kahju tekitamisest. Hetkel kehtiv VÕS § 134 lg 2 paneb kohustuse isiku au teotamisest tekkinud kahju hüvitamise kohustuse olemasolu korral maksta mõistlik rahasumma kahjustatud isikule mittevaralise kahju hüvitiseks. Selle sätte kohaselt ei pea kannatanu eelneval juhul enam tõendama nn erilisi asjaolusid, mis õigustavad mittevaralise kahju hüvitamist, vaid kahju tekkimist ja vajadust selle hüvitamiseks tuleb eeldada, ning kannatanu peab põhjendama vaid kahju suurust. VÕS-i muudatused tõid aga kaasa suure kaja, arutelu ja vaidlused. Nimelt arvatakse, et seaduse muudatused piiravad oluliselt ajakirjandust, sh ka õigust väljendusvabadusele. Teiste arvates on aga seaduse muudatused positiivsed, kuivõrd need panevad ajakirjandust rohkem analüüsima, milliseid andmeid isiku kohta avaldada võib. Kui ajakirjandus ei arvesta artiklite kajastamisel teiste isikute põhiõigustega, siis on nad teadlikud, et selline käitumine ei ole päris karistamatu.^{131, 132, 133}

Kui ajakirjandus on artikli andmete avalikustamisega ülemääraselt andmesubjekti õigusi kahjustanud, on tal IKS § 23 p 2 kohaselt võimalus nõuda ajakirjanduselt kahju hüvitamist VÕS-is sätestatud alustel ja korras. Õiguserikkumine peab sellisel juhul olema toimunud eraõiguslikus suhtes. Nimelt IKS § 4 lg 2 p 8 järgi on delikaatseteks isikuandmeteks andmed süüteo toimepanemise või selle ohvriks langemise kohta enne avalikku kohtuistungit või õigusrikkumise asjas otsuse langetamist või asja menetluse lõpetamist. Riigikohus on öelnud, et selle sätte olemus on seotud süütuse presumptsiooni põhimõttega.¹³⁴ Samas võib IKS § 11 lg 2 järgi isikuandmeid ilma andmesubjekti nõusolekuta ajakirjanduslikul eesmärgil töödelda ja avalikustada meedias, kui selleks on ülekaalukas avalik huvi ning see on kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega. Kui ajakirjandus on avaldanud isiku kohta delikaatseid andmeid, millega kahjustati ülemääraselt tema õigusi, on Riigikohus öelnud, et isik saab hagi nõuda õigusvastaselt tekitatud mittevaralise kahju hüvitamist nii VÕS § 1045 lg 1 p 4 (isiklike õiguste rikkumine) kui ka sama sätte punkti 7 alusel (käitumine, mis rikub seadusest tulenevat kohustust), kuivõrd võrreldavad sätted ei ole teineteist välistavad.¹³⁵

---

¹³¹ K. Jüriso. Sargava: allikakaitse seadus ei ole oht sõnavabadusele. ERR-i uudised 21.12.2010. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudised.err.ee/v/eesti/f8efef69-675e-43a8-b9c1-fd301cac92d4> (17.04.2015).

¹³² Aasta viimasel päeval hakkab kehtima allikakaitse seadus, Delfi portaal 30.12.2010. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/aasta-viimasel-paeval-hakkab-kehtima-allikakaitse-seadus?id=37579727> (17.04.2015).

¹³³ M. Kass. Maailma ajalehtede liit pöördus allikakaitse eelnõu pärast Ilvese poole. Postimees 30.03.2010. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.postimees.ee/243501/maailma-ajalehtede-liit-poordus-allikakaitse-eelnou-parast-ilvese-poole> (17.04.2015).

¹³⁴ RKTko 20.06.2012, nr 3-2-1-169-11, p 13.

¹³⁵ RKTko 20.06.2012, nr 3-2-1-169-11, p 13.

Eelnevast lähtudes saab järeldada, et Eestis on normatiivsed parameetrid süütuse presumptsiooni rikkumise korral meedia poolt eraõiguslike sätetega tagatud. Isikul on meedia poolt süütuse presumptsiooni rikkumise korral võimalus kasutada õiguskaitsevahendina mittevaralise kahju hüvitamise väljamõistmist, kahju tekitava käitumise lõpetamist või ebaõigete andmete ümberlukkamist kohtus.

2.8 Au ja hea nime teotamine

Eelnevas alapeatükis tõi autor välja Eestis kehtivad õiguskaitsevahendid süütuse presumptsiooni rikkumisel meedia poolt. Kuivõrd Eestis on võimalik meedia vastu süütuse presumptsiooni rikkumisel au ja hea nime teotamist kaitsvatele sätetele tuginedes hagi esitada, peab autor vajalikuks antud alapeatükis lähemalt au ja hea nime teotamise keeldu ning kohtupraktikat analüüsida, mis on seotud VÕS-ist tulenevate õiguskaitsevahendite kasutamisega.

PS § 17 sätestab keelu teotada kellegi au ja head nime. Au ja hea nimi on vaimsed ja kõlbelised väärtused ning seetõttu on au ja hea nimi inimväärikuse osa, mis vajab õiguslikku kaitset.¹³⁶ EIÕK ei sätesta otseselt isiku aule ja heale nimele kaitset, kuid samas on tunnustanud seda väljendusvabadust tasakaalustava tegurina.¹³⁷ Nimelt sätestab EIÕK-i artikkel 10.2, et sõnavabadust võib piirata kaasinimeste reputatsiooni või õiguste kaitseks.¹³⁸ PS §-i 17 saab vaadelda sõltuvalt kontekstist nii süütuse presumptsiooni põhimõttest kui ka eraelu puutumatus ja väljendusvabaduse põhimõttest lähtuvalt.¹³⁹ Eesti Riigikohus on võtnud au ja hea nime teotamise kohtupraktika väljakujunemisel eeskujuna EIÕKkohtult, öeldes, et au ja hea nime teotamise sisu on seotud nii ebakohase väärtushinnangu kui ka tõele mittevastava faktiväitega. Kui isiku au ja head nime on meedia poolt teotatud tõele mittevastava faktiväitega, saab seda ka tõendada. Ebakohast väärtushinnangut aga tõendada ei saa.¹⁴⁰ Au ja hea nime kaitsealasse kuuluvad kõik füüsilised isikud. Vaieldav on aga kaitse laienemine juriidilistele isikutele.

Isiku au ja väärikust kannab isik ise, kuid head nime ehk reputatsiooni kannavad teised isikud ja avalik arvamus. Kuivõrd au ja väärikuse riive saab aset leida nii kitsamas ringkonnas kui ka

---

¹³⁶ R. Maruste. PS § 17/1 *Op. cit.*

¹³⁷ Samas.

¹³⁸ EIKo 15.11.2001, 26760/95 Werner vs. Poola.

¹³⁹ R. Maruste. PS § 17/1-3 *Op. cit.*

¹⁴⁰ RKTko 10.10.2007, 3-2-1-53-07, p 19.

avalikkuse ees, siis hea nime riive toimub avalikkuse ehk laia publiku ees (näiteks tihtipeale meedia kaudu). Au ja hea nime teotamiseks ei saa aga lugeda heas usus tehtud kriitikat või teravakeelelist sõnastust, kuiõrd au ja hea nime teotamise all mõeldakse ründe pahatahtlikku ja taotluslikku iseloomu ning alandavat ja häbistavat viisi. Seega on pahauskus teotamise üks kriteeriumitest, mis leiab aset siis, kui ajakirjanduse poolt teadvalt valesid andmeid kasutatakse või teise isiku mainet kahjustada tahetakse, ületades tarbetult kriitika piiri. Teiseks kriteeriumiks on see, kui näiteks ajakirjanduse avaldustel on häbistav, alandav ja naeruvääriv iseloom. Siiski, kui isik tunneb end tema suhtes tehtud avalduste tõttu puudutatuna, ei ole alati tegemist au ja hea nime teotamisega, kuiõrd riive kvalifitseerimine teotamisena vajab teatud tugevust.¹⁴¹ Järgnevalt toob autor välja au ja hea nime teotamise kohta tehtud kohtulahendid Eestis.

Eesti tsiviilkohtud on analüüsinud süütuse presumptsiooni rikkumist koosmõjus PS-i §-st 17 tuleneva põhimõtte rikkumisega (au ja hea nime teotamise keeld) meedia poolt ja rikkumisele järgnevat vastutust tsiviilhagide korras. Näiteks on Riigikohus 18.02.2015 teinud otsuse, mis puudutab ka süütuse presumptsiooni võimalikku rikkumist meediakanali poolt.¹⁴² Antud kohtuasjas esitas hagiavalduse isik, kes kannab Viru Vanglas eluaegset vanglakaristust, AS-i Kanal 2 vastu mittevarelise kahju hüvitamiseks nõude suuruses 5 000 eurot. Hagiavalduse kohaselt avaldas Kanal 2 telesaate „Eluaegsed“, millega teotati isiku head nime ja au ning alandati tema väärikust. See telesaade kahjustas tema mainet ebakohaste väärtushinnangutega. Nimelt käsitleti telesaates politseiametniku arvamust, et kõik hageja toime pandud kuriteod ei ole avastatud ning seetõttu rikuti isiku suhtes süütuse presumptsiooni põhimõtet. Harju Maakohus jättis hagi rahuldamata ning seejärel esitas isik apellatsiooni Tallinna Ringkonnakohtusse. Tallinna Ringkonnakohtus jäeti Harju Maakohtu otsus muutmata, mille peale esitas isik kassatsiooni Riigikohtusse. Riigikohus ütles, et kui isiku kohta avaldatakse, et ta on toime pannud kuritegusid, siis sellisel juhul ei ole tegemist arvamuse avaldamisega, vaid faktiväite avaldamisega. Faktiväide on aga kontrollitav ning selle tõesus või väärus on kohtumenetluses tõendatav. Antud juhul aga väideti meedia poolt, et isiku toime pandud kuritegusid ei ole avastatud. Seega on sellega kaudselt väidetud, et isik on lisaks avastatud kuritegudele toime pannud veel kuritegusid. VÕS § 1047 kohaselt on sellisel juhul tegemist faktiväite avaldamisega ning juhul, kui faktiväide on isiku au teotav, tuleb faktiväite avaldamise õigusvastasust hinnata VÕS § 1045 lg 1 p 4, § 1046 ja § 1047 järgi. Riigikohus ütles, et isikule kuritegude toimepanemise omistamine on aga igal juhul au teotav. Vastavalt VÕS § 1047 lg-le

---

¹⁴¹ R. Maruste. PS § 17/5 *Op. cit.*

¹⁴² RKTko 18.02.2015, nr 3-2-1-159-14.

4 oleks pidanud Kanal 2 kontrollima väite, et hageja on toime pannud muid kuritegusid, tõesust isegi juhul, kui ta sai au teotavaid andmeid riigiasutuselt. Seega saatis Riigikohus asja uuesti läbivaatamiseks Ringkonnakohtusse isiklike õiguste rikkumise õigusvastasuse tuvastamiseks ning märkis, et mittevaralise kahju eest mõistliku rahasumma väljamõistmisel tuleb kohtul arvestada rikkumise laadi ja raskust, rikkuja süüd ja selle astet, poolte majanduslikku olukorda, kannatanu enda osa kahju tekkimises jt asjaolusid, millega arvestamata jätmise võiks kaasa tuua ebaõiglase hüvitise määramise.¹⁴³

Riigikohus on teinud kohtuotsuse asjas, milles üks kohtunikest jäi seoses VÕS § 1046 kohaldamisega ning au teotamise faktiväitega eriarvamusele. Hagiavalduse kohaselt anti hageja kohta 13. märtsi 2009. aasta ajalehes Äripäev kommentaar, millega öeldi, et Tõrva Tarbijate Ühistu juhatus on esitanud hageja kohta politseiasutusele süüteoaluse, mille kohaselt kahtlustatakse kostjat kelmuses ja ühistu vara riisumises märkimisväärses ulatuses. Hageja leiab, et ajalehes Äripäev avaldatud kommentaar on vale ja tema au ning väärrikust teotav, rikkudes mh ka PS-ist tulenevat süütuse presumptsiooni põhimõtet. Riigikohtu arvates ei ole kostja esitanud hageja kohta andmeid, milles käsitatakse hagejat süüdiolena. Riigikohus tugineb VÕS § 1047 lg-le 1, mis ütleb, et teise isiku au teotava või teisele isikule majanduslikult kahjuliku asjaolu avaldamine loetakse õigusvastaseks, kui avaldaja ei tõenda, et avaldatud asjaolu vastab tegelikkusele. Kohtu hinnangul on kostja tõendanud, et väide vastab tegelikkusele. Seega ei ole hagi rahuldamiseks alust juhul, kui kostja tõendab, et hageja kohta väidetu vastab tegelikkusele ja ei ole õigusvastane. Samuti jättis Riigikohus kassatsioonkaebuses tuginetud VÕS-i § 1046 (ebakohase väärtushinnangu rikkumise õigusvastasus) kohaldamata, kuivõrd kohtu hinnangul ei ole avaldatu näol tegemist väärtushinnanguga, vaid faktiväitega. Seetõttu saab kostja tugineda antud juhul üksnes VÕS § 1047-le 2.¹⁴⁴ Samas on antud kohtuasjas kohtunik Jaak Luik eriarvamusel. Jaak Luik ei nõustu kolleegiumi seisukohaga, et kohtud jätsid põhjendatult VÕS-i § 1046 kohaldamata ning et au teotamist faktiväitega sätestab VÕS § 1047 lg 2. Nimelt on au ja hea nime õigusesse võimalik sekkuda väärtushinnangut kandva info avaldamise tulemusena. Au ja head nime kahjustav on väärtushinnang, sõltumata sellest, kas väärtushinnang lähtub faktiväitest või on see halvustav oma sisulise tähenduse tõttu. Nii võimaldavad tema arvates faktid isiku kohta anda nii positiivseid kui ka negatiivseid hinnanguid. Ta ütleb, et kuivõrd meie mõtlemine tegeleb pidevalt saadava info kaalumise-võrdlemise-hindamisega teljel hea või halb, tunnustust või hukkamõistu vääriv, õige või väär jne, on meedias avaldatud infost lähtuv hukkamõist eetilise

¹⁴³ RKTko 18.02.2015, nr 3-2-1-159-14.

¹⁴⁴ RKTko 20.06.2012, nr 3-2-1-169-11.

hinnang hageja isikuomadustele. Jaak Luige arvates sisaldab avaldatu nii süüteväidet kui ka väiteid kelmuse ja ühistu vara varguse kahtlustuse kohta ning seetõttu võimaldab ka avaldatu väärtusotsustusi. Nii jäigi lahendamata küsimus, kas kelmuse ja varguse kahtlustustel põhinev väärtushinnang on piisavalt õigustatud selle aluseks olevate asjaoludega ehk kas see väärtushinnang on õiguspärane.¹⁴⁵

Andmete ümberlukkamist/parandamist on riigikohus samuti analüüsinud. Tulenevalt Riigikohtu lahendist nr 3-2-1-145-07 esitas isik AS Eesti Ekspress Kirjastuse vastu hagi, millega taotles ajalehe võrguväljaande www.ekspress.ee sõnastuses parandust. Nimelt võis hageja arvates lugeda ajalehe võrguväljaandest, et tema on toime pannud sõiduauto varguse, kuigi teda ei ole antud varguses süüdi mõistetud. Hageja oli kriminaalasjas üle kuulatud üksnes tunnistajana. Hageja väitis, et süütuse presumptsiooni põhimõttest tulenevalt oleks kostja pidanud enne hagejat süüstavaid väiteid sisaldava artikli avaldamist kontrollima, milline on hageja menetlusseisund kriminaalmenetluses ning sellest artikli avaldamisel lähtuma. Tallinna Ringkonnakohus märkis, et VÕS § 1046 lg 4 kohustab avaldajat ebaõigeid andmeid ümber lükkama, olenemata sellest, kas nende avaldamine oli õigusvastane või mitte, kuivõrd avaldamise õiguspärasus omab tähtsust teiste õiguskaitsevahendite korral (näiteks mittevaralise kahju tekitamise eest rahalise hüvitise väljamõistmise otsustamisel). Riigikohus nõustus Tallinna Ringkonnakohtu otsuse põhjendustega. Riigikohus märkis, et ei ole oluline, kas andmete avaldamine oli õigusvastane ning au ja head nime teotav, vaid oluline on see, et väide on ebaõige. Samuti pole oluline, kas andmete avaldamisel avaldaja teadis või pidi teadma andmete ebaõigusest või täielikkusest vastavalt VÕS § 1047 lg-le 1. Tähtsust pole ka sellel, kas avaldajal oli avaldamise vastu õigustatud huvi ning kas avaldaja kontrollis andmeid põhjalikkusega, mis vastab rikkumise raskusele (VÕS § 1047 lg 3), ning asjaolul, et vaidlustatud andmete esmaavaldajaks ei ole kostja. Kuivõrd VÕS § 1047 lg 4 kohaselt on isikul õigus nõuda ebaõigete andmete parandamist, tuleb avaldatud ebaõiged andmed parandada, sõltumata sellest, kui hoolikas ajakirjandus oli. Riigikohus rõhutas ka seda, et andmete ümberlukkamisel ja paranduse avaldamisel ei ole sisulist õiguslikku vahet.¹⁴⁶

2.9 Vahekokkuvõte

Süütuse presumptsioon on PS-ist tulenev põhiõigus, mis sisult tähendab seda, et igauht, keda süüdistatakse kuriteos, peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud.

¹⁴⁵ RKTko 20.06.2012, nr 3- 2-1-169-11. Vt J. Luige eriarvamus, nr 3- 2-1-169-12.

¹⁴⁶ RKTko 19.02.2008, nr 3-2-1-145-07, p 6.

EiÕKohus on öelnud, et süütuse presumptsioon on käsitatav ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte ilminguna. Süütuse presumptsiooni tuleb eeldada seni, kuni pole tõestatud vastupidist ehk isikut ei tohi käsitada süüdi enne, kui on jõustunud tema kohta süüdimõistev kohtuotsus. Süütuse presumptsioon subjektiivse õigusena tähendab õigust mitte olla käsitatud süüdi olevana enne asjakohase kriminaalmenetluse lõppu.

Kuivõrd süütuse presumptsiooni põhimõtte kohaselt peab isiku süütust eeldama seni, kuni süüdimõistvat kohtuotsust pole tehtud, on siiski oluline vahet teha ka kahtlustataval ja süüdistataval, sest kriminaalmenetluses on tegemist on kahe erineva menetlusseisundiga. Kahtlustatav on isik, kes on kuriteos kahtlustatavana kinni peetud, või isik, keda on piisav alus kahtlustada kuriteo toimepanemises ja kes on allutatud menetlustoimingule. Kahtlustatava menetlusseisund lõpeb temale süüdistuse esitamise ja kokkuleppe sõlmimisega. Seega loetakse süüdistatavaks isikut, kelle kohta prokuratuur on koostanud süüdistusakti või kellele on esitatud süüdistusakt kiirmenetluses või isik, kellega on kokkuleppemenetluses sõlmitud kokkulepe. Samuti tuleks ka ajakirjandusel kahe erineva menetlusseisundi vahel vahet teha, sest süüdistatava nime andmine kahtlustatavale võib jätta avalikkusele väärarusaama. Nimelt esitatakse kahtlustatavale süüdistusakt alles siis, kui prokuratuur on veendunud, et kriminaalasjas on vajalikud tõendid kogutud. Kahtlustatavale aga ei pruugita süüdistusakti esitada, kui kriminaalasjas selgub, et tõendid on ebapiisavad. Et kahte erinevat menetlusseisundit eristada, on prokuratuuri koduleheküljele ajakirjanduse jaoks seletav sõnaraamat loodud, milles on toodud välja mõistete sisu erinevused.

Süütuse presumptsiooni toime kaitsealasse kuuluvad kõik füüsilised isikud ning osaliselt ka juriidilised isikud. Süütuse presumptsiooni on kohustatud järgima kõik riigivõimu esindajad ehk riigiametnikud, mitte üksnes süütegude menetlejad. Samas vaieldakse praktikas selle üle, kas süütuse presumptsioonile saab anda ka laiemat konteksti ehk kas süütuse presumptsiooni tuleb järgida ka tsiviilsuhetes. Näiteks on meediat süüdistatud süütuse presumptsiooni eiramises isiku kohta artiklite avaldamisega seoses. Praktikast on arutletud selle üle, kas meediale laieneb kohustus järgida süütuse presumptsiooni ning kas selle mittejärgmine peaks kaasa tooma ka riigipoolse vastutuse. Analüüsides erinevate õigusteadlaste artikleid, puudub selle küsimuse osas aga üksmeel. Ühtede arvates peaks süütuse presumptsiooni toime olema kitsas ehk üksnes kriminaalmenetluslik printsiip, mis ei laiene tsiviilsuhetele, ning teiste arvates tuleks tänapäeval süütuse presumptsiooni laiemalt käsitleda. EiÕKohus on samuti rõhutanud, et igaühel on õigus sellele, et teda ei näidata avalikkusele kui süüdi olevat enne vastava kohtuotsuse jõustumist, ning süütuse presumptsiooni eesmärk ei ole ainult isikute kaitse huvide tagamine

kriminaalmenetluses, vaid ka inimese au ja väärkuse säilimine. Kuivõrd meedia on tänapäeval võimas vahend avalikkuse arvamuse kujundamisel, peaks meedia suure võimuga kaasnema ka suurem vastutus, kuivõrd isiku käsitlemine süüdiolena enne vastava kohtuotsuse jõustumist võib mõjutada tervet tema edasist elukulgu. Nii rakendatakse üha enam süütuse presumptsiooni põhimõtet mitte üksnes vertikaalsel tasandil, vaid ka horisontaalsel tasandil, mis toob riigile kaasa eelkõige positiivse kohustuse luua vastavad normatiivsed parameetrid süütuse presumptsiooni rikkumisel eraõigusliku isiku poolt. Seega võib järeldada, et süütuse presumptsioon ei ole üksnes kriminaalmenetluslik põhimõte, vaid süütuse presumptsioon hõlmab ka laiemat olemuslikku tähendust demokraatias.

Antud peatükis käsitleti ka süütuse presumptsiooni võimalikke rikkumisi meedia vahendusel. Näiteks võib vaenulik meediakampaania alguse saada ka riigivõimu esindajalt, kes jätab avalikkusele oma sõnavõtte poolt mulje isiku süüdiolena kohta. Analüüsides kohtupraktikat süütuse presumptsiooni rikkumise osas riigivõimu esindajate poolt ajakirjanduse vahendusel, saab järeldada, et riigivõimu esindajatel tuleb sõnavõttega ajakirjanduses või pressiteadetes hoolikas olla, et vältida viitamist isiku süüle. Riigivõimu esindajad ei tohi jätta avalikkusele muljet isiku süüdiolena enne süüdimõistvat kohtuotsust. Kui pressiteates väljendatakse süüküsimust selgelt ühepoolset ja süüdimõistvalt riigivõimu esindaja poolt ning selle avaldasid mitmed ajakirjandusväljaanded, on isiku suhtes süütuse presumptsiooni põhimõtet rikutud.

Samuti on EIÕK kohus öelnud, et teatud juhtudel võib vaenulik meediakampaania kahjustada õiglast kohtumenetlust ning tuua kaasa riigipoolse vastutuse. Samas on kohtupraktika kohaselt ajakirjanduslike artiklite näol tegemist juhuslike arvamustega, mis on seotud ebatäieliku informatsiooniga isiku süü kohta. Sellised ebaobjektiivsed arvamused meedias ei saa rikkuda ausa ja õiglase kohtumenetluse ning erapooletuse printsiipi, sest tegemist on paratamatult erapoolikute ja ebaobjektiivsete arvamustega isiku süü kohta. Seega ei saa selliste arvamuste ilmumist meedias siduda kohtupidamise sõltumatuse ja erapooletuse printsiibi rikkumisega. Kui isiku arvates aga ajakirjandus on kahjustanud ausat ja õiglast kohtumenetlust, peab ta seda ka tõendama. Praktikas on aga raske tõendada, et vaenulik meediakampaania on kohtunikke otsuse langetamisel mõjutanud, kuivõrd kohtunike erapooletust tuleb eeldada.

Vaenuliku meediakampaania isiku vastu võib algatada ka kriminaalmenetluse lõpetamise määrus prokuratuuri poolt. Nimelt tuleb kriminaalasja lõpetamisel ilma sisulist otsust tegemata eeldada isiku süütust, sest sellisel juhul pole isik süüdi mõistetud ega ka õigeks mõistetud. Kui

kriminaalasi on lõpetatud isiku suhtes ilma sisulist otsust tegemata, kehtib ka isiku suhtes süütuse presumptsiooni põhimõte. Nii ei või näiteks riigivõimu esindaja jätta kriminaalmenetluse lõpetamise määrusega isiku süü osas kõhkclusi õhku, kui kriminaalmenetlus on lõpetatud ebapiisavate tõendite tõttu, kuivõrd see on vastuolus süütuse presumptsiooni põhimõttega. Kui aga kriminaalmenetluse lõpetamise määrus on isiku süü kohta mitmeti mõistetav, annab see ka tõuke vaenulikuks meediakampaaniaks. Et vältida isikute intensiivset põhiõiguste riivet, tuleks autori arvates kõigepealt kaaluda, kas kriminaalmenetluse algatamisel on alus ning perspektiiv olemas, ning kui kriminaalmenetlus otsustatakse ebapiisavate tõendite olemasolu tõttu lõpetada, siis ei tohiks avaliku võimu esindaja jätta avalikkusele isiku süü osas kahtlust üles. Samuti on EIÕKohus tugevalt hoiatanud, et nii õigeksmõistvate kohtulahendite kui ka kriminaalmenetluse lõpetamise määruste sisu ei tohi tugineda jätkuvatel kahtlustustel isikute suhtes.

Kui aga meedia on ise algatanud vaenuliku meediakampaania isiku suhtes, kelle kohta kriminaalmenetlus käib, on Eesti riik ette näinud sellisel juhul üksnes tsiviilõiguslikud õiguskaitsevahendid. Isikul on võimalus meedia vastu tsiviilkohtusse mittevaralise kahju hüvitamise väljamõistmiseks, kahju tekitava käitumise lõpetamiseks või ebaõigete andmete ümberlükkamiseks hagi esitada. Seega on VÕS-ist tulenevate õiguskaitsevahendite näol tegemist ennetavat laadi meetmetega, millega loodetakse ära hoida võimalikud rikkumised meedia poolt. Eesti on tugevdanud mittevaralise kahju väljamõistmise õiguskaitsevahendit, muutes mittevaralise kahju hüvitamise tõendamiskoormust isikule au ja hea nime teotamise korral lihtsamaks. Kui isik tugineb haginõudes meedia vastu au ja hea nime teotamisele, tuleb tal arvestada, et au ja hea nime teotamine kujutab endast nii ebakohast väärtushinnangu andmist kui ka tõele mittevastavat faktiväidet. Kohtupraktika kohaselt ei ole aga ebakohane väärtushinnang alati õigusvastane, kuivõrd õigusvastasuse tuvastamisel tuleb arvestada rikkumise liiki, põhjust ja ajendit, samuti suhet rikkumisega taotletud eesmärgi ja rikkumise raskuse vahel.

3. AJAKIRJANDUSVABADUSE PÕHISEADUSLIKUD PIIRID

Ajakirjanikud õigustavad artiklite avaldamist ajakirjandusvabadusega. Ajakirjandusvabadus on seotud avaliku teadmismajadusega ja väljendusvabadusega ning süütuse presumpatsioon kui põhiõigus vastandub oma olemuselt kahele esimesele õigusele. Kui eelnevalt analüüsis autor avaliku teadmismajaduse ning süütuse presumptsiooni olemust, käsitleb antud peatükis autor põgusalt väljendusvabadust, pressivabadust ning tsensuuri keelu olemust. Järgnevalt toob autor välja Eestis kehtivad ajakirjandusvabaduse piirangud ning võrdleb neid teiste riikide ajakirjandusvabadust piiravate seadustega. Peatüki lõpus analüüsib autor, kas Eestis on kolme olulise põhiõiguse vahel leitud tasakaal ehk autor püüab teada saada, kas Eestis kehtivad ajakirjandusvabaduse piirangud on piisavalt efektiivsed tagamaks kaitset meedia poolse süüdimõistmise eest enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist.

3.1 Väljendusvabadus

Antud alapeatükis toob autor välja väljendusvabaduse, pressivabaduse ning tsensuuri keelu olemuse.

3.1.1 Väljendusvabadus kui põhiõigus

Väljendusvabadus kui põhiõigus tuleneb PS-i §-st 45, mis ütleb, et igal inimesel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil. Antud paragrahv annab õiguse väljendusvabadust seadusega piirata avaliku korra, kõlbluse, teiste inimeste õiguste ja vabaduste, tervise, au ning hea nime kaitseks. Samuti võib seadus seda õigust piirata ka riigi ja kohalike omavalitsuste teenistujatel neile ameti tõttu teatavaks saanud riigi- või ärisaladuse või konfidentsiaalsena saadud informatsiooni ning teiste inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks ning õigusemõistmise huvides. Tsensuuri ei tohi olla. Seega on antud paragrahvi näol tegemist sõna- ehk väljendusvabadusega.¹⁴⁷ Sõnavabadus kui demokraatliku ühiskonna üks alusväärtusi on sätestatud EIÕK-i artiklis 10, ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artiklis 19 ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 11.

---

¹⁴⁷ R. Maruste. PS § 45/1. *Op. cit.*

Sõna 'väljendusvabadus', mida kasutatakse tihti inglise ja prantsuse keeles, on sõnast 'sõnavabadus' palju laiem. Nimelt on sõnaline väljendus küll üks peamisi väljendusviise, kuid mitte üks ja ainus väljendusviis. Kuivõrd PS käsitleb kaitset laiemalt, öeldes, et igapähele on õigus ja vabadus levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil ehk end soovi kohaselt vabalt väljendada, siis on õigem kasutada ka üldmõistena sõna 'väljendusvabadus'.¹⁴⁸ Väljendusvabadus on üks kesksemaid vabadusõigusi, mis on seotud PS-i §-s 1 sätestatud demokraatia põhimõttega. Samuti on väljendusvabadus seotud ka teiste põhiõigustega, näiteks ühinemisvabadus ja loomevabadus.¹⁴⁹ EIÕKohtu praktika kohaselt on väljendusvabadus seotud arvamusevabadusega, õigusega anda informatsiooni ning õigusega kasutada vahendeid informatsiooni saamiseks ja andmiseks.¹⁵⁰ Väljendusvabaduse üheks põhiliseks osaks on arvamusevabadus ehk isik saab välja öelda seda, mida ta soovib. Väljendusvabadus kui põhiõigus on esmalt isiku tõrjeõigus avaliku võimu vastu. Samas avaldub väljendusvabaduse mõju ka eraõiguses. Võib väita, et väljendusvabadus avaldubki enamikul juhtudel eraisikute vahelistes suhetes.¹⁵¹ Ka Riigikohus on öelnud, et sõnavabaduse, sealhulgas ajakirjandusliku sõnavabaduse kasutamisel peab PS § 19 lg-st 2 tulenevalt austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust.¹⁵²

Kui väljendusvabaduses on toimunud riive, ei ole riive näol alati tegemist väljendusvabaduse rikkumisega. Väljendusvabadust on rikutud siis, kui riive on õigustamata. Seega tekib väljendusvabaduse riivamisel riive õigustamise kohustus.¹⁵³ Kui väljendusvabadus ei oleks täiemahuline, oleks sellisel juhul piiratud ka teiste õiguste ja vabaduste vaba toimimine ning riigivõimu omavolile oleks raske vastu seista. Väljendusvabadus on oluline mitte üksnes seetõttu, et selle piiramine tooks kaasa avaliku võimu raske ohjeldamise, vaid ka ühiskonnas asetleidva mõistmiseks ning ühiskondlike kokkulepete leidmiseks. Seega ollakse arvamisel, et väljendusvabadus kui põhiõigus teiste õiguste ja vabaduse konflikti korral jääb üldiselt domineerima ehk teda tuleb üldjuhul püüda eelistada.¹⁵⁴ Samas on EIÕKohus öelnud, et näiteks eraelu kaitse ja sõnavabadus on võrdsed põhiõigused ning neid tuleb võrdselt kaitsta. Nimelt on EIÕKohus viidanud otsustes Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee 26.06.1988 resolutsioonile nr 1165 (1998) punktile 11¹⁵⁵, millega rõhutatakse, et nii eraelu puutumatus

---

¹⁴⁸ R. Maruste. PS § 45/3. *Op. cit.*

¹⁴⁹ R. Maruste. PS § 45/4. *Op. cit.*

¹⁵⁰ A. Nõmper, E. Tikk. Informatsioon ja õigus. Tallinn: Juura 2007, lk 53.

¹⁵¹ M. Ernits. Avalik väljendusvabadus ja demokraatia. – *Juridica* 2007, nr 1, lk 19–20.

¹⁵² RKTko 05.12.2002, nr 3-2-1-138-02, p 9.

¹⁵³ M. Ernits. *Op. cit.*, lk 17.

¹⁵⁴ R. Maruste. PS § 45/5. *Op. cit.*

¹⁵⁵ Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee resolutsioon nr 1165 (1998) „Right to privacy”. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta98/eres1165.htm> (17.04.2015).

õigus kui ka väljendusvabaduse õigus on demokraatliku ühiskonna põhireeglid ning need õigused ei ole absoluutsed ega hierarhilises järjekorras, kuivõrd neil on võrdsed väärtused.¹⁵⁶
157, 158

PS-ist lähtuvalt hõlmab väljendusvabadus ideid, arvamusi ja muud eneseväljendust, millel on informatiivne tähendus. EIÕKohus on öelnud, et väljendusvabaduse kaitse laieneb ka sellisele eneseväljendusele, mis ründab või häirib riiki. Eelneval juhul ei ole tegemist üksnes isiku väljendusvabaduse õigusega, vaid ka teistel isikutel on õigus sellist informatsiooni saada.¹⁵⁹ EIÕKohus on asunud seisukohale, et meedial, täpsemalt ajakirjandusel, on kohustus edasi anda teavet nii poliitilistel teemadel kui ka muudel teistel teemadel, mis avalikkusele huvi pakuvad. Seega lasub ajakirjandusel kohustus avaldada eelneval juhul teavet, kuivõrd avalikkusel on õigus sellist teavet saada.¹⁶⁰

EIÕK-i artikkel 10 teeb vahet informatsioonil ja ideedel ning seetõttu tuleb eeldada, et ka PS eristab neid. See tähendab aga seda, et informatsioon, mida esitada võib, ei pea olemas üksnes tõene, vaid eneseväljendusvabadus hõlmab ka ideede, arvamuste, veendumuste ning kriitika esitamist.¹⁶¹ Eelnevat seisukohta on rõhutanud ka EIÕKohus.¹⁶² Faktide olemasolu on võimalik tõestada, kuid arvamusi kui väärtusotsustusi ei saa kuidagi tõendada. Samas ei või väärtusotsustus olla ainult spekulatiivne või väljamõeldud, kuivõrd väärtusotsustused peavad tuginema objektiivsele faktilisele baasile. Samuti peab arvamuse avaldaja väärtusotsustus olema tehtud heast tahtest ning üldisest huvist ning selline hinnang ei tohiks sisaldada vulgaarseid, solvavaid ning inimväärikust alandavaid mõtteid.¹⁶³

3.1.2 Väljendusvabadus vs. muud põhiõigused

Eesti PS-i §-i 19 teine lause ütleb, et igaüks peab oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust. Riigikohus on öelnud, et põhiõiguste konflikti korral tekib paratamatult põhiõiguste piiramise vajadus ning seetõttu ei saa ühiskonnas olla absoluutseid põhiõigusi.¹⁶⁴

---

¹⁵⁶ EIKo 07.02.2012, 39954/08 Axel Springer AG vs. Saksamaa.

¹⁵⁷ Von Hannover vs. Saksamaa.

¹⁵⁸ EIKo 05.11.2013, 18310/06 Pauliukienė ja Pauliukas vs. Leedu.

¹⁵⁹ EIKo 07.12.1976, 5493/72 Handyside vs. Ühendkuningriik.

¹⁶⁰ EIKo 08.07.1986, 9815/82 Lingens vs. Austria.

¹⁶¹ R. Maruste. PS § 45/8. *Op. cit.*

¹⁶² EIKo 25.06.1992, 13778/88 Thorgeir Thorgeirson vs. Island.

¹⁶³ R. Maruste. PõhiS § 45/8. *Op. cit.*

¹⁶⁴ RKKKo 26.08.1997, nr 3-1-1-80-97, p 1.

Väljendusvabadus kui põhiõigus ei ole absoluutne õigus. Absoluutne õigus on näiteks õigus elule.¹⁶⁵ EIÕK-i artikkel 10 lg 2 annab samuti õiguse väljendusvabadust piirata, sätestades järgnevalt: kuna väljendusvabaduse kasutamisega kaasnevad kohustused ja vastutus, võidakse selle kohta seaduses ette näha formaalsusi, tingimusi, piiranguid või karistusi, mis on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud riigi julgeoleku, territoriaalse terviklikkuse või ühiskondliku turvalisuse huvides, korratuste või kuritegude ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste maine või õiguste kaitseks, konfidentsiaalse teabe avalikustamise vältimiseks või õigusemõistmise autoriteedi ja erapooletuse säilitamiseks. Sellised piirangud peavad olema aga demokraatlikus ühiskonnas vajalikud.¹⁶⁶ Sõna 'vajalik' tähendab seda, et piirangud peavad olema õigustatud lähtuvalt sotsiaalsetest/ühiskondlikest vajadustest ning piirangute legitiimsust peab kontrollima riik, peamiselt kohus, ning vajadusel hiljem ka Euroopa Kohus. Samas ei ole riiklik järelevalve erinevate riikidega võrreldes samasugune ning samuti on ka seadusega ettenähtud piirangud mõnevõrra erinevad. Enamiku riikide PS ütleb, et väljendusvabaduse näol ei ole tegemist absoluutse õigusega. Näiteks Belgia PS ütleb, et väljendusvabadus ei ole absoluutne ning lubab parlamendil kehtestada meetmeid, mis piiraks kahjustava või häiriva sisuga ringhäälingu programmide vaatamist noorte vaatajate poolt, et neid kaitsta. Bosnia ja Hertsegoviina on arvamusel, et väljendusvabadus on demokraatia toimimise suureks eelduseks ning kohtud peavad meeles pidama, et seda õigust võib piirata üksnes erandlikel juhtudel. Seega nende arvates ei ole väljendusvabadus absoluutne ja piiramatu õigus.¹⁶⁷ Nagu eelnevalt öeldud, näeb ka Eesti PS ette väljendusvabaduse piirangu aluse. Iga rakendatav piirang peab olema seaduses ette nähtud. EIÕKohus on öelnud, et väljendusvabadusse sekkumise lubatavust ei hinnata üksnes siseriikliku lubatavuse standardite järgi, vaid lähtutakse ka Euroopa järelevalvestandarditest.¹⁶⁸ Väljendusvabadusse sekkuvaid piiranguid peab tõlgendama kitsalt ning samuti peab iga piirang olema põhjendatud.^{169, 170} Näiteks on väljendusvabaduse üheks vastanduvaks õiguseks eraelu puutumatuse ning süütuse presumptsiooni printsiip. Magistritöö teises peatükis jõudis autor järeldusele, et tänapäeval rakendatakse üha enam süütuse presumptsiooni põhimõtet horisontaalsel tasandil ehk eraisikute omavahelistele suhetele. Ka EIÕKohus on hakanud süütuse presumptsiooni põhimõtet ka horisontaalses suhtes koosmõjus eraelu puutumatuse printsiibiga rakendama. EIÕKohus on öelnud, et süütuse presumptsiooni

---

¹⁶⁵ M. Verpeaux. Freedom of Expression: In Constitutional and International Case law. Brussels: Council of Europe Publishing 2010, lk 42.

¹⁶⁶ M. Verpeaux. *Op. cit.*, lk 42.

¹⁶⁷ Samas, lk 34.

¹⁶⁸ R. Maruste. PS § 45/19. *Op. cit.*

¹⁶⁹ EIKo 06.09.1978, 5029/71 Klass jt vs. Saksamaa.

¹⁷⁰ Lingens vs. Austria.

näol on tegemist olulise teguriga otsustamaks väljendusvabaduse piiramist EIÕK-i artikli 6 lg 2 tõttu.¹⁷¹

3.1.3 Pressivabadus

Pressivabadus on oma olemuselt ajakirjanduse spetsiifiline kaitseõigus. Tegemist on õigusega, millega ajakirjanikel on võimalus professionaalses tegevuses teiste isikute huvide ja õiguste riivet põhjendada. Eesti PS pressivabadust eraldi õigusena ei nimeta, küll aga on Saksamaal pressivabadus ja väljendusvabadus eraldi õigusena sätestatud. Samuti ei nimeta pressivabadust EIÕK. ¹⁷² Pressivabaduse näol on tegemist suhteliselt noore õigusena, mis on tekkinud nüüdisaegses infoühiskonnas. Kui võrrelda pressivabadust väljendusvabadusega, siis pressivabadus hõlmab lisaks väljendusvabadusele ka õigust informatsioonile. Eelnevalt nähtus, et väljendusvabadus eeldab õigust teada informatsiooni, et seda omakord hinnata ja levitada enda arusaama järgi ning seda õigust tuleb tõlgendada väljendusvabaduse teostamise kontekstis. Õigus saada informatsiooni, mis on ajakirjandusvabaduse üheks osaks, ei tähenda alati soovi end väljendada PS § 45 tähenduses. Seega on ajakirjandusvabadus seotud PS § 44, mis tagab avalikkusele õiguse saada informatsiooni ning § 45, mis annab õiguse vabalt levitada ideid, arvamusi ja veendumusi. Nii võib ajakirjandus põhjendada teise isiku õiguste riivamist ka avaliku teadmismvajadusega ehk avalikkuse õigusega saada ajakirjanduse vahendusel informatsiooni. ¹⁷³

EIÕKohus on samuti pressivabaduse tähtsust rõhutanud ning öelnud, et õigusriik ei tohi unustada ajakirjanduse tähtsat rolli ühiskonnas. Ajakirjandus annab ühiskonnale parima vahendi poliitikute mõtetest ja tegevusest teadasaamiseks. Seega saavad inimesed kujundada oma arvamust neist suuresti ajakirjanduse kaudu. Samuti saavad ka poliitikud avalikult kommenteerida avaliku arvamuse esiletükkivaid tahke. Eelnev aga võimaldab inimestel osaleda vabas poliitilises arutelus, mis on omakorda demokraatliku riigi üheks suureks aluseks.¹⁷⁴

Kuivõrd pressivabaduse tähtsust on ühiskonnas oluliselt rõhutatud, õigustatakse pressivabadusega teiste isikute huvide ja õiguste riivamist. Samas tuleb arvestada, et pressivabadus ei ole piiramatult. EIÕKohus on seisukohal, et avaliku elu tegelase kohta info

---

¹⁷¹ EIKo 29.07.2008, 22824/04 Flux vs. Moldova.

¹⁷² A. Nõmper, E. Tikk. *Op. cit.*, lk 56.

¹⁷³ M. Männiko. *Op. cit.*, lk 93.

¹⁷⁴ EIKo 23.04.1992, 11798 Castells vs. Hispaania.

avaldamine on oluliselt rohkem lubatav kui teiste isikute kohta. Avaliku elu tegelaseks loetakse näiteks poliitikuid ja tuntud ärimehi, kuid nende abikaasasid mitte.¹⁷⁵

Eelnevale toetudes ei või ajakirjanikule mõistetava karistuse määr ebaõiglaselt suur olla. EIÕKohus ei saa küll riigi seadusi muuta, kuid saab otsustada iga eraldi juhtumi korral seda, kas karistus on ülemäärane.¹⁷⁶ EIÕKohus on näiteks Eesti suhtes leidnud, et rahaline karistus on proportsionaalne ning seega on Eesti käitunud õiguspäraselt.¹⁷⁷ Samas on EIÕKohus öelnud, et sõltumata karistuse määrast võib teatud juhtudel kriminaalvastutus ebaproportsionaalne olla.¹⁷⁸

3.1.4 Tsensuuri keeld

PS-i § 45 kolmas lause sätestab riikliku tsensuuri puudumise, mis tähendab, et riik ei või luua selliseid riiklikke institutsioone, mis tsenseeriks väljendusvabadust. Samuti ei tohi riik otsustada väljendusvabaduse hindamise ja selle lubatavuse ning lubamatuse üle. Eelnev ei tähenda aga seda, nagu riigiametnikel või institutsioonidel oleks keelatud väljendusvabaduse kasutamist hinnata ja menetlust alustada, vaid see tähendab riigi poolt õigustust õigusvastasuse tuvastamisel tagantjärgi järelhindamine teha. Õigusvastasuse tuvastamisel riik kas langetab karistusotsuse, mis peab tuginema seadusele, või algatama rikkumise tuvastamiseks ja kahjude sissenõudmiseks menetluse. Oluline on ka see, et antud otsust on võimalik erapooletusse ja sõltumatusse kohtusse edasi kaevata. Samuti peab silmas pidama ka seda, et vastavalt PS §-le 12 on rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise õhutamise seadusega keelatud ja karistatav ning seetõttu on riigil ka sellisel juhul kohustus tõrjeülesandena väljendusvabadust hinnata.¹⁷⁹

Kui vaadata EIÕKohtu praktikat, siis on EIÕKohus öelnud, et kui väljendusvabaduse piiramisele järgneb ebaproportsionaalselt suur karistus, on tegemist sisuliselt tsensuuri kohaldamisega. Näiteks kohtuasjas *A.B. vs. Šveits* oli kaebajaks ajakirjanik, kes avaldas artikli isiku kohta, kelle osas käis kriminaalmenetlus. Kahtlusalust süüdistati liikluses kolme isiku surmas ja kaheksale isikule raskete kehavigastuste tekitamises. Kuivõrd artiklis kajastati uurimistoimikus sisaldavat teavet, algatas prokurör kaebaja suhtes kriminaalasja ning tunnistati

¹⁷⁵ A. Nõmper, E. Tikk. *Op. cit.*, lk 57–58.

¹⁷⁶ A. Nõmper, E. Tikk. *Op. cit.*, lk 57–58.

¹⁷⁷ EIKo 06.02.2001, 41205/98 *Tammer vs. Eesti*.

¹⁷⁸ EIKo 23.09.1998, 24662/94 *Lehideux and Isorni vs. Prantsusmaa*.

¹⁷⁹ R. Maruste. PS § 45/24. *Op. cit.*

salajaste materjalide avaldamises süüdi. Karistuseks määrati ajakirjanikule 1-kuuline tingimisi vangistus ja rahatrahv summas 2 667 eurot. Kaebaja palus tuvastada EIÕK-i artikli 10 rikkumise. Siseriikliku kohtu arvates rikuti menetlusaluse suhtes õigust õiglasele kohtumenetlusele ning tema süütuse presumptsiooni. EIÕKohus aga leidis, et valitsus ei ole tõendanud artikli avaldamise mõju kriminaalasja tulemusele ning samuti ei võtnud kaebaja artiklis seisukohta menetlusaluse süü küsimuse osas. Valitsus väitis samuti, et antud artikkel rikkus menetlusaluse õigust eraelu puutumatusetele, kuid EIÕKkohtu arvates tulnuks menetlusalusel esitada tsiviilõiguslik nõue kahju hüvitamiseks tema maine rikkumise eest. Seetõttu asus EIÕKohus seisukohale, et sellise sanktsiooni kohaldamine tähendab ka tsensuuri kohaldamist, millel on heidutav mõju ajakirjandusvabadusele tulevikus. Nii nõrgeneb ajakirjanduse roll avalikkuse valvekoerana. EIÕKohus leidis küll antud asjas, et ajakirjaniku sõnavabaduse piiramiseks olid mõjuvad põhjused olemas, kuid need ei olnud piisavad, mistõttu riive oli ebaproportsionaalne.¹⁸⁰

Samuti käsitles EIÕKohus asjas *Sik vs. Türgi* tsensuuri kohaldamise ning väljendusvabaduse ebaproportsionaalse piirangu olemasolu. Antud asjas oli kaebajaks ajakirjanik, kes kirjutas artikleid sõnavabaduse ja kurdide teemadel. 2007 aastal algatati Istanbuli prokuratuuri poolt kriminaaluurimine organisatsiooni Ergenekon vastu, mille liikmeid kahtlustati sõjalise riigipöörde ettevalmistamises. Menetlus algatati kõrgemate ohvitseride, poliitikute ja ajakirjanike vastu. Kaebaja kodus ning töökojas toimus läbiotsimine, mille tulemusena võeti kaebaja vahi alla. Kaebajat süüdistati raamatu avaldamises, milles Kaebaja kritiseeris Ergenekoni kohtuprotsessi ning teise raamatu avaldamises, mille sisuks oli propaganda. EIÕKkohtu otsuse ajal oli aga kriminaalmenetlus kaebaja osas pooleli. EIÕKohus leidis, et põhjendused kaebaja kinnipidamiseks ei olnud mõjuvad ja piisavad, kuivõrd etteheiteid n-ö mustas propagandas ei saa võrdsustada etteheitega kuriteo toimepanemises. Samuti ei sisaldunud kaebajale esitatud süüdistuses kriminaalmenetluse koodeksi loetelus olevat kuritegu. Seetõttu arvas EIÕKohus, et kaebaja kinnipidamisel oli tegemist „külmutava mõjuga“ avalikkusele huvipakkuvate temade käsitlemiseks ning selline karistusmeede toob kaasa ajakirjandusele tsensuuri, kuivõrd sõnavabaduse piirang ei olnud proportsionaalne.¹⁸¹

---

¹⁸⁰ EIKo 01.07.2014, 56925/08 A.B. vs. Šveits.

¹⁸¹ EIKo 08.07.2014, 53413/11 Sik vs. Türgi.

Kui tsensuuri olemuse juurde tagasi tulla, siis olgu rõhutatud, et riikliku tsensuuriga ei ole tegemist siis, kui nt eraõiguslike väljaannete toimetuse otsustab mitte avaldada mingit eneseväljendusvormi osa. Sellisel juhul ei ole tegemist avaliku võimu teostamisega.¹⁸²

3.2 Ajakirjandusvabaduse piirangud Eesti seadusandluses

Ajakirjandusvabadus ei ole oma olemuselt absoluutne PS-ist tulenev õigus, kuivõrd ajakirjandusvabaduse juures tuleb arvestada ka teiste põhiõigustega. Nii on ka ajakirjandusele piirangud ette seatud nii PS-iga kui ka muude seadustega. Antud alapeatükis analüüsib autor ajakirjanduslikke piiranguid Eesti seadusandluses.

Ajakirjandusvabadus on ajakirjanike õigustus kajastada arvamusi ja teateid jms isikute kohta, ning avalik teadmismajadus on õigustus avalikkusele meedia vahendusel arvamustest ning teadetest teada saada. Ajakirjandusvabadusele, nagu ka avalikkuse teadmismajadusele, on PS-iga ette nähtud piirangud. Ajakirjandusvabadusele vastanduvateks põhiõigusteks on eraelu puutumatus õigus ning õigus olla mitte käsitatud kuriteos süüdiolavana enne, kui vastav kohtuotsus isiku süü kohta on jõustunud.

16.12.2010. võeti vastu MeeTS, mis sätestab meediateenuste osutamise korra, tegevuspõhimõtted ja nõuded meediateenuse osutajatele, eraõiguslikele isikutele televisiooni- ja raadioteenuse osutamiseks tegevusloa andmise ning tellitava audiovisuaalmeedia teenuse osutamise registreerimiskorra ning ajakirjanduslikul eesmärgil informatsiooniallika kaitse põhimõtted. MeeTS-i ei kohaldata internetiraadio või teiste audiateenuste kohta. Samuti ei reguleeri MeeTS trükimeediat ja internetimeediat. Käesolev seadus ei reguleeri ka ajaveebi, ajalehtede ja ajakirjade võrguväljaandeid ja paljusid teisi uusi meediavorme. Ajakirjanduslikud üldpõhimõtted ning avaldamisreeglid leiab Eesti Ajalehtede Liidu poolt loodud Eesti ajakirjanduseetika koodeksist, kuid tegemist ei ole seadusega, vaid Eesti Ajalehtede Liidu poolt loodud eetikakoodeksiga.¹⁸³

MeeTS § 15 sätestab informatsiooniallika kaitse põhimõtted. Näiteks lõike 2 kohaselt ei või ajakirjanduslikul eesmärgil informatsiooni töötlev isik informatsiooniallika nõusolekuta tema tuvastamist võimaldavaid andmeid avaldada. Lõikega 5 keelatakse ajakirjanduslikul eesmärgil

---

¹⁸² R. Maruste. PS § 45/24. *Op. cit.*

¹⁸³ Eesti Ajalehtede Liit. Eesti ajakirjanduseetika koodeks. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html> (17.04.2015).

informatsiooni töötleva isikul otsene või kaudne mõjutamine informatsiooniallika tuvastamiseks, kui ta ametialaselt puutub kokku andmetega, mis võimaldavad tuvastada ajakirjanduslikul eesmärgil informatsiooni töötleva isiku informatsiooniallika. Oluline on ka antud paragrahvi lõige 6, mis paneb ajakirjanikule, kes ametialaselt puutub kokku andmetega, mis võimaldavad tuvastada ajakirjanduslikul eesmärgil informatsiooni töötleva isiku informatsiooniallika, kohustuse esitada andmed kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud tingimustes ja korras. MeeTS § 19 lg 1 keelab meediateenuste osutamisel õhutada vihkamist soo, rassilise või etnilise päritolu, veendumuste või usutunnistuse alusel või alavääristada õiguskuulekat käitumist või kutsuda üles õigusrikkumisele. Eelnev keeld tuleneb otseselt PS-i §-st 12. Samuti keelatakse antud paragrahviga sellised saated, mis kahjustavad oluliselt alaealise füüsilist, vaimset ning kõlbelist arengut. Ajakirjanduslikud üldpõhimõtted ning avaldamisreeglid leiab Eesti Ajalehtede Liidu poolt loodud Eesti ajakirjanduseetika koodeksist.¹⁸⁴

ERHS-iga on rahvusringhäälingule kui avalik-õiguslikule juriidilisele isikule saadete, programmide ja muude meediateenuste tootmisel ja edastamisel samuti teatud piirangud seatud. Rahvusringhäälingu eesmärk on ERHS § 4 kohaselt kaasa aidata Eesti Vabariigi PS-iga sätestatud Eesti riigi ülesannete täitmisele. Selleks loob rahvusringhääling programme, toodab ja vahendab saateid ning korraldab teisi tegevusi, mis ükshaaval või kogumis toetavad näiteks eesti keele ja kultuuri arengut, aitavad kaasa ühiskonna sotsiaalse sidususe kasvule, demokraatliku riigikorralduse edendamisele jne. Samuti on rahvusringhäälingule ette antud ERHS-iga rohkem ülesandeid kui MeeTS näeb ette eraõiguslikele juriidilistele isikutele, kes meediateenust osutavad. Rahvusringhäälingul tuleb järgida programmide sisu üldpõhimõtteid. Näiteks peavad olema tema saated ERHS § 6 lg 5 järgi alati poliitiliselt tasakaalustatud, ning eriti tuleb poliitilise tasakaalustatuse nõuet järgida Vabariigi Presidendi, Riigikogu, Euroopa Parlamendi ja kohalike omavalitsuste volikogude valimiste puhul aktiivse valimisagitatsiooni ajal. MeeTS näeb eraõiguslikele juriidilistele isikutele ette poliitilise tasakaalustatuse põhimõtte üksnes aktiivse valimisagitatsiooni ajal. ERHS § 6 lg 4 kohaselt peavad rahvusringhäälingu uudistesaadet olema mitmekülgsed, tasakaalustatud, sõltumatud ja korrektsed. Enne uudiste edastamist peab nende aluseks olevat informatsiooni mõistliku hoolega kontrollima. Fakt ja kommentaar peavad olema uudistesaaetes selgelt eristatud. Nii võib järeldada, et riik on rahvusringhäälingule mõnevõrra karmimad piirangud ette seadnud ning sätestanud seadusega

---

¹⁸⁴ Eesti Ajalehtede Liit. Eesti ajakirjanduseetika koodeks.

programmide ja saadete sisu üldpõhimõtted, et see teeniks rahvusringhäälingu eesmärki ning avalikku huvi.

Kuivõrd väljendusvabaduse üheks vastanduvaks õiguseks on süütuse presumptsioon, on isikul, kelle suhtes meedia antud põhimõtet on rikkunud, õigus esitada meedia vastu hagi seoses tema au ja hea nime teotamisega. Eestis pole au ja hea nime teotamise kaitse tagatud karistusõiguslikult, vaid au ja hea nime kaitse toimub tsiviilkorras VÕS-i alusel. Seega seab VÕS ka ajakirjanduses väljendusvabadusele piirangud, mille eesmärk on mõjutada ajakirjandust selliselt, et ta hoiduks edasisest kahju tekitamisest.¹⁸⁵ VÕS-ist tulenevate õiguskaitsevahendite sisu käsitles autor täpsemalt peatükis 2.7.

IKS sätestab ka piirangud isikuandmete töötlemise kohta. IKS § 4 lg 2 p-i 8 järgi on delikaatseteks isikuandmeteks andmed süüteo toimepanemise või selle ohvriks langemise kohta enne avalikku kohtuistungit või õigusrikkumise asjas otsuse langetamist või asja menetluse lõpetamist. Kui ajakirjandus avaldab isiku suhtes käiva kriminaalmenetluse kohta artiklis andmeid, on IKS-i kohaselt tegemist isikuandmete töötlemisega. Samas annab IKS § 11 lg 2 õiguse isikuandmeid töödelda ja meedias ilma andmesubjekti nõusolekuta ajakirjanduslikul eesmärgil avaldada, kui selleks on ülekaalukas avalik huvi ning see on kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega. Andmete avalikustamine ei tohi ülemääraselt andmesubjekti õigusi kahjustada. IKS § 4 lg 2 p 8 eesmärk on isikut tulenevalt süütuse presumptsiooni põhimõttest enne kohtuotsuse tegemist kriminaalmenetluses kaitsta.¹⁸⁶

Ajakirjandusele on ette nähtud piirangud ka KrMS-is. Nimelt KrMS § 214 lg 1 kohaselt võib kohtueelse menetluse andmeid avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses ning KrMS § 214 lg-s 2 sätestatud tingimustel. Enne 1. septembrit 2011 kehtinud sõnastuse kohaselt võib eeluurimiskohtunik prokuratuuri taotlusel trahvida menetlustoimingus osalejaid kohtumääruse alusel kuni kuuekümne miinimumpäevamäära ulatuses, kui rikutakse kohtueelse menetluse andmete avaldamise keeldu. Menetlusvälistele isikutele KrMS § 214 lg-s 1 sätestatud keeld ei laienenud. 1. septembrist 2011 jõustunud seadusega laieneb antud keeld ka menetlusvälistele isikutele ehk sh ka ajakirjandusele, öeldes, et kui kohtueelse menetluse andmete avaldamise keeldu rikutakse, võib eeluurimiskohtunik prokuratuuri taotlusel trahvida

---

¹⁸⁵ Seletuskiri ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (SE 656) juurde, lk 26. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=886980&u=20101215145522> (17.04.2015).

¹⁸⁶ RKTko 20.06.2012, nr 3- 2-1-169-11, p 13.

menetlusosalist, kriminaalmenetluses olevat muud isikut või menetlusvälist isikut kohtumääruse alusel. KrMS § 214 lg 2 kohaselt on kohtueelse menetluse andmete avaldamine lubatud kriminaalmenetluse, avalikkuse või andmesubjekti huvides, kui see ülemäära:

- 1) ei soodusta kuritegevust ega raskenda kuriteo avastamist;
- 2) ei kahjusta Eesti Vabariigi või kriminaalmenetluse huve;
- 3) ei sea ohtu ärisaladust ega kahjusta juriidilise isiku tegevust;
- 4) ei kahjusta andmesubjekti ega kolmandate isikute õigusi, eriti delikaatsete isikuandmete avaldamise puhul.

Karistusseadustiku¹⁸⁷ (edaspidi KarS) § 247 sätestab aga rahvusvaheliselt kaitstud isiku, võimuesindaja laimamise ja kohtu solvamise keelu. Karistuseks on ette nähtud rahaline karistus või vangistus. Samas ei sätesta KarS ajakirjanikele karistusõiguslikku vastutust tsiviilisiku laimamise ja solvamise eest. Eestis oli võimalik isikuid laimamise eest tsiviilsuhetes karistada kuni 2002. aastani. Nimelt selle ajani kehtis Eestis kriminaalkodeks¹⁸⁸ (edaspidi KrK), mille § 130 sätestas, et teise isiku au ja väärkuse alandamise eest ebasüüdsas vormis karistatakse rahatrahvi või arestiga. KrK § 129 lg 1 kohaselt oli võimalik karistada rahatrahviga isikut, kes on teadvalt vale ja teist isikut häbistavat väljamõeldist levitanud. Karistusõiguslik vastutus tõstatas Eestis avalikkuse tähelepanu 1997. aastal, kui ajakirjanik E. Tammer mõisteti süüdi artiklis sisalduva solvangu eest.¹⁸⁹ Seega on Eestis ajakirjanikku solvamise tõttu süüdi mõistetud, kuid alates karistusseadustiku jõustumisest puudub au ja hea nime teotamise karistusõiguslik kaitse tsiviilsuhetes.

Eelnevast võib järeldada, et kaitsmaks kahtlustatavate ja süüdistatavate õigusi, on Eesti kehtestanud ajakirjandusele kohtueelse menetluse andmete avaldamise piirangud, mille rikkumise korral saab ajakirjandust trahvida. Samuti sätestab ka IKS piirangud andmete avaldamise kohta seoses süüteo toimepanemisega või selle enne avalikku kohtuistungit või õigusrikkumise asjas otsuse langetamist või asja menetluse lõpetamist. IKS aga näeb ette mittevaralise kahju hüvitamise nõude. Samuti ei ole nii KrMS-i kui ka IKS-i kohaselt võimalik andmete avaldamist täielikult piirata, kuivõrd andmete avaldamine on lubatud juhul, kui see ei kahjusta ülemäära andmesubjekti õigusi või kui näiteks andmete avaldamine on avalikes huvides jne. Ajakirjandusele on seatud piirangud ka VÕS-iga, mille eesmärk on ohjeldada

---

¹⁸⁷ Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 23.12.2014, 16.

¹⁸⁸ Kriminaalkodeks. – RT III 2002, 11, 108.

¹⁸⁹ RKKKo 26.08.1997, nr 3-1-1-80-97.

meediat mittevaralise kahju hüvitamise nõudmise läbi juhul, kui meedia on isiku au ja head nime teotanud. Karistusõiguslik kaitse au ja hea nime teotamisel aga eraisiku ja meedia vahelises suhtes puudub.

3.3 Ajakirjandusvabaduse piirangud muudes riikides

Autor on eelnevalt välja toonud ajakirjandust piiravad seadused Eestis ning järgnevalt analüüsib autor ajakirjandusvabaduse piiranguid muudes Euroopa Liidu riikides. Täpsemalt püüab autor teada saada, millised piirangud on seatud ajakirjandusele tasakaalustamiseks ajakirjandusvabadust, avalikku teadmismajadust ja süütuse presumptsiooni.

3.3.1 *Sub judice*'i printsiip ning eeluurimise andmete avaldamise kaitse ajakirjandusvabaduse piiranguks

Angloameerika õigussüsteemis tuntakse muret süütuse presumptsiooni rikkuva artikli mõju üle ausale ja õiglasele kohtumenetlusele. Et ennetada süütuse presumptsiooni rikkumist kohtumenetluse läbiviimisel, on angloameerika õigussüsteemis peetud oluliseks seada ajakirjandusvabadusele piirangud kahtlustatava raporteerimise kohta seni, kuni tema kohta käib kriminaalmenetlus. Nii on näiteks Ühendkuningriigis kasutusel *sub judice*'i¹⁹⁰ reegel, mis reguleerib kriminaalmenetluse faktide avalikustamist. See reegel on sätestatud kohtute seaduses, mis keelab ajakirjanduse sekkumist õigusemõistmisesse, öeldes, et ajakirjandusel on keelatud oma tegevusega takistada kriminaalmenetluse ausat ja õiglast läbiviimist, sõltumata ajakirjanduse tegelikust tahtest juhul, kui ta ei tõenda, et ta on avalikustanud fakte menetlusest õiglaselt ja täpselt. Seega kui ajakirjandus kajastab kahtlustatava identiteeti avalikkusele, tuleb ajakirjandusel olla valmis ise tõendamiseks, et kriminaalasja avalikustamisega on ta järginud seadust, st kannatanule ei lasku tõendamiskoormus.^{191, 192} Seadusest tuleneva piirangu tõttu blokeeris näiteks New York Times oma veebiväljaandes Ühendkuningriigi lugejatele juurdepääsu artiklile, mis avalikustas kahtlustatavate identiteetid seoses katsega kaaperdada

---

¹⁹⁰ Lad *sub iudice*, ingl *sub judice*. Autor ei leidnud antud printsiibile eestikeelset vastet. Inglise-eesti õigussõnaraamat pakub *sub judice*'ile tõlkeks „kohtus veel otsustamata“. *Sub judice* tähendab angloameerika õigussüsteemis kohatust kommenteerida avalikkusele kriminaalmenetluse kohta fakte, mis võivad sekkuda õiglasesse kohtupidamisse. Reegli rikkumine võib kaasa tuua süüteo. Antud termin on Ühendkuningriigi õiguses suunatud ajakirjanikele.

¹⁹¹ G. Riesta. *Op. cit.*, lk 42.

¹⁹² Harvard Law Review. Media liability for reporting suspects' identities: a comparative analysis 2007. – Arvutivõrgus kättesaadav: www.westlaw.com (17.04.2015).

lennukid üle Atlandi. Nimelt kartis New York Times, et teda võidakse süüdistada sekkumises õiglasesse kriminaalmenetlusse seoses artikli avaldamisega Ühendkuningriigi lugejatele.¹⁹³

Kui võrrelda Mandri-Euroopa õigussüsteemi angloameerika õigussüsteemiga, siis Mandri-Euroopa õigussüsteem tunneb pigem rohkem muret süütuse presumptsiooni rikkumisel ajakirjanduse poolt isiku maine ja väärkuse üle kui ausa ja õiglase kohtumenetluse mõjutamise üle.¹⁹⁴ Samas on näiteks Austria meediaseaduses kehtestatud sarnaselt Ühendkuningriigiga *sub judice*'i reegel, mille kohaselt määrab kohus rahatrahvi neile, kes kajastavad meedias käimasolevat kriminaalmenetlust selliselt, mis võiks mõjutada kriminaalmenetluse tulemust.¹⁹⁵ Õigusnorme, mis kaitseksid ausat ja õiglast kohtumenetlust, leidub ka Prantsusmaal. Nimelt kehtestab Prantsusmaa kriminaalkoodeks, mis võeti vastu 1994. aastal, keelu avaldada selliseid artikleid meedias enne lõplikku kohtuotsust, mis võivad avaldava survet tunnistajatele ja kohtunikele. Karistuseks on rahaline trahv või vangistus.¹⁹⁶

Siiski ei ole erinevused süütuse presumptsiooni kaitse tagamiseks angloameerika ja Mandri-Euroopa õigussüsteemis kirja pandud seadustes, vaid nende seaduste täideviimises. Ühendkuningriigis on iga ajakirjanik teadlik võimalikust kaasnevast vastutusest, mis on kriminaalasjade raporteerimisega seotud. Kuigi Ühendkuningriigi õigus on kriminaalasjade raporteerimise suhtes ajas liberaalsemaks läinud, toob seaduserikkumine kaasa siiski range karistuse. Näiteks on Ühendkuningriigi politsei selgesõnaliselt soovitanud meedial kahtlustatavatest pilte mitte avaldada. Mandri-Euroopa õigussüsteemi riikides on aga süüdistusi meedia kohta kriminaalmenetlusse sekkumisel võrreldes angloameerika õigussüsteemiga vähe. Prantsusmaa kriminaalkoodeksis ning Austria meediaseaduses on küll vastav karistus sätestatud, kuid praktikas rakendatakse antud karistust ebapiisava kohtupraktika tõttu harva. Austria on olnud seisukohal, et süütuse presumptsiooni rikkumise korral on kõige efektiivsemaks kaitseks mitte karistusõiguslik kaitse, vaid tsiviilõiguslik kaitse. Nimelt on Austria meediaseaduse kohaselt võimalik nõuda ka süütuse presumptsiooni rikkumise korral mittevaralise kahju hüvitamist. Austrias on kohtuotsused enamjaolt tehtud mittevaralise kahju sätete alusel ning trahvi pole seega meedialt nõutud. Siiski on enamik Mandri-Euroopa

---

¹⁹³ Harvard Law Review. Media liability for reporting suspects' identities: a comparative analysis 2007. – Arvutivõrgus kättesaadav: www.westlaw.com (17.04.2015).

¹⁹⁴ G. Riesta. *Op. cit.*, lk 40.

¹⁹⁵ Austria Federal Act on the Press and other Publication Media (Media Act). – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1981_314/ERV_1981_314.pdf (17.04.2015).

¹⁹⁶ Code de procédure pénale. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154> (17.04.2015); Codice di procedura penale – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.polpenuil.it/attachments/048_codice_di_procedura_penale.pdf (17.04.2015).

õigussüsteemi kuuluvatest riikidest *sub judice*'i reegli kehtestamisele vastu. Üheks argumendiks reegli kehtestamine vastu on see, et *sub judice* on oma olemuselt üleliia ebamäärane ja jookseks vastuollu kriminaalmenetlusliku põhimõttega, mille kohaselt keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama (*sub judice*'i reegli kohaselt peab ajakirjandus vastutusest pääsemiseks tõendama, et ta on avaldanud fakte õiglaselt ja täpselt). Teine vastuargument puudutab muret selle üle, et selline reegel võib osutada ülemäära kaitsvaks, piirates avalikku debatti ja järelevalvet õigusemõistmise üle. Ka Saksamaal on 1962. aastal taoline reegel välja pakutud, kuid seda pole siiani seaduse tasandil jõustatud.¹⁹⁷

Eeluurimise andmete avaldamise kaitsega on avaldatud ka muret seoses ajakirjandusvabaduse piiramisega. Trahvid, mille eesmärk on ennetada eeluurimisega seotud informatsiooni avaldamist avalikkusele, on sätestatud näiteks Prantsusmaal ja Itaalias.¹⁹⁸ Samuti ka Saksamaa, kes on *sub judice*'i reeglile vastu olnud, kehtestas eeluurimisega seotud informatsiooni avaldamisele piirangud.¹⁹⁹ Piirangud on kehtestatud seetõttu, et eeluurimisega seotud informatsiooni avalikustamisega kardetakse rikkuda isiku süütuse presumptsiooni, mainet ja õigust eraelu puutumatusse enne süüd veenvate tõendite olemasolu. Näiteks Itaalias saadakse tihti tuntud isiku kriminaalmenetlusest teada enne meedia kui avaliku võimuesindaja ametliku teate kaudu. Meedia on avaldanud tunnistajate ütlused avalikkusele, rikkudes eeluurimise andmete avaldamise keeldu. Kuivõrd meedia on avaldanud tunnistajate ütlused avalikkusele mõrvajuhtumitega seoses, on Itaalias probleeme meedia ohjeldamisega.²⁰⁰ Sarnased juhtumid on aset leidnud ka Prantsusmaal ja Belgias ning Saksamaal, kuivõrd keelavad normid avalikustamise kohta on sätestatud kitsalt ning seetõttu on ka normide kohaldamisala kitsas. Näiteks Prantsusmaa kriminaalkoodeksis sätestatu ei ole otseselt ajakirjandusega seotud. Saksamaa karistusseadustikus on küll säte, mis keelab ka ajakirjandusel sõna-sõnalist eeluurimise dokumentide refereerimist, kuid seadus ei keela ajakirjandusel eeluurimise teemal kirjutamist. Siiski enamikul juhtudel avaldavad avalikkusele ebaseaduslikult informatsiooni avaliku võimu esindajad, ning ajakirjandus üksnes vahendab sellist informatsiooni, mistõttu on ka praktikas üldiselt raske ajakirjandust nende sätete alusel vastutusele võtta.²⁰¹ Võib öelda, et praktika informatsiooni avaldamise poliitika kohta erineb terves Euroopas. Mõnedes riikides, nagu näiteks Itaalias, on aga prokuröride ja muude riigivõimu esindajate väljendusvabadust

---

¹⁹⁷ G. Riesta. *Op. cit.*, lk 45.

¹⁹⁸ Prantsusmaa kriminaalkoodeksi artikkel 11 ütleb, et eeluurimisega seotud informatsioon on üldiselt salajane ning artikli rikkumise korral isikut trahvitakse. Vt Code de procédure pénale.

¹⁹⁹ Strafgesetzbuch. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (17.04.2015).

²⁰⁰ G. Riesta. *Op. cit.*, lk 47.

²⁰¹ Samas, lk 48–49.

kõrgelt hinnatud ja seega ei sätestata nendele informatsiooni avalikustamisel erilisi piiranguid. Samas teised riigid, nagu näiteks Saksamaa, sätestavad ametlikule kommunikatsioonile meediaga kindlad reeglid, mis on rangema kontrolli all. Saksamaal võivad näiteks ainult teatud ametnikud meediale informatsiooni anda.²⁰² Ka Eestis on prokuratuuri otsustada, milliseid kohtueelse menetluse andmeid võib avaldada, kuivõrd andmete avaldamiseks on vaja prokuratuuri luba. Andmete avaldamise lubatavust tuleb kaaluda üsna üldiste kriteeriumite alusel, mis on KrMS-is sätestatud.

Samuti on Euroopa Nõukogu ministrite komitee välja andnud suunise informatsiooni avalikustamise sätete kehtestamisel seoses kriminaalmenetlusega.²⁰³ Tegemist on soovitusel, mis ei ole liikmesriikidele siduv, kuid millel on siiski veenev väärtus. Näiteks on antud suunist arvesse võetud EIÕKohtu poolt kaasuses Dupuis vs. Prantsusmaa.²⁰⁴ Antud suunis sätestab kaaluvad ja protseduurilised kriteeriumid, mida liikmesriigid informatsiooni avalikustamise reeglite sätestamisel meedia kaudu arvesse võiksid võtta. Artikli 2 kohaselt võib meedia kaudu arvamust ja informatsiooni seoses kriminaalmenetlusega avaldada juhul, kui see ei riku kahtlustatava või süüdistatava süütuse presumptsiooni põhimõtet. Artikkel 4 sätestab, et kui ajakirjandus on riigivõimu esindajatelt informatsiooni seaduslikult saanud, siis tuleb antud informatsioon teha avalikuks kõikidele ajakirjanikele, kes seda soovinud on. Samuti võiksid riigivõimu esindajad teatada avalikkusele nende olulistest tegevustest, kuid antud informatsioon ei tohi kahjustada eeluurimise saladuse kaitset. See suunis soovib riigivõimu esindajatel pressikonverentsi kaudu informatsiooni jagada. Artikkel 7 keelab sellise informatsiooni avaldamise kriminaalmenetluse kohta, mis on seotud äriliste eesmärkidega või mõne muu eesmärgiga, mis ei teeni avalikku huvi.²⁰⁵ Siiski räägib see suunis meedia vahendatud informatsioonist ehk informatsioonist, mida riigivõimu esindajad meediale ette kannavad, ning vastavate reeglite kehtestamisest. Kui neid reegleid järgiksid riigivõimu esindajad, võib see ära hoida meedia poolt isiku käsitamist süüdiolavana enne kohtuotsuse jõustumist, kuid mitte alati. Nimelt süütuse presumptsiooni ei rikuta üksnes vahendatud informatsiooni ehk riigivõimu esindajate avalduse kaudu, vaid ka meedia võib kahtlustatava suhtes vaenulikku meediakampaaniat alustada.

---

²⁰²G. Riesta. *Op. cit.*, lk 50.

²⁰³ Council of Europe. Recommendation (2003) 13 of the Committee of Ministers to Member States on the Provision Through the Media in Relation to Criminal Proceedings, 10.07.2003. – Arvutivõrgus kättesaadav: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=51365> (17.04.2015).

²⁰⁴ EIKo 16.04.2002, 36677/97 Dupuis vs. Prantsusmaa.

²⁰⁵ G. Riesta. *Op. cit.*, lk 50–52.

3.3.2 Tsiviilõiguslikud kaitsevahendid ajakirjandusvabaduse piiranguks

Karistusõiguslikud sätted kahtlustatava isiku raporteerimisel ei ole ainus vahend ajakirjandusvabaduse ja süütuse presumptsiooni tasakaalustamiseks. Üheks võimalikuks kaitseks on tsiviilõiguslikud kaitsevahendid, mida isik saab meedia vastu realiseerida hagi esitamisega tsiviilkohtusse. Selline võimalus on au ja hea nime teotamise sätete kaudu VÕS-is ka Eestis olemas. Samuti sätestab Eestis IKS piirangud selliste isikuandmete avalikustamise kohta, mis on seotud süüteo toimepanemisega enne avalikku kohtuistungit või õigusrikkumise asjaga enne otsuse langetamist. Rikkumise korral on isikul samuti õigus mittevarelise kahju hüvitamist nõuda. Enamikus Mandri-Euroopa õiguskultuuri kuuluvates riikides on tsiviilõiguslik kaitsevahend ette nähtud nendele isikutele, kelle isikuandmeid seoses kriminaalmenetlusega enne süüdimõistvat kohtuotsust on avalikustatud ning kelle suhtes meedia on süütuse presumptsiooni rikkunud.²⁰⁶

Nii nagu Eestis IKS isikuandmete kohta kriminaalmenetlusega seoses piirangud sätestab, on ka teistes riikides kahtlustatavate identiteedi avalikustamine piiratud ning selle rikkumine võib kaasa tuua tsiviilvastutuse. Mandri-Euroopa õigussüsteemiga riikide seadused pakuvad üldiselt suurt kaalumiseruumi kahtlustatava anonüümsuse huvi ning muude huvide ja aspektide vahel otsustamiseks andmete avalikustamise seaduslikkuse üle.²⁰⁷ Näiteks on Eestis lubatud kahtlustatava andmete avaldamine meedia poolt üksnes ajakirjanduslikul eesmärgil, kui selleks on ülekaalukas avalik huvi ning see on kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega. Mandri-Euroopa õigussüsteemi riikides võetakse tavaliselt kahtlustatava andmete avaldamisel arvesse seda, kas kahtlustatav on avaliku elu tegelane või kui usaldusväärased on tõendid. Austria, Šveitsi ja Saksamaa õigussüsteem toetub näiteks eeldusele, et kahtlustatava identiteedi avalikustamine ei ole avalikes huvides ning seega ei saa nendes riikides kahtlustatava nime ja fotot enne kohtuotsuse tegemist vabalt levitada. Siiski loetakse sellise informatsiooni avalikustamine seaduslikuks siis, kui ühiskonnal on spetsiifiline huvi antud informatsioonist teada saada (näiteks kui kuritegu omab suurt tähtsust ehk toob kaasa äärmiselt range karistusõigusliku vastutuse või kui kahtlustatav on avaliku elu tegelane). Saksamaa mediakoodeks, mis on Saksamaa ajakirjandusnõukogu poolt ajakirjanikele välja antud juhend, sätestab, et ajakirjandus ei või üldiselt avalikustada kriminaalmenetluse kohta sellist informatsiooni nii sõnades kui piltides, mille kaudu on võimalik kahtlustatava identiteeti tuvastada. Samas on Austrias eelnev põhimõte mediaseadusega reguleeritud ning rikkumise

---

²⁰⁶ G. Riesta. *Op. cit.*, lk 54.

²⁰⁷ G. Riesta. *Op. cit.*, lk 55.

korral on isikul õigus nõuda meedialt kuni 20 000 eurot mittevarelise kahju hüvitamist. Näiteks Saksamaal ja Austrias hoidub meedia vabatahtlikult kahtlustatavate nimesid ja fotosid seni avalikustamast, kuni nad on kohtu poolt süüdi mõistetud.²⁰⁸ Angloameerika õigussüsteemi kuuluvatest riikidest on Ühendkuningriik võrreldes Ameerika Ühendriikidega pidanud olulisemaks kahtlustatava andmete avalikustamist piirata. Nimelt on Ühendkuningriigis kehtiv seadus, mis keelab isikute laimamist, olnud soosiv kaebajatele, kelle arvates on meedia kahjustanud tema au ja head nime. Soosiv on seadus olnud seetõttu, et kui isik on esitanud kaebuse meedia vastu, kes käsitas teda avalikkuse ees kahtlustatavana, tuleb meedial tõendada, et artikkel vastas tegelikele faktidele või et esines mõni muu ajakirjanduse tegevust kaitsev asjaolu (näiteks avaliku huvi olemasolu ja avalikkuse teadmishajadus, mille tõttu oli ajakirjandusel justkui kohustus kahtlustatava identiteet avaldada). Kuivõrd kohtud olid ajakirjandust õigustavaid asjaolusid äärmiselt kitsalt tõlgendanud, oli meedial raske tõestada, et artiklite kajastamine teenis avalikku huvi.²⁰⁹ Kohtupraktika käsitus aga võttis uue suuna kaasusega *Reynolds vs. Times Newspaper*, millega anti seadusele oluliselt laiem tõlgendus kümne kriteeriumi kaudu, mida tuleks hinnata, et teada saada, kas artikkel võib isiku au ja head nime kahjustada. Järgnevad kaasused ei tekitanud ühtlast kohtupraktikat, vaid kriteeriumeid tõlgendati igas olukorras erinevalt. Kohtulahendis *Jameel vs. Wall Street Journal Europe* leidis kõrgema astme kohus, et Reynoldsi kaasuses välja toodud kriteeriumid vajavad korrigeerimist. Reynoldsi kaasuses välja toodud kümne kriteeriumi test lahendas ainult küsimuse avaliku huvi olemasolu kohta. Kõrgeima astme kohus aga ütles, et kui avalik huvi on olemas, peab ajakirjandus järgnevalt näitama, et otsus informatsiooni avaldada oli õigustatud. Kõrgeim kohus tõi sisse kolm olulist faktorit, milleks on: esiteks sammud, mis ajakirjanik on teinud selleks, et loo õigsust kontrollida; teiseks ajakirjaniku püüded anda süüdistatavale võimalus endapoolseteks kommentaarideks; ning kolmandaks artikli diplomaatiline korrektsuse hindamine. Uus kaasus tõi Ühendkuningriigis tegutsevale meediale kaasa küll rohkem vabadust ja kaalumisruumi, aga ei vabastanud siiski vastutusest ja ettevaatlikkusest kahtlustatavate raporteerimisel.²¹⁰

Võib öelda, et laialt levinud õiguskaitsevahendiks, mis piirab ajakirjandusvabadust, on mittevarelise kahju hüvitamise nõudmine au ja hea nime teotamise sätete kaudu.²¹¹ Eelnevalt nähtus, et ka Eestis on võimalik meediat süütuse presumptsiooni rikkumise korral vastutusele

---

²⁰⁸ G. Riesta. *Op. cit.*, lk 55–57.

²⁰⁹ Harvard Law Review. Media liability for reporting suspects' identities: a comparative analysis 2007. – Arvutivõrgus kättesaadav: www.westlaw.com (17.04.2015).

²¹⁰ Samas.

²¹¹ G. Riesta. *Op. cit.*, lk 58–59.

võtta au ja hea nime teotamise sätete alusel, mis on kehtestatud VÕS-is. Nimelt ollakse arvamisel, et kui isikut käsitatakse avalikkuse ees süüdiolena enne vastavat kohtuotsust, kahjustab see isiku mainet ja väarikust ning seetõttu seostatakse süütuse presumptsiooni põhimõtet ka au ja hea nime kaitsega.²¹² Au ja hea nime teotamisel tuleb arvestada aga ka väljendusvabaduse suhtes kehtivate reeglite, põhimõtete ning piirangutega.²¹³ Seega on teatud juhtudel au ja hea nime kahjustamine ajakirjanduse poolt õigustatud. Näiteks vabaneb ajakirjandus üldiselt vastutusest juhul, kui ta on isiku au ja head nime kahjustanud läbi isiku süü eeldamise kriminaalmenetluse ajal, kuid hiljem kohtuotsusega kinnitatakse isiku süüd.²¹⁴ Samas ei ole maine ainus huvi, mida meedia rikkuda võib. Näiteks Austria ja Prantsusmaa pakuvad eraldi tsiviilõiguslikku kaitset süütuse presumptsiooni rikkumise eest. Eestis ei ole VÕS-is süütuse presumptsiooni kaitset eraldi sätestatud. Prantsusmaa tsiviilseadustikku muudeti 1993. aastal, et süütuse presumptsiooni kaitset tugevdada. Nimelt kehtestati tsiviilseadustikku eraldi süütuse presumptsiooni põhimõte, mille kohaselt kõigil on õigus, et tema süütuse presumptsiooni austatakse. Antud säte aga rikastab ja uuendab isiklike õiguste traditsioonilist kataloogi ning tagab süütuse presumptsiooni kaitseks erinevad õiguskaitsevahendid. Õiguskaitsevahendid on aga au ja hea nime teotamise õiguskaitsevahenditest eraldiseisvad ning neid käsitletakse süütuse presumptsiooni tagamisel eraldi kaitsena. Seega ei ole isiku huviks üksnes maine, vaid ka huvi olla mitte nimetatud kuriteos süüdi enne süüdimõistvat kohtuotsust. Kui tavaliselt saab meedia õigustada au ja hea nime teotamist siis, kui ta tõendab, et näiteks hiljem osutub süüdiolena fakt tõeks, ei laiene n-ö hilisema tõese fakti kaitse meediale tsiviilseadustiku süütuse presumptsiooni sätetele.²¹⁵ Kui Prantsusmaa kohtud on tsiviilseadustiku süütuse presumptsiooni sätete rakendamisel olnud pigem ettevaatlikud, vältimaks ebavajalikke piiranguid ajakirjandusvabadusele, siis Austria on võtnud süütuse presumptsiooni kaitset tõsisemalt. Näiteks on Austrias esitatud hagid süütuse presumptsiooni sätte rikkumisele tuginedes ning osad nendest on ka kohtu poolt rahuldatud, ent samas kui hagi oleks hageja tuginenud süütuse presumptsiooni kaitse asemel au ja hea nime teotamise kaitsele, poleks kohtuotsust ilmselt hageja kasuks tehtud.²¹⁶ Seega võib eelnevast järeldada, et kui tsiviilseadustikus laiendatakse isiklike õiguste kataloogi eraldi süütuse presumptsiooni põhimõttega, annab see isikule, keda meedia on avalikkuse ees enne kohtuotsust kuriteos süüdi tembeldanud, selge eelise õiguskaitsevahendite rakendamisel võrreldes au ja hea nime teotamise sätetega.

---

²¹² G. Riesta. *Op. cit.*, lk 58–59.

²¹³ R. Maruste. *Op. cit.*, lk 386.

²¹⁴ G. Riesta. *Op. cit.*, lk 58–59.

²¹⁵ G. Riesta. *Op. cit.*, lk 60–61.

²¹⁶ Samas, lk 62.

3.3.3 Au ja hea nime teotamise karistusõiguslik kaitse ajakirjandusvabaduse piiranguks

Kui isiku suhtes on meedia süütuse presumptsiooni kaitset rikkunud, on tal võimalus nõuda üldiselt mittevaralise kahju hüvitamist au ja hea nime teotamise sätete alusel (seda eriti juhul, kui näiteks riigi tsiviilõiguslikud kaitsevahendid süütuse presumptsiooni rikkumise korral eraldi kaitset ei paku). Eestis on küll au ja hea nime teotamise kaitse sätestatud üksnes tsiviilkorras, kuid mitmes Euroopa Liidu riigis on võimalik laimamise eest isikut trahviga või koguni vangistusega karistada, kui isiklike õiguste rikkumine on toimunud eraisikute vahelises suhtes. Järgnevalt käsitleb autor au ja hea nime teotamise karistusõiguslikku kaitset, tuues välja riigid, mille õiguskord näeb ette süütuse karistusõiguslikku kaitset isikutele, kelle suhtes on süütuse presumptsiooni eraõiguslikus suhtes rikutud.

Kui vaadata Euroopa Liidu riikide õiguskorda, ei ole isiklike õiguste rikkumisel tsiviilsuhtes ette nähtud karistusõigusliku kaitset üksnes Eestis, Ühendkuningriigis ja Rumeenias. Euroopa riikidest, mis Euroopa Liitu ei kuulu, on ainult Makedoonias ja Montenegros võimalik tsiviilkorras laimamise eest kohtusse pöörduda. Ülejäänud Euroopa riikides on aga olemas laimamise karistusõiguslik kaitse. Karistusõigusliku kaitse rikkumise tagajärjeks on enamjaolt trahvid või vangistus. Vangistus kui üks võimalik karistusõiguslik meede on ette nähtud enamikus riikides. Riigid, kes peavad laimamist süüteoks või väärteoks, kuid kelle õiguskord ei näe ette karistusõiguslikuks vastutuseks vangistust, on Prantsusmaa, Horvaatia, Bulgaaria ja Serbia. Laimamise eest näevad vangistuse ette näiteks Soome, Rootsi, Läti, Leedu, Saksamaa, Austria, Itaalia jne.²¹⁷ Kuivõrd enamikus Euroopa riikides on seadustega laimamise eest karistus sätestatud, toimuvad ka ajakirjanike suhtes kriminaalmenetlused. Rahvusvahelise pressiinstituudi raporti kohaselt kaaluvad aga Ühendkuningriik, Rumeenia ja Iirimaa tõsiselt karistusõigusliku kaitse vajadust.²¹⁸

Kui tulla tagasi Euroopa Liidu riikide õiguse võrdluse juurde, mis käsitleb ajakirjandusvabaduse piiranguid, siis 23-st Euroopa Liidu riigist, kes näevad laimamise eest karistusõigusliku vastutuse ette, on 20 riiki säilitanud vangistuse kui ühe võimaliku karistuse liigi. Nendes riikides on karistusena keskmiselt kõige pikem vangistusae 2 aastat. Austrias ja Saksamaal on võimalik saada kõige rohkem 8 aastat vangistust, kui tegu on mõne tõsisema

---

²¹⁷ S. Griffen. *Out of Balance: Defamation Law in the European Union and its Effect on Press Freedom. An overview for journalists, civil society and policymakers.* – International Press Institute 2014, lk 8.

²¹⁸ Samas, lk 12.

laimamisjuhtumiga. Rahvusvahelise pressiinstituudi raporti kohaselt on viimase viie aasta jooksul ajakirjanikke laimamise eest kriminaalkorras karistatud neljateistkümnes Euroopa Liidu riigis. Itaalia on aga ainus riik, kes tihti ajakirjanikele laimamise eest karistusena vangistuse määrab.²¹⁹ Mõnes riigis on laimamisega seotud kriminaalmenetluste arv tõusnud. Näiteks täiendati Horvaatias 2013. aastal kriminaalkodeksit, millega nähti ette karistusõiguslik vastutus isikutele, kes teotavad teiste isikute au ja head nime ning juba on üks ajakirjanik au ja hea nime teotamise eest ka süüdi mõistetud. 2014. aastal teatas Horvaatia ajakirjanike liit, et Horvaatias on ajakirjanike suhtes vähemalt 40 pooleliolevat kriminaalmenetlust.²²⁰ Samas pole vangistus ja trahvimine ainukesed karistuse liigid, vaid näiteks Hollandis on laimamise eest ette nähtud hääleõiguse keeld või keeld kindlat ametit pidada.²²¹

Ka EIÕKohus on öelnud, et karistusõiguslikku vastutust ei tohiks rakendada juhul, kui meedia suudab ära tõendada, et artiklis antud seisukohad tuginesid tõesetel faktidel ning seisukohti väljendati heas usus ning õiglaselt.²²² Euroopa Liidu riikides, kus laimamise eest on ka karistusõiguslik vastutus ette nähtud, on tavaliselt kriminaalmenetluses ajakirjanike üheks kaitseks n-ö tõe avaldamise kaitse, mis tähendab oma sisult seda, et kui avaldatu rikub isiku mainet, pääseb ajakirjanik vastutusest juhul, kui avaldatu näol on tegemist isiku kohta tõese informatsiooniga. Mitmed riigid nendest on tõe avaldamise kaitse kohta erandid seadnud, näiteks Horvaatias ei võeta arvesse fakti tõesust juhul, kui ajakirjanik on meelega tahtnud teise isiku mainet selle kaudu rikkuda. Euroopa Liidu riikide üheks universaalseks printsibiiks on artikli tõesuse tõendamiskoormuse laskumine kostjale ehk ajakirjanikule.²²³ Mõnedes riikides kaitseb seadus ajakirjanikke vastutuse eest ka siis, kui ajakirjanik on järginud n-ö põhilisi ajakirjanike kohustusi. Näiteks Hollandis ja Portugalis on ajakirjanikul võimalik vastutusest pääseda, kui ta on käitunud artikli kajastamisel heas usus. Saksamaa kõrgem kohus on tunnustanud ajakirjanike õigust artikli mõistlikuks avaldamiseks teatud juhtumitel.²²⁴ Mõistliku avaldamise all mõeldakse hea usu printsipi ning avaliku teadmismajaduse printsipi.²²⁵ Samuti on Saksamaa ajakirjanikele kehtestanud kindlad reeglid, kuidas kuriteos kahtlustatavate kohta käivaid fakte raporteerida.²²⁶ Nii võib ajakirjanduse teiseks võimalikuks kaitseks mõistliku avaldamise printsipi lugeda. Kolmandaks ajakirjanike võimalikuks kaitseks karistusõigusliku

---

²¹⁹ S. Griffen. *Op. cit.*, lk 13.

²²⁰ S. Griffen. *Op. cit.*, lk 15.

²²¹ Samas, lk 13.

²²² S. Griffen. *Op. cit.*, lk 13.

²²³ Samas, lk 20.

²²⁴ Samas, lk 21.

²²⁵ Samas, lk 29.

²²⁶ Samas, lk 21.

vastutuse eest on ausa arvamuse printsiip, ning neljandaks kaitseks on see, kui ajakirjandus on riigivõimu esindajate arvamusi isiku kohta vahendanud.²²⁷

3.4 Tasakaal ajakirjandusvabaduse, süütuse presumptsiooni ja avaliku teadmishajaduse vahel

Antud alapeatükis analüüsib autor, kuidas tasakaalustada avalikkuse teadmishajadust, ajakirjandusvabadust ja süütuse presumptsiooni Eestis. Eelnevatest peatükkidest nähtub, et ükski mainitud õigustest ei ole oma olemuselt absoluutne. Samuti on üha enam levimas arusaam, mille kohaselt peaks süütuse presumptsioon laienema ka tsiviiljuhetele, sh ka meediale, ning selgus, et mitmed riigid on ka meediale seadnud kohustuse artiklite avaldamisel süütuse presumptsiooni põhimõtet järgida. Autor püüab leida vastuse küsimusele, kas Eestis kehtivad ajakirjandusvabaduse piirangud on piisavalt efektiivsed tagamaks kaitset meedia poolse süüdimõistmise eest enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist.

3.4.1 Süütuse presumptsioon ajakirjandusvabaduse ja avaliku teadmishajaduse tasakaalustamiseks

Analüüsides teises peatükis süütuse presumptsiooni sisu ja olemust, saab järeldada, et süütuse presumptsiooni olemus on ajas muutunud. Kui käsitleda süütuse presumptsiooni üksnes kriminaalmenetlusliku printsiibina, tagab see kaitse nendele isikutele, keda riigivõimu esindaja käsitab süüdiolavana enne vastava kohtuotsuse jõustumist. Samas selgus magistriröö teises peatükis, et süütuse presumptsiooni on ajaga paigutatud avaramasse konteksti, mis tähendab seda, et süütuse presumptsiooni kaitseala ei rakendata üksnes eraisiku ja võimuesindaja vahelisele suhtele, vaid ka eraisikute vahelistele suhetele, sealhulgas ka meediale. Samuti selgus, et kui käsitada isikut süüdiolavana enne vastavat kohtuotsust, rikutakse ühtlasi ka sellise tegevusega isiku mainet ja au ning seetõttu käsitletakse praktikas süütuse presumptsiooni koos keeluga mitte teotada kellegi au ja head nime. Nii võib väita, et tänapäeval aktsepteeritakse üldjuhul ka süütuse presumptsiooni laienemist tsiviiljuhetele ning seega on süütuse presumptsiooni eesmärk kaitsta ka neid isikuid, keda meedia käsitab süüdiolavana enne vastava kohtuotsuse jõustumist. Ka autori arvates peaks süütuse presumptsiooni põhimõte olema avarama kontekstiga ning laienema just eelkõige ajakirjandusele, tasakaalustamaks nende isikute õigusi, kelle suhtes käib kriminaalmenetlus, kuid keda meedia on tembeldanud kriminaalasjas süüdiolavaks enne kohtuotsuse jõustumist. Täna ses infoühiskonnas on meedia

---

²²⁷ S. Griffen. *Op. cit.*, lk 29.

see, kelle kaudu saadakse üldiselt teada, et isikut kuriteos kahtlustatakse või süüdistatakse. Meedia mängib avaliku arvamuse kujundamisel olulist rolli ning seega on üha enam levimas arusaam, et meedia peab arvestama ka süütuse presumptsiooniga.

Otsides tasakaalu ajakirjandusvabaduse, avaliku teadmismisvajaduse ja süütuse presumptsiooni vahel, tuleb tõdeda, et süütuse presumptsiooni kaitse on ajaga pigem nõrgenemas, kuivõrd riigid tunnevad rohkem ajakirjandusvabaduse kaitse üle muret. Ka EIÕKohus on asunud meediat riigipoolse liigse väljendusvabaduse piiramise eest kaitsma isegi juhul, kui riigid kasutavad taolisi piiranguid kohtupidamise privaatsuse kaitseks.²²⁸ Eelnevalt erinevate riikide praktikat analüüsid selgus, et kuigi süütuse presumptsiooni on paigutatud tänapäeval avaramasse konteksti, ei julgeta riikide poolt süütuse presumptsiooni rikkumise korral meediale karistusi rakendada, kartes väljendusvabaduse ja avaliku teadmismisvajaduse liigset riivamist. Samuti nõrgestab autori arvates süütuse presumptsiooni erandite ehk täpsemalt öeldes riive lubamine kohtupraktikas. EIÕK küll iseenesest ei luba süütuse presumptsioonile erandeid, kuid EIÕKohus on lubanud piirata süütuse presumptsiooni mõistlikus ulatuses, kaaludes huve ning säilitades süütuse presumptsiooni kaitse sisu.²²⁹ Samas EIÕKohtu praktikat analüüsid leidis autor, et kui riigivõimu esindaja siiski sõnaselgelt käsitas isikut süüdiolevana enne kohtuotsuse jõustumist, tuvastas EIÕKohus süütuse presumptsiooni rikkumise. Eesti Vabariigi PS-i kommenteeritud väljaande autoritest on E. Kergandberg arvamusel, et süütuse presumptsioon on põhisisu osas riivamatu, kuivõrd tema arvates ei ole võimalik välja mõelda ega õigustada põhjusi, millest saaks lähtuda kellegi käsitamises kuriteos süüdiolevana enne tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist.²³⁰ Eelnevast lähtudes saab järeldada, et süütuse presumptsiooni toime ajakirjanduse ja eraisiku vahel ei ole üheselt selge.

3.4.2 Võimalike kaitsemeetmete analüüs tasakaalustamiseks ajakirjandusvabadust, avalikku teadmismisvajadust ja süütuse presumptsiooni

Eelnevalt nähtus, et süütuse presumptsiooni näol on tegemist eelkõige riigivõimu esindajate vastu suunatud tõrjeõigusega. Selline käsitus keelab riigivõimu esindajatel käsitada isikut süüdiolevana enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist. EIÕKohtu praktikat analüüsid võib järeldada, et süütuse presumptsiooni rikkumisega on tegemist siis, kui riigivõimu esindaja on avalikkusele jätnud mulje isiku süüdiollemises enne vastavat kohtuotsust. Nii ei tohi riigivõimu esindajad pressiteadetes süüküsimust selgelt ühepoolselt kriminaalmenetluse ajal

---

²²⁸ Dupuis vs. Prantsusmaa.

²²⁹ EIKo 07.10.1988, 10519/83 Salabiaku vs. Prantsusmaa.

²³⁰ E. Kergandberg. PS § 22/16. *Op. cit.*

väljendada. Kui riigivõimu esindaja on aga süüküsimust arutanud selgelt ühepoolset ning jätnud avalikkusele mulje isiku süüdiolemise kohta, on EIÕKohtu praktika kohaselt tuvastatud süütuse presumptsiooni rikkumine riigivõimu esindaja poolt. Et süütuse presumptsioonist peaks kinni ka ajakirjandus, tuleks esmalt autori hinnangul riigivõimu esindajatel ajakirjandusega suheldes sõnu hoolikalt valida, et vältida viitamist kaebaja süüle. Kui aga vaadata EIÕKohtu praktikat, on EIÕKohus mitmete lahendite puhul süütuse presumptsiooni rikkumise riigivõimu esindajate poolt tuvastanud. Näitena tõi autor eelnevalt välja ka Eestis aset leidnud Silvergate'i juhtumi, milles prokuratuur lõpetas endise justiitsministri kohta kriminaalmenetluse määrusega, kuivõrd puudusid tõendid kuriteo toimepanemise kohta, ent samas määruses jäeti kõhkklused isiku süü osas üles. Kergekäeliselt alustatud kriminaalmenetlus ja kõhkklusi andev kriminaalmenetluse lõpetamise määrus aga tõi kaasa vaenuliku meediakampaania. Samas ei too autori arvates üksnes meedia poolt vahendatu kaasa süütuse presumptsiooni rikkumist, vaid ka meedia ise on kahtlustatavate ja süüdistatavate osas vaenulikku meediakampaaniat ärgitanud. Seetõttu on oluline, et süütuse presumptsiooni põhimõtte laienuks ka meediale, ning kahtlustatavatele ja süüdistatavatele tagataks sellise tegevuse eest kaitse.

Üheks kaitsemeetmeks süütuse presumptsiooni rikkumise vältimiseks on eespool mainitud *sub judice*'i printsiip, mis otseselt keelab meedial kriminaalmenetlust selliselt kajastada, et see kriminaalmenetluse tulemust võiks mõjutada. Nagu eelnevalt nähtus, on selline printsiip kasutusel Ühendkuningriigis, kuid ka näiteks Austrias on võimalik rahaliselt ajakirjandust karistada, kui ta artiklite kajastamise kaudu õiglasesse kohtupidamisse sekkub. Eestis aga otseselt sellist keeldu KarS-is sätestatud ei ole. Printsiibi sätestamise vajalikkuse hindamisel tuleb vaadata ka Mandri-Euroopa õigussüsteemi teiste riikide praktikat antud põhimõtte rakendamisel. Alapeatükist 3.3.1 nähtus, et üldiselt Mandri-Euroopa õigussüsteem *sub judice*'i reegli kehtestamist ei toeta. Austrias ja Prantsusmaal on küll sarnane printsiip olemas, kuid selgus, et praktikas rakendatakse seda ebapiisava kohtupraktika tõttu harva. Nimelt on keeld ausat ja õiglast kohtumenetlust artiklite avaldamise kaudu mõjutada oma olemuselt liiga üldine ja ebamäärane ning liigselt väljendusvabadust piirav. Autori arvates on aga praktikas raske tõendada, millistel juhtudel vaenulik meediakampaania ausat ja õiglast kohtupidamist mõjutada võib. Võimatu on üheselt aru saada, kuidas meedia isiku arvamust on mõjutanud. Samuti jookseks reeglist tulenev ajakirjandusele tõendamiskoormuse laskumine vastuollu kriminaalmenetlusliku põhimõttega, mille kohaselt keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama. Ühendkuningriigis on *sub judice*'i printsiipi aidanud välja kujundada aga printsiibi kehtivuse pikk aeg ja laialdane kohtupraktika. Angloameerika

õigussüsteemis on aga antud printsiip vajalikum, kuivõrd angloameerika õigussüsteemis kardetakse vaenuliku meediakampania võimalikku mõju ja survet vandekohtule.

Teine kaitsemeede ajakirjandusvabaduse ja süütuse presumptsiooni tasakaalustamisel on kohtueelsete andmete avaldamise piirang. Andmete avalikustamise piirangud takistavad aga võimalikku meediapoolset isiku käsitamist süüdiolavana enne vastava kohtuotsuse jõustumist. Selliseid meetmeid võib lugeda repressiivseteks kaitsemeetmeteks, millega takistatakse süütuse presumptsiooni võimalikku rikkumist. Peatükist 3.3.1 selgus, et Mandri-Euroopa õiguskultuur ei sätesta kahtlustatavate andmete avaldamise kohta üldiselt karme piiranguid, kuid samas näiteks Ühendkuningriigis on olnud kahtlustatavate andmete avaldamise piirangud ranged, kuivõrd andmete avaldamisega kardetakse ausasse ja õiglasesse kohtumenetlusse sekkumist. Autori arvates on kahtlustatavate süütuse presumptsiooni kaitset Eestis tugevdatud, kuivõrd 1. septembril 2011. aastal jõustusid KrMS-i muudatused, mille kohaselt laiendati kohtueelse menetluse andmete avaldamise piiranguid ka menetlusvälistele isikutele, sh ka ajakirjandusele. Eelnevalt kehtisid piirangud üksnes menetlusosalistele. Seega on eeluurimiskohtunikul uute sätete alusel võimalik prokuratuuri taotlusel ka ajakirjandust kohtumääruse alusel trahvida, kui ta on avaldamise reegleid rikkunud.

Peatükist 3.3.2 nähtus, et teiseks võimalikuks süütuse presumptsiooni kaitsemeetmeks on õiguskaitsevahendite tagamine süütuse presumptsiooni rikkumise korral eraõiguslike sätetega. Nimelt ollakse arvamusel, et kui isikut käsitatakse enne vastava kohtuotsuse jõustumist süüdiolavana, rikub see ühtlasi tema au ja väärikust. Nii tagatakse isikutele, keda meedia on avalikkuse ees süüdiolavana käsitanud ilma süüd kinnitava kohtuotsuseta, kaitse üldiselt isiklike õiguste kaitse kaudu, pakkudes välja mittevaralise kahju hüvitamise, andmete ümberlukkamise jne. Autori arvates on tsiviilõiguslike kaitsevahendite näol tegemist ennetavate meetmetega, millega loodetakse ära hoida ajakirjanduse vastutustundetute artiklite kajastamist. Magistritööst selgus, et ka Eestis on võimalik isikul meedia vastu tsiviilhagi mittevaralise kahju hüvitamiseks VÕS-is olevate au ja hea nime teotamise sätete kaudu esitada. Samuti on autori arvates oluline ka see, et Eestis on peetud vajalikuks tugevdada VÕS-ist tulenevate õiguskaitsevahendite rakendamist isiklike õiguste rikkumise korral. Nii muudeti VÕS-i regulatsiooni, et kergendada isiklike õiguste rikkumise korral kannatanu tõendamiskoormust mittevaralise kahju hüvitamiseks. Enne muudatuste jõustumist pidi isik, keda on avalikkuse ees enne vastava kohtuotsuse jõustumist süüdiolavana käsitatud, tõendama nn erilisi asjaolusid, mis õigustavad mittevaralise kahju hüvitamist, kuid uue regulatsiooni kohaselt tuleb aga mittevaralist kahju eeldada ning kannatanu peab üksnes põhjendama vaid

kahju suurust. Kui enne VÕS-i muudatusi ei olnud ajakirjandusel motivatsiooni süütuse presumptsiooni rikkumisest hoiduda, siis uue regulatsiooniga loodetakse, et ajakirjandus austab rohkem isiklike õigusi. Sellega on autori arvates Eestis püütud ajakirjandust ohjeldada ning pakkuda isikutele suuremat kaitset tsiviilõiguslike õiguskaitsevahendite kaudu ajakirjandusvabaduse balansseerimiseks.

Pidades silmas süütuse presumptsiooni olemust ja samas ka selle siduvust au ja hea nime kaitsega, on autori arvates samas kaheldav antud juhul VÕS-i § 1046 lg-s 2 sätestatu, mis ütleb, et isikliku õiguse rikkumine ei ole õigusvastane, kui rikkumine on õigustatud, arvestades muid seadusega kaitstud hüvesid ja kolmandate isikute või avalikkuse huve. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb sellisel juhul lähtuda erinevate kaitstud hüvede ja huvide võrdlevast hindamisest. Kui aga vaadata süütuse presumptsiooni põhisisu, mis vertikaalses suhtes ei anna üldiselt õigustust käsitada isikut süüdi olevana enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist, siis süütuse presumptsiooni laiem käsituse kohaselt tuleb seoses au ja hea nime kahjustamise õigusvastasuse tuvastamisega kaaluda muid õigustavaid asjaolusid, nagu näiteks avaliku huvi olemasolu, isiku positsioon ühiskonnas ning seda, kas ajakirjandus on pahatahtlikult isiku au ja head nime riivanud jne. Eelevalt nähtus, et kui isik tunneb end meedia poolt avaldatud artikli tõttu puudutatuna, siis ei ole tegemist alati au ja hea nime teotamisega. Kui aga riigivõimu esindaja käsitab isikut süüdi olevana enne vastava kohtuotsuse jõustumist, ei saa sellist käitumist õigustada näiteks avaliku huvi olemasoluga või sellega, et riigivõimu esindaja käsitas isikut süüdi olevana heausklikult. Analüüsides eelnevalt EIÕKohtu praktikat, selgus, et kui riigivõimu esindaja käsitas isikut sõnaselgelt süüdi olevana enne kohtuotsuse jõustumist, leiti EIÕKohtu poolt süütuse presumptsiooni rikkumine. Seega saab järeldada, et süütuse presumptsiooni laiem käsituse ei taga eraisikute vahelisele suhtele sellist kaitset nagu seda tagab süütuse presumptsioon vertikaalses suhtes. Kui käsitada süütuse presumptsiooni olemust au ja hea nime teotamise keeluga, nagu seda teeb ka Eesti õigus, annaks selline laiem käsituse justkui meediale õigustuse käsitada isikut süüdi olevana enne kohtuotsuse jõustumist, mis võib aga vastuollu minna süütuse presumptsiooni tegeliku sisuga. Et tsiviilõiguslik kaitse oleks siiski tõhus ning ei muudaks süütuse presumptsiooni kaitse olemust n-õ pehmemaks, on autori arvates Prantsusmaa ja Austria õigus leidnud mõnevõrra parema lahenduse, sätestades süütuse presumptsiooni tsiviilkoodeksis eraldi õigusnormina. Kui aga meediale tuua eraõiguslikesse sätetesse eraldi süütuse presumptsiooni järgimise kohustus, rikastab ja uuendab see isiklike õiguste traditsioonilist kataloogi. Seega kui meedia käsitaks isikut kriminaalmenetluse ajal süüdi olevana, ei saaks süütuse presumptsiooni riivet õigustada kriminaalasja vastu suure avaliku huviga, kuivõrd avalik huvi ei saa pöörata süütuse presumptsiooni n-õ süüdi olemise

presumptsooniks. Nii säiliks autori arvates süütuse presumptsiooni põhisisu ka tsiviilõiguslikus kaitses. Samuti nähtus eelnevalt, et ka Austria meediaseaduses on süütuse presumptsiooni põhimõte au ja hea nime teotamise keelust eraldi sätestatud ning Austria praktika kohaselt on see taganud isikutele efektiivsema kaitse kui au ja hea nime teotamise kaitse.

Uurides erinevate riikide õiguspoliitikat süütuse presumptsiooni kaitsmise osas, leidis autor, et enamik Euroopa riikidest pakuvad laimamise ning au ja hea nime teotamise eest lisaks tsiviilõiguslikule kaitsesele ka karistusõiguslikku kaitset. Karistusõiguslik kaitse au ja hea nime teotamise eest on tsiviilõiguslikust kaitsesest rangem meede, mis võib meediat rohkem motiveerida isiku au ja hea nime teotamisest artiklite kajastamise kaudu hoiduda. Peatükist 3.3.3 selgus, et Euroopa Liidu riikidest pole laimamise eest karistusõiguslikku kaitset tsiviilsuhetes ette nähtud üksnes Eestis, Ühendkuningriigis, Iirimaa ja Rumeenias. Eestis sai küll enne 2002. aastat isikut rahatrahviga karistada, kui ta oli teadvalt vale ja teist isikut häbistavat väljamõeldist levitanud, kuid alates KarS-i jõustumisest laimamise eest karistusõiguslikku kaitset tsiviilsuhetes enam ei pakutud. Autori arvates peaks Eesti kaaluma au ja hea nime teotamise karistusõigusliku kaitse taastamist, kuivõrd enamik Euroopa Liidu riikidest siiski näevad laimamise eest karistusõigusliku vastutuse ette. Peatükist 3.3.3 nähtus, et ka Ühendkuningriik, Rumeenia ja Iirimaa kaaluvad tõsiselt karistusõigusliku kaitse vajadust. Au ja hea nime teotamise karistusõiguslik kaitse motiveeriks autori arvates meediat rohkem isikute kohta neutraalselt kõneviisil artikleid avaldama ning seega balansseeriks see süütuse presumptsiooni ja ajakirjandusvabadust. Samas tuleb arvestada, et au ja hea nime kahjustamisel saab olla ka teatud õigustus. Autor on eelnevalt käsitlenud au ja hea nime tsiviilõiguslikku kaitset ning sellega seoses ka au ja hea nime kahjustamise õigustatud riivet. Võrreldes peatükis 3.3.3 välja toodud teiste riikide laimamise karistusõiguslikku praktikat, võib järeldada, et põhiliseks au ja hea nime kahjustamise õigustuseks ajakirjanduse poolt on tõesed faktid, artikli heauskne ja õiglane avaldamine, suur avalik huvi, kannatanu positsioon ühiskonnas, ausa arvamuse printsiip ja võimuesindajate avalduste vahendamine. Seega kui isikut on meedia poolt kriminaalmenetluse ajal süüdiolavana käsitatud, annaks ka karistusõiguslik kaitse au ja hea nime teotamise sätete kaudu teatud õigustuse süütuse presumptsiooni riiveks. Autori arvates kaotaks sellisel juhul süütuse presumptsiooni olemus oma tegeliku mõtte, mille kohaselt tuleb isiku süütust alati eeldada. Seega ei paku karistusõiguslik au ja hea nime teotamise kaitse eraõiguslikes suhetes aga sellist kaitset, mis on olemas horisontaalses ehk riigivõimu esindaja ja eraisiku vahelises suhtes, milles suur avalik huvi näiteks ei õigusta seda, et prokurör käsitab isikut selgelt süüdiolavana enne vastava kohtuotsuse jõustumist.

3.5 Vahekokkuvõte

Ajakirjanduse artiklite avaldamise õigus tuleneb väljendusvabadusest, mis tähendab õigust vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil. Väljendusvabadus on üks kesksemaid vabadusõigusi, mis on seotud PS-i §-s 1 sätestatud demokraatia põhimõttega. Väljendusvabadust võib seadusega piirata avaliku korra, kõlbluse, teiste inimeste õiguste ja vabaduste, tervise, au ning hea nime kaitseks. Mõned riigid on sätestanud lisaks väljendusvabadusele eraldi ka pressivabaduse põhiseadusesse, mis on oma olemuselt ajakirjanduse spetsiifiline kaitseõigus. Pressivabaduse näol on tegemist õigusega, millega ajakirjanikel on võimalus professionaalses tegevuses teiste isikute huvide ja õiguste riivet põhjendada. Ajakirjandusvabaduse piiramisel tuleb arvestada PS § 45-st tuleneva tsensuuri keeluga, mis tähendab, et riik ei või luua selliseid riiklikke institutsioone, mis tsenseeriks väljendusvabadust. Kui väljendusvabaduse piiramisele järgneb ebaproportsionaalselt suur karistus, on tegemist sisuliselt tsensuuri kohaldamisega. Eelnevat tuleb arvesse võtta ajakirjandusvabaduse, avaliku teadmismajaduse ja süütuse presumptsiooni tasakaalustamisel.

Antud peatükis selgus, et kahtlustatavate ja süüdistatavate õiguste kaitseks on olemas erinevaid kaitsemeetmeid, mis oma olemuselt piiravad ajakirjandusvabadust. Et ennetada kahtlustatavate ja süüdistatavate käsitlemist süüdiolavana meedia poolt enne kohtuotsuse jõustumist, on üheks kaitsemeetmeks *sub judice* reegel ning eeluurimise andmete avaldamise piiramine. Autor järeldas, et *sub judice* reegel on oma olemuselt liiga üldine ja ebamäärane ning liigselt väljendusvabadust piirav. Samuti leidis autor, et kriminaalmenetluse andmete avaldamise piirangutega on leitud tasakaalupunkt ajakirjandusvabaduse, avaliku teadmismajaduse ja süütuse presumptsiooni vahel. Kui aga meedia on isikuid käsitletud avalikkuse ees süüdiolavana enne süüd kinnitavat kohtuotsust, saab isik teostada tsiviilõiguslikku kaitset läbi au ja hea nime teotamise sätete. Autor leidis, et Eestis on tugevdatud võlaõigusseadusest tulenevaid õiguskaitsevahendeid mittevaralise kahju hüvitamise näol, kuid siiski ei paku autori arvates see piisavalt efektiivset kaitset isikutele, keda ajakirjandus on avalikkuse ees käsitanud süüdiolavana enne kohtuotsuse jõustumist. Autori arvates ei anna aga süütuse presumptsiooni sidumine au ja hea nime teotamisega isikule sama efektiivset kaitset kui seda annab süütuse presumptsioon kui kriminaalmenetluslik printsiip vertikaalses suhtes. Eelnevalt selgus, et kui riigivõimu esindaja käsitab isikut kriminaalmenetluse ajal pressiteates selgelt süüdiolavana, ei leidu sellisele avaldusele üldjuhul õigustust, kuid au ja hea nime kahjustamist peab isik teatud

määral taluma ehk au ja hea nime riive ei ole alati õigusvastane. Ajakirjandusel on ühiskonnale tugev mõju, kujundades artiklite kajastamise kaudu isikute arvamust. Samuti tuleb tõdeda, et tegelikkuses on meedia see, kelle kaudu avalikkus käimasolevate kriminaalmenetluste kohta teada saab. Kuivõrd enne süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist käsitletakse isikuid meedia poolt sageli süüdistaja või kannatanu väidete paikapidavust eeldades süüdiolevana, peaks autori arvates ka kahtlustatavate ja süüdistatavate kaitse olema sellise tegevuse eest tõhus. Autori hinnangul tugevdaks süütuse presumptsiooni tsiviilõiguslikku kaitset Eestis see, kui sätestada meediale eraldi süütuse presumptsiooni järgimise kohustus. Hetkel eeldatakse, et süütuse presumptsiooni rikkumine ajakirjanduse poolt kahjustab üksnes isiku reputatsiooni, kuid samas on isikul ka huvi, et teda käsitataks avalikkuse ees süütuna seni, kuni tema süüd ei ole kohus kohtuotsusega kinnitanud. Seega kui sätestada süütuse presumptsiooni järgimise kohustus eraõiguslike sätetega au ja hea nime teotamise keelust eraldi, rikastaks see isiklike õiguste kataloogi ning õiguskaitsevahendite rakendamine oleks teiste isiklike õiguste õiguskaitsevahenditest eraldiseisev. Nii säiliks autori arvates ka meedia ja eraisiku vahelises suhtes süütuse presumptsiooni tegelik sisu, mille kohaselt isikut ei tohi käsitada süüdiolevana enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist ning igasugused õigustused ja põhjendused süütuse presumptsiooni riiveks mittevaralise kahju hüvitamise nõudmisel langeksid ära.

Teiseks kaitsemeetmeks pakkus autor välja au ja hea nime teotamise karistusõigusliku kaitse, mida näevad ette enamused Euroopa Liidu riigid. Au ja hea nime teotamise karistusõiguslik kaitse motiveeriks autori arvates meediat rohkem kahtlustatavate ja süüdistatavate kohta neutraalsel kõneviisil artikleid avaldama ning seega balansseeriks see süütuse presumptsiooni ja ajakirjandusvabadust. Samas nii nagu ka au ja hea nime teotamisel tsiviilõiguslikus kaitses, tuleb ka au ja hea nime teotamisel karistusõiguslikus kaitses arvestada sellega, et au ja hea nime kahjustamine ei ole alati õigusvastane. Eelnevatest selgitustest lähtuvalt ei paku ka au ja hea nime teotamise karistusõiguslik kaitse siiski sellist kaitset, mis on olemas horisontaalses ehk riigivõimu esindaja ja eraisiku vahelises suhtes.

Kokkuvõttes leidis autor, et tänapäeval muretsetakse pigem ajakirjandusvabaduse liigse piiramise pärast; süütuse presumptsiooni kaitse meedia ja eraisikute vahelises suhtes on ajakirjandusvabadusega võrreldes tagaplaanile jäetud. Sellist suunda toetab ka EIÕKohus, kelle arvates meediat ei tohiks liigset piirata, kuivõrd liigne piiramine halvab meedia põhifunktsiooni, milleks on oluliste päevasündmuste vahetu kajastamine. Sellise praktika tõttu

ei julge ka autori arvates Mandri-Euroopa riikide õiguspoliitika, sh ka Eesti selles seisukohas oluliselt erineda.

KOKKUVÕTE

Ajakirjandus on avalikkusele tähtis informatsiooniallikas, teatades avalikkusele olulistest päevasündmustest. Kuritegevus ja kriminaalmenetlused on kahtlemata teemad, millest avalikkus huvitub. Ajakirjandusvabaduse osa on kohtumenetluste kajastamine avalikkuse teadmismajaduse rahuldamiseks. See vabadus vastandub kohtumenetluse osaliste, eelkõige kahtlustatava või süüdistatava õigustega. Enne süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist käsitletakse isikuid sageli süüdistaja või kannatanu väidete paikapidavust eeldades süüdiolavana. Avalikkusel on õigus kohtumenetlusest teada, eriti kui kahtlustav või süüdistatav on avaliku elu tegelane, veelgi kõrgem on teadmismajadus valitud ja nimetatud ametikandjate puhul. Samas on isikul, kelle kohta käib kriminaalmenetlus, süütuse presumptsiooni printsibiist lähtuvalt õigus olla mitte käsitatud avalikkuse ees süüdiolavana enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist. Enne kohtuotsuse tegemist süü ja tõendite käsitlemine ajakirjanduses ja avalikkuse reaktsiooni esile kutsumine võib mõjutada kohut ja mõjutab isiku au ja head nime. Pelgalt õigeks mõistva otsusega ei ole võimalik isikule süütuse presumptsiooni rikkumisega tekitatud kahju heastada. Seega on vajalik leida õigusriigis sobiv tasakaalupunkt väljendusvabaduse, avalikkuse teadmismajaduse ja süütuste presumptsiooni vahel.

Antud magistr töö eesmärgiks oli hinnata tasakaalu ajakirjandusvabaduse, avaliku teadmismajaduse ja süütuse presumptsiooni vahel Eestis, tuginedes kehtivatele õigusnormidele ning vajadusel pakkuda välja muudatusettepanekud. Ennekõike püüdis autor leida vastust töö põhilisele küsimusele: kuidas tasakaalustada ajakirjandusvabadust, avalikku teadmismajadust ning süütuse presumptsiooni Eestis?

Et leida vastust põhiküsimusele, püstitas autor käesolevas magistr töö neli alaküsimust. Esmalt püüdis autor teada saada, kas süütuse presumptsiooni toime laieneb ka eraisikute käitumisele. Autor jõudis järeldusele, et süütuse presumptsioon ei ole üksnes kriminaalmenetluslik põhimõte, mis on suunatud tõrjeõigusena riigivõimu esindajate vastu, vaid üha enam aktsepteeritakse süütuse presumptsiooni laienemist ka horisontaalsele ehk eraisikute käitumisele. Eelkõige ollakse arvamisel, et ajakirjandus peab süütuse presumptsiooniga arvestama, kuivõrd ajakirjandus mängib olulist rolli avaliku arvamuse kujundamisel. Sellist käsitust aktsepteeritakse pigem Mandri-Euroopa õigussüsteemis, milles süütuse presumptsiooni rikkumist meedia poolt lahendatakse eelkõige au ja hea nime teotamise sätetega. Samuti on ka EIÕKohus asunud seisukohale, et süütuse presumptsiooni eesmärk ei

ole ainult isikute kaitse huvide tagamine, vaid süütuse presumptsiooni eesmärk on ka inimese au ja väärkuse säilitamine.

Teiseks uuris autor, millised on Eestis kehtivad ajakirjandusvabaduse piirangud ning millised kaitsemeetmed on Eestis ette nähtud isikule, keda meedia on käsitanud avalikkuse ees süüdiolavana enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist. Autor leidis, et Eestis on ajakirjandusvabadust piiratud eelkõige seoses isikuandmete kaitsega. Eestis seab KrMS kohtueelse menetluse andmete avaldamisele teatud piirangud, mis kehtivad ka menetlusvälistele isikutele ehk ajakirjandusele. Nimelt võib KrMS § 214 lg 1 kohaselt kohtueelse menetluse andmeid avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses ning KrMS § 214 lg-s 2 sätestatud tingimustel. KrMS § 214 lõike 2 kohaselt on kohtueelse menetluse andmete avaldamine kriminaalmenetluse, avalikkuse või andmesubjekti huvides lubatud, kui see ülemäära andmesubjekti ega kolmandate isikute õigusi ei kahjusta, eriti delikaatsete isikuandmete avaldamise puhul. Isikuandmete avaldamise piirangud seoses süüteo toimepanemise või selle ohvriks langemise kohta enne avalikku kohtuistungit või õigusrikkumise asjas otsuse langetamist on sätestatud ka eraõiguslike sätetega IKS-is. IKS lubab neid andmeid töödelda ilma andmesubjekti nõusolekuta ajakirjanduslikul eesmärgil juhul, kui selleks on ülekaalukas avalik huvi ning see on kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega. Täpsemaid kriteeriumeid avaldamise osas ei ole ajakirjandusele ette nähtud. Kui aga ajakirjandus artiklite kajastamisel süütuse presumptsiooni põhimõttega ei arvesta, saab isik kasutada Eestis tsiviilõiguslikke kaitsevahendeid. Isik saab ajakirjanduse vastu tsiviilhagi esitada, tuginedes au ja hea nime teotamisele. VÕS annab isikule võimaluse nõuda au ja hea nime teotamisel mittevaralise kahju hüvitamist, andmete ümberlukkamist või paranduse avaldamist avaldaja kulul ning au ja hea nime kahjustava tegevuse keelamist. Au ja hea nime karistusõiguslik kaitse eraisikute vahel puudub.

Kolmandaks uuris autor, kuidas teised riigid balansseerivad ajakirjandusvabadust, avalikku teadmishajadust ja süütuse presumptsiooni. Selgus, et angloameerika õigussüsteemis tuntakse muret ajakirjanduse poolt süütuse presumptsiooni mittejärgimise korral selle mõju ausale ja õiglasele kohtumenetlusele ning Mandri-Euroopa õigussüsteem tunneb pigem muret isiku reputatsiooni üle. Selgus, et Ühendkuningriigis on ajakirjandusele konkreetne keeld sätestatud, mille kohaselt on ajakirjandusel keelatud oma tegevusega takistada kriminaalmenetluse ausat ja õiglast läbiviimist, sõltumata ajakirjanduse tegelikust tahtest juhul, kui ta ei tõenda, et ta on avalikustanud fakte menetlusest õiglaselt ja täpselt. Seega kui ajakirjandus kahtlustatava identiteedi avalikkusele avaldab, tuleb ajakirjandusel olla valmis ise tõendama, et kriminaalasja

avalikustamisega on ta järginud seadust, st kannatanule ei lasku tõendamiskoormus. Sellist reeglit kutsutakse Ühendkuningriigis *sub judice*'i printsipiiks, mille sätestamise vastu on Mandri-Euroopa õigussüsteemi riigid, kuivõrd nende arvates on eelneva keelu kehtestamine oma olemuselt liiga ebamäärane ja jookseks vastuollu kriminaalmenetlusliku põhimõttega, mille kohaselt keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama. Samuti peab Mandri-Euroopa õigussüsteem *sub judice*'i reeglit ülemäära kaitsvaks, piirates avalikku debatti ja järelevalvet õigusemõistmise üle. Selgus, et Austrias ja Prantsusmaal on küll *sub judice*'i sarnane keeld sätestatud, kuid praktikas rakendatakse seda ebapiisava kohtupraktika tõttu harva. Samas on Euroopa Liidus mitmetes riikides eeluurimise andmete avaldamise piirangud kehtestatud ning nende piirangute rikkumise korral on ette nähtud trahvid. Kui aga ajakirjandus ei ole artiklite avaldamisega süütuse presumptsiooni järginud, siis Mandri-Euroopa õigussüsteemi riigid näevad üldiselt ette tsiviilõigusliku kaitsemeetme läbi au ja hea nime teotamise kaitse sätete. Selgus, et Austria ja Prantsusmaa pakuvad tsiviilõiguslikku kaitset eraldi süütuse presumptsiooni rikkumise eest, kehtestades tsiviilseadustikku eraldi süütuse presumptsiooni järgimise kohustuse ajakirjandusele. Samuti selgus, et enamik Euroopa riikidest pakub au ja hea nime teotamise korral ka karistusõiguslikku kaitset.

Neljandaks püüdis autor teada saada, kas Eestis kehtivad ajakirjandusvabaduse piirangud on piisavalt efektiivsed tagamaks kaitset meedia poolse süüdimõistmise eest enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist. Selgus, et Eesti on viimaste aastate jooksul kaitsemeetmeid tugevdanud. Kuivõrd kohtueelsete andmete käsitlemine ajakirjanduses võib mõjutada kohut ja isiku au ja head nime, on Eesti laiendanud kohtueelsete andmete avaldamise piirangud ka menetlusvälistele isikutele, mille rikkumise korral on ette nähtud trahv. KrMS kohaselt võib kohtueelse menetluse andmeid avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses. Kriminaalmenetluse andmete avalikustamise piiramisel tuleb arvestada, et avalikkusel on siiski teatud määral õigus teada kohtumenetlusest, eriti juhul, kui kahtlustatav või süüdistatav on avaliku elu tegelane. Seetõttu ei saa andmete avaldamist täielikult keelata, vaid andmete avalikustamist tuleb igal juhtumil eraldi kaaluda, lähtudes KrMS § 214 lõikest 2. Autori järeldas, et Eesti on andmete avalikustamise piiramise osas leidnud vajaliku tasakaalu punkti balansseerimaks ajakirjandusvabadust, avalikku teadmishajadust ja süütuse presumptsiooni.

Samuti on Eestis tugevdatud ka tsiviilõiguslikke kaitsemeetmeid, mis on mõeldud ka nende isikute kaitseks, keda ajakirjandus on käsitlenud avalikkuse ees süüdiolavana enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist. Nimelt muudeti VÕS-ist tulenevat mittevaralise kahju hüvitamise nõudmist kergemaks isikule, kelle au ja hea nime ajakirjandus on teotanud.

Eelnevalt pidi isik tõendama, et meedia poolt isiklike õiguste rikkumise korral on tekitatud talle mittevaraline kahju, mille tõendamine praktikas osutus äärmiselt raskeks. Seega võib öelda, et enne muudatuste jõustumist puudusid Eestis efektiivsed tsiviilõiguslikud kaitsevahendid isikule, kelle suhtes meedia süütuse presumptsiooni rikkus.

Samas jõudis autor järeldusele, et süütuse presumptsiooni sidumine au ja hea nime teotamisega ei anna isikule sama efektiivset kaitset kui seda annab süütuse presumptsioon kui kriminaalmenetluslik printsiip vertikaalses suhtes. Analüüsides EIÕKohtu praktikat, järeldas autor, et kui riigivõimu esindaja käsitab isikut kriminaalmenetluse ajal pressiteates selgelt süüdiolavana, ei leidu sellisele avaldusele üldjuhul õigustust, kuid au ja hea nime kahjustamist peab isik teatud määral taluma ehk au ja hea nime riive ei ole alati õigusvastane. Au ja hea nime kahjustamise õigusvastasusel tuleb hinnata eelkõige avalikku huvi artikli kajastamisel, isiku positsiooni ühiskonnas ning samuti ka seda, kas avaldaja on rünnanud isikut pahatahtlikult või on tegemist üksnes heas usus tehtud kriitikaga. Autor leidis, et tsiviilõiguslikud kaitsevahendid oleksid efektiivsemad juhul, kui Austria ja Prantsusmaa eeskujul sätestataks seadusesse ajakirjandusele eraldi süütuse presumptsiooni järgimise kohustus. Kuivõrd ajakirjandusel on ühiskonnale tugev mõju, kujundades artiklite kajastamise kaudu isikute arvamust, peaks autori arvates olema ka nende isikute kaitse tõhus, keda meedia avalikkuse ees süüdi mõistab. Samuti tuleb tõdeda, et tegelikkuses on tihti just meedia see, kelle kaudu avalikkus käimasolevatest kriminaalmenetlustest teada saab. Kui aga tuua eraõiguslikesse sätetesse meediale eraldi süütuse presumptsiooni järgimise kohustus, rikastab ja uuendab see isiklike õiguste traditsioonilist kataloogi. Seega kui meedia käsitaks isikut kriminaalmenetluse ajal süüdiolavana, ei saaks süütuse presumptsiooni riivet õigustada kriminaalasja vastu suure avaliku huviga, kuivõrd avalik huvi ei saa pöörata süütuse presumptsiooni n-ö süüdiolamise presumptsiooniks. Nii säiliks ka autori arvates tsiviilõiguslikus kaitses süütuse presumptsiooni põhisisu. Heaks näiteks saab tuua Austria kohtupraktika, mis näitab, et süütuse presumptsiooni eraldi kaitse meediaseaduses on taganud isikutele efektiivsema kaitse kui au ja hea nime teotamise kaitse. Hetkel aga eeldatakse, et süütuse presumptsiooni rikkumine ajakirjanduse poolt kahjustab üksnes isiku reputatsiooni, kuid samas on isikul ka huvi, et teda käsitataks avalikkuse ees süütuna seni, kuni tema süüd ei ole kohus kohtuotsusega kinnitanud. Seetõttu järeldas autor, et Eestis kehtivad tsiviilõiguslikud kaitsemeetmed ei ole piisavalt efektiivsed tagamaks kaitset isikutele meedia poolse süüdimõistmise eest enne süüd kinnitava kohtuotsuse jõustumist.

Lisaks kohtueelsete andmete avalikustamise piiramisele ning tsiviilõiguslikele kaitsevahenditele isikutele on kolmandaks võimaluseks ajakirjandusvabaduse, avaliku teadmishvajaduse ja süütuse presumptsiooni balansseerimiseks kehtestada sarnaselt Ühendkuningriigi õigusega *sub judice*'i reegel, mis keelaks ajakirjandusel oma tegevusega takistada kriminaalmenetluse ausat ja õiglast läbiviimist. Selgus, et kui Ühendkuningriigis ajakirjandus kahtlustatava identiteedi avalikkusele avaldab, tuleb ajakirjandusel olla valmis ise tõendama, et kriminaalasja avalikustamisega on ta järginud seadust, st kannatanule ei lasku tõendamiskoormus. Mandri-Euroopa õigussüsteemi riigid peavad aga antud printsiipi liiga ebamääraseks ning ülemäära kaitsvaks, piirates avalikku debatti ja järelevalvet õigusemõistmise üle. Samuti jookseks see vastuollu kriminaalmenetlusliku põhimõttega, mille kohaselt keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama. Autori arvates on aga praktikas raske tõendada, millistel juhtudel vaenulik meediakampania võib ausat ja õiglast kohtupidamist mõjutada. Võimatu on üheselt aru saada, kuidas meedia isiku arvamust on mõjutanud. Ühendkuningriigis on *sub judice*'i printsiipi aidanud välja kujundada aga printsiibi kehtivuse pikk aeg ja laialdane kohtupraktika. Angloameerika õigussüsteemis on aga antud printsiip vajalikum, kuivõrd angloameerika õigussüsteemis kardetakse vaenuliku meediakampania võimalikku mõju ja survet vandekohtule. Seetõttu ei pea autor vajalikuks kehtestada *sub judice*'i reeglit Eesti seadusandlusesse.

Neljandaks kaitsemeetmeks on au ja hea nime teotamise karistusõiguslik kaitse, mida Eesti õigus eraisikute vahelises suhtes ette ei näe. Autor jõudis järeldusele, et ka Eesti õigus võiks kaaluda au ja hea nime teotamise karistusõigusliku kaitse taastamist, et balansseerida ajakirjandusvabadust, avalikku teadmishvajadust ja süütuse presumptsiooni. Au ja hea nime karistusõiguslik kaitse on ette nähtud enamikes Euroopa Liidu riikides ning autori arvates võiks see motiveerida meediat kahtlustatavate ja süüdistatavate kohta rohkem neutraalsemal kõneviisil artikleid avaldama. Siiski ei pea autor antud kaitsemeetet parimaks lahenduseks, kuivõrd nii nagu ka au ja hea nime teotamisel tsiviilõiguslikus kaitses, tuleb ka au ja hea nime teotamisel karistusõiguslikus kaitses arvestada sellega, et au ja hea nime kahjustamine ei ole alati õigusvastane. Seega kaoks süütuse presumptsiooni põhisisu ka au ja hea nime teotamise karistusõigusliku kaitse korral.

Kokkuvõttes võib järeldada, et on olemas erinevaid kaitsemeetmeid tasakaalustamiseks ajakirjandusvabadust, avalikku teadmishvajadust ja süütuse presumptsiooni. Sobiva tasakaalu leidmine kolme põhiõiguse vahel sõltub suuresti riigi õiguspoliitika suunast ning ühiskonna väärtuste valikutest. Selgus, et tänapäeval muretsetakse pigem ajakirjandusvabaduse liigse

piiramise pärast; süütuse presumptsiooni kaitse meedia ja eraisikute vahelises suhtes on ajakirjandusvabadusega võrreldes tagaplaanile jäetud. Sellist suunda toetab ka EIÕKohus, kelle arvates meediat ei tohiks liigset piirata, kuivõrd liigne piiramine halvab meedia põhifunktsiooni, milleks on oluliste päevasündmuste vahetu kajastamine. Sellise praktika tõttu ei julge ka autori arvates Mandri-Euroopa õigussüsteemi riikide, sh ka Eesti õiguspoliitika selles seisukohas oluliselt erineda. Et kolm õigust oleksid omavahel tasakaalus, tuleb piirata mõistlikus ulatuses kriminaalmenetluse andmete avaldamist ennetamaks vaenulikkude meediakampaaniat kahtlustatava või süüdistatava osas ning tagada piisavalt efektiivsed kaitsemeetmed juhul, kui meedia on neid käsitletud avalikkuse ees süüdiolena. Antud magistritöös järeltas autor, et Eesti võiks tugevdada tsiviilõiguslike kaitsevahendeid, sätestades eraõiguslike normidega meediale süütuse presumptsiooni järgimise kohustuse sarnaselt Austriale ja Prantsusmaale.

BALANCE BETWEEN THE PRESS FREEDOM, THE PUBLIC NEED TO KNOW AND THE PRESUMPTION OF INNOCENCE

SUMMARY

The press is an important source of information for people, via which the most important current events reach the public. As the public has great interest in current criminal proceedings (especially if the proceedings concern a person well-known in the society), it encourages the press to disclose information about criminal proceedings due to the commercial interest and entertainment value. As people are keen on topics including some intrigue, the articles published in the press may be provocative and include exaggerations. Due to that articles reflecting criminal proceedings have caused issues in real life, because they may declare a person guilty before any convicting court decision is passed. The research problem of the MA thesis is to find out the balance between the three important basic rights in Estonia: the freedom of the press, the public need to know and the presumption of innocence.

On one hand the reflection of criminal proceedings in the press is supported by the right of the freedom of expression, proceeding from § 45 of the Constitution of the Republic of Estonia, forming one of the basic values of a democratic society. Concurrently, everyone has the right to freely obtain information disseminated for public use. § 44 of the Constitution of the Republic of Estonia gives the public freedom to get free information for the general use. At the same time, according to § 22 of the Constitution of the Republic of Estonia no one shall be presumed guilty of a criminal offence until a conviction by a court against him or her enters into force. The established objective of the Master's thesis according to the research problem is to evaluate the balance between the freedom of the press, the public need to know and the presumption of innocence in Estonia by analysing legal provisions and if necessary making motion to amend the balance. First and foremost, the author of the Master's thesis tries to find an answer to the main question of the paper: how to balance the freedom of the press, the public need to know and the presumption of innocence in Estonia.

The Master's thesis comprises a theoretical study, in which the analytical and comparative methods are also applied by the author. The author intends to find the answer to the raised question by exploring the corresponding literature, court practice and the comparison of different legal regulations of different countries. The Master's thesis also analyse the court practice of the Estonian and the European Court of Human Rights and compares the legal regulations of Estonia and other European countries. The source material used in the Master's

thesis is the corresponding literature on the subject matter, jurists' articles and the legal acts and court practice of Estonia and other European countries.

In order to find the answer to the main questions, the author establishes four sub-questions in the Master's thesis. Firstly, the author wants to know whether the impact of the presumption of innocence extends to the behaviour of the private person. By studying the corresponding literature, court practice and analysing the legal policy of different countries, the author comes to the conclusion that the presumption of innocence is not only the basic idea of criminal proceedings intended to be a control measure against the representatives of state power, as recently the presumption of innocence has been used more widely also horizontally, i.e. in regard to the behaviour of the private person. The dominating opinion is that the presumption of innocence should be regarded by the press as the latter plays a major role in the development of the public opinion. Such approach is adopted rather in the legal systems of Continental Europe, according to which the breach of the presumption of innocence by media is solved primarily in compliance with the provisions dealing with the prejudice of one's honour and reputation. The European Court of Human Rights holds the position that the aim of the presumption of innocence is not only to defend the interests of the defended persons but to retain the person's honour and reputation.

Secondly, the author studied restrictions established to the freedom of press in Estonia and the protective measures foreseen in Estonia to people, whom the press has presented to the public as guilty before any court decision has taken effect. The author is of the opinion that in Estonia the restriction of the freedom of press is primarily limited by the protection of sensitive personal data. As far as the publication of the data related to the criminal proceedings is concerned, the Code of Criminal Procedure establishes some limitations to the publication of data of the pre-trial proceedings, which apply also to persons not engaged in the procedure i.e. the press. Namely, according to § 214 subsection 1, information concerning pre-trial proceedings shall be disclosed only with the permission of and to the extent specified by a Prosecutor's Office and under the conditions provided for in subsection (2) of this section. According to § 214 subsection 2 of the Code of Criminal Proceedings, the disclosure of information concerning pre-trial proceedings is permitted in the interests of criminal proceedings, the public or the data subject if this, in avoidance of excess if does not violate the rights of the data subject or third parties, particularly in the case of disclosure of sensitive personal data. Limitations to the disclosure of personal data in connection with committing an offence or becoming a victim of it before the public court trial or passing a verdict in regard to the violation of law, is established

by provisions of the Personal Data Protection Act in regard to private persons. The Personal Data Protection Act allows processing certain data without the data subject's permission on journalistic purpose if there is excessive public interest and it complies with the principles of the press ethics. More specific criteria of disclosure have not been foreseen for the journalists. But if the principle of the presumption of innocence is not followed in the articles published, any person in Estonia can apply legal remedies. A person can initiate civil proceedings against the press, based on the claim of defamation of the person's honour and reputation. The Law of the Obligations Act gives the right to claim upon the defamation of honour and reputation the compensation of the non-patrimonial damage, refutation of defamatory information or the publication or the correction at the publisher's expense, and to ban the activity, which damages the honour and reputation. Protection under penal power to honour and reputation between private persons does not exist.

Thirdly, the author studied how other countries find a balance in freedom of the press, the public need to know and the presumption of innocence. It came out that in the Anglo-American legal system the main concern is connected to the impact of the failure to follow the presumption of innocence in honest and fair court proceedings, however, the legal systems of Continental Europe are more worried about the reputation of the person. It appears that in the UK a certain prohibition is established to the press, according to which journalists are not allowed to hinder with their activity honest and fair criminal proceedings, irrespective of the press's actual intention in case they are able to prove that have disclosed facts about the proceedings fairly and precisely. Hence – if the press discloses the identity of the suspect to the public, it has to be ready to prove that has followed the legislation when reflecting criminal proceedings, i.e. the aggrieved party has no obligation of the burden of proof. Such rule in the UK is called the principle of *sub judice*, the provision of which is opposed by the countries of Continental Europe, because according to them the establishment of the prohibition in essence is too vague and would be in controversy with the principle of criminal proceedings, according to which no one is obliged to prove one's innocence in criminal proceedings. At the same time the legal systems of Continental Europe consider the principle of *sub judice* excessively protective, limiting public debate and the supervision of the administration of justice. It has come out that in Austria and France a similar prohibition of *sub judice* is provided, but in practice its application in court practice is very rare. Concurrently, in several countries of the European Union limitations to the disclosure of the pre-trial data have been established and in case of the violation of these restrictions even fines are applicable. If the press has not followed the requirement of the presumption of innocence when publishing articles, the legal systems of the

countries in Continental Europe foresee the civil law protective measures by applying provisions, which ensure the retention of honour and reputation. It appears that Austria and France provide separate civil law protection measures in case of the violation of the presumption of innocence by establishing a separate obligation to the press to follow the presumption of innocence. However, the majority of European countries offer penal power defence in case honour and reputation are damaged.

Fourthly, the author wanted to learn whether the restrictions established to the freedom of press in Estonia are effective enough to guarantee protection from conviction by media before any confirming court decision takes effect. It has turned out that Estonia has strengthened such protective measures within the last years. If the media discloses pre-trial data, it may affect fair trial and person's honour and reputation. Namely, Estonia has extended the limitations to the disclosure of pre-trial data also to the persons beyond the proceedings the violation of which brings along fines. The author concluded that regarding to the limitations of disclosure of pre-trial data, Estonia has found an acceptable balance between the freedom of the press, the public need to know and the presumption of innocence.

Also, Estonia has strengthened private-law remedies, which protects the suspects and accused whom the press has presented to the public as guilty before any court decision has taken effect. The claim for the compensation of the non-patrimonial damage proceeding from the Law of the Obligations Act has been mitigated in favour of people, whose honour and reputation have been damaged by the press. Prior the person had to prove that the media, violating personal rights, had caused non-patrimonial damage, verification of which turned out to be very complicated in practice. Therefore, it may be said that before the changes took effect, there were no effective civil law protective measures in Estonia for a person in case of whom the media had violated the presumption of innocence.

The author has come to the conclusion that connecting the presumption of innocence with causing damage to honour and reputation does not give the person as effective protection as in case of the presumption of innocence in the vertical aspect of the criminal proceedings. When analysing the court practice of the European Court of Civil Rights, the author comes to the conclusion that if a representative of the state power presents a person plainly guilty during the criminal proceedings in the press release, such statement can not generally be justified; however, the damage caused to honour and reputation has to be tolerated by the person to some extent, because the prejudice of honour and reputation is not always unlawful. In the

assessment of the unlawfulness of the damage caused to honour and reputation one has to evaluate the public interest towards the article, the position of the person in the society and the fact whether the person disclosing the information attacked the person malevolently or the criticism was written in good faith. The author thinks that the civil law protective measures would be more effective if the obligation to apply the presumption of innocence by the press is established in the legislation like in Austria and France. As journalists have a significant impact on the society and develop people's opinions via their articles, the author thinks that the defence of those people, whom the media has convicted in public, should also be effective. It has to be admitted that it is the media, who informs the public of the on-going criminal proceedings. But if we want to introduce a separate requirement to journalists to follow the presumption of innocence in the private law provisions, it will enrich and update the traditional catalogue of person's rights. Hence, if the media convicts a person during the criminal proceedings, it is not possible to justify the prejudice of the presumption of innocence by the wide public interest because the public interest can not convert the presumption of innocence into the so-to-say "presumption of non-innocence". According to the author this is the way how the basic content of the presumption of innocence in the civil law defence would be preserved. A good example can be brought from Austrian court practice, which shows that separate protection of the presumption of innocence in the Media Act has provided better protection to people than the protection against the damaged caused to honour and reputation. Currently it has to be considered that the violation of the presumption of innocence by the media damages the person's reputation, and the person is keen to be presented in the public as innocent until not proved guilty by a court decision.

In addition to the civil law defence measures and the limitations of disclosure of pre-trial data, the third possibility to balance the freedom of the press, the public need to know and the presumption of innocence is to establish the rule of *sub judice* like in the UK, which would establish a rule to the press not to hinder with their activity the honest and fair administration of justice in criminal proceedings. It came out that if in the UK the press discloses the identity of the suspect to the public, the press has to be ready to prove that the disclosure of the criminal proceedings complies with the law, i.e. the aggrieved party is not subject to the burden of proof. The countries with Continental European legal system think that this principle is too vague and too protective, and limits the public discussion and the supervision of the administration of justice. It would also be in controversy with the main principle of criminal proceedings, according to which no one is obliged to prove one's innocence in criminal proceedings. According to the author, in practice it is difficult to prove in which cases a hostile media

campaign influences the honest and fair court proceedings. It is not possible to understand implicitly how the media has influenced a person's opinion. In the UK the principle of *sub judice* has been developed, however, the validity period of the principle is long and the court practice varied. In the Anglo-American legal system such principle is more necessary because in the Anglo-American legal system the possible impact and pressure of a hostile media campaign on the jury is anticipated.

The fourth protective measure - the penal power protection when damage is caused to honour and reputation is not foreseen in the relationships of private persons in Estonia. The author also concludes that Estonian legislation might contemplate on the restoration of the penal power defence upon the damage of honour and reputation in order to balance the freedom of the press, the public need-to-know and the presumption of innocence. The penal power defence of honour and reputation is foreseen in most member states of the European Union and according to the author it might motivate the media to write articles about people in a more neutral tone. However, the author does not consider the described defence measure the best solution like the performance of the civil law defence of honour and reputation; in the performance of the penal power defence of honour and reputation one has to take into account that the damage to honour and reputation is not always unlawful. Hence, the basic content of the presumption of innocence would disappear upon the performance of the penal power defence of the honour and reputation.

In conclusion it has to be said that there are different measures to balance the freedom of the press, the public need to know and the presumption of innocence. Finding an acceptable balance between the three rights depends on the legal policy of the state and value choices of society. Today people worry more about the excessive limitation of the freedom of the press; the defence of the presumption of innocence in the relationship between the media and private persons has remained in the background in comparison with the freedom of the press. Such trend is also supported by the European Court of Human Rights, according to whose opinion the media should not be excessively limited, as the excessive restrictions may hinder the basic function of the media to reflect the important daily events. Due to the described practice, the legal policy of the countries of Continental Europe can not differ substantially. Keeping the three rights in balance, it is important to limit disclosure of information concerning pre-trial proceedings to a reasonable extent and guarantee effective measures in cases, where media has convicted suspects and accused in the public eye before any confirming court decision takes effect. The author has come to the conclusion that Estonia should strengthen the civil law protective

measures, establishing requirement to journalists to follow the presumption of innocence in the private law provisions similarly to Austria and France.

LÜHENDID

AvTS	– avaliku teabe seadus
EiÕK	– Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon
EiÕKohus	– Euroopa Inimõiguste Kohus
ERHS	– Eesti Rahvusringhäälingu seadus
IKS	– isikuandmete kaitse seadus
KarS	– karisusseadustik
KrK	– kriminaalkodeks
KrMS	– kriminaalmenetluse seadustik
MeeTS	– meediateenuste seadus
PlanS	– planeerimisseadus
PS	– põhiseadus
TsÜS	– tsiviilseadustiku üldosa seadus
VÕS	– võlaõigusseadus
ÄS	– äriseadustik

KASUTATUD MATERJALID

Kasutatud kirjandus

1. Aasta viimasel päeval hakkab kehtima allikakaitse seadus. Delfi portaal 30.12.2010. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/aasta-viimasel-paeval-hakkab-kehtima-allikakaitse-seadus?id=37579727> (17.04.2015).
2. Delfi toimetuse esitas kodanikujuulguse aumärgile Silver Meikari. Delfi portaal 05.09.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/arvamus/delfi-toimetuse-esitas-kodanikujuulguse-aumargile-silver-meikari?id=64919972> (17.04.2015).
3. Duff, R. A. Who Must Presume Whom to be Innocent of What? – Netherlands Journal of Legal Philosophy 2012, nr 12/65.
4. Ereht, T., Leemets, T. jt. Eesti Õigekeelsussõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2013.
5. Ernits, M. Avalik väljendusvabadus ja demokraatia. – Juridica 2007, nr 1.
6. Griffen, S. Out of Balance: Defamation Law in the European Union and its Effect on Press Freedom. An overview for journalists, civil society and policymakers. – International Press Institute 2014.
7. Harvard Law Review. Media liability for reporting suspects' identities: a comparative analysis 2007. – Arvutivõrgus kättesaadav: www.westlaw.com (17.04.2015).
8. Ikkonen, K. Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste. – Juridica 2005, nr 3.
9. Jüriso, K. Särgava: allikakaitse seadus ei ole oht sõnavabadusele. ERR-i uudised 21.12.2010 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudised.err.ee/v/eesti/f8efef69-675e-43a8-b9c1-fd301cac92d4> (17.04.2015).
10. Kangro, K. Ansip: ajakirjanduse jaoks eksisteerib süülisuse presumptsioon. Postimees 13.09.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.postimees.ee/971464/ansip-ajakirjanduse-jaoks-eksisteerib-suulisuuse-presumptioon> (17.04.2015).
11. Kangro, K. Lang: ajakirjandus ei ole süütuse presumptsiooniga tuttav. Postimees 04.08.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.postimees.ee/928226/lang-ajakirjandus-ei-ole-suutuse-presumptiooniga-tuttav> (17.04.2015).
12. Kangro, K. Savisaar: süütuse presumptsioon kehtib ka Michali ja Lillo suhtes. Postimees 23.07.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.postimees.ee/916210/savisaar-suutuse-presumptioon-kehtib-ka-michali-ja-lillo-suhtes> (17.04.2015).

13. Kass, M. Maailma ajalehtede liit pöördus allikakaitse eelnõu pärast Ilvese poole. Postimees 30.03.2010. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.postimees.ee/243501/maailma-ajalehtede-liit-poordus-allikakaitse-eelnou-parast-ilvese-poole> (17.04.2015).
14. Koppel, K. Maadevahetus käib hoogsalt edasi. ERR-i uudised 09.11.2011. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudised.err.ee/v/eesti/9a237f8f-367f-4086-8328-6449b5d423c3> (17.04.2015).
15. Luts, P. Kristen Michal astus tagasi. ERR-i uudised 06.12.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudised.err.ee/v/eesti/405afa4a-a811-413a-8e12-aa86f3c3d8d4> (17.04.2015).
16. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004.
17. Maruste, R. Maadevahetus kui peegelpilt. Postimees 09.07.2014. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://arvamus.postimees.ee/2851375/rait-maruste-maadevahetus-kui-pegelpilt> (17.04.2015).
18. Maurer, H. Haldusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2004.
19. Meikar, S. Erakondade rahastamisest. Ausalt. Postimees 22.05.2012 – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://arvamus.postimees.ee/849254/silver-meikar-erakondade-rahastamisest-ausalt/?redir=> (17.04.2015).
20. Männiko, M. Õigus privaatsusele ja andmekaitse. Tallinn: Juura 2011.
21. Neeme, U. Õiguskantsleri nõunik Jaanus Konsa: süütuse presumptsioon ja oportuuniteet. Postimees 19.07.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://arvamus.postimees.ee/912316/oiguskantsleri-nounik-jaanus-konsa-suutuse-presumpstioon-ja-oportuuniteet> (17.04.2015).
22. Nõmper, A., Tikk, E. Informatsioon ja õigus. Tallinn: Juura, 2007.
23. Riesta, G. Trying cases in the media: A comparative overview 2008. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1493&context=lcp> (17.04.2015).
24. Seletuskiri ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (SE 656) juurde. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=886980&u=20101215145522> (17.04.2015).

25. Silm, S. Rahva hääl: Kristen Michal peab tagasi astuma. Õhtuleht 03.12.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.oh tuleht.ee/501866/rahva-haal-kristen-michal-peab-tagasi-astuma> (17.04.2015).
26. Strafgesetzbuch. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (17.04.2015).
27. Strumer, A. The Presumption of Innocence: Evidential and Human Rights Perspectives By Andrew Stumer. Oxford: Hart Publishing 2010.
28. Tankler, L. Rait Maruste: prokuratuur läks protokollide avalikustamisega liiale. Eesti Päevaleht 23.10.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://epl.delfi.ee/news/eesti/rait-maruste-prokuratuur-laks-protokollide-avalikustamisega-liiale?id=65168410> (17.04.2015).
29. Tankler, L. Silvergate'i suurim kaotaja: Michal, Meikar või Sina? Eesti Päevaleht 16.10.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://epl.delfi.ee/news/eesti/silvergatei-suurim-kaotaja-michal-meikar-voi-sina?id=65115536> (17.04.2015).
30. Teder, M. Michal ja Lillo lükkavad Meikari väited tagasi. Postimees 22.05.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.postimees.ee/849658/michal-ja-lillo-lukkavad-meikari-vaited-tagasi> (17.04.2015).
31. Vallikivi, H. Põhiõiguste ja -vabaduste piiramise alused. – Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. U. Lõhmus (koost). Tartu: Sihtasutus Iuridicum 2003.
32. Vedler, S. J.o.k.k.is maadevahetus? Eesti Ekspress 21.06.2012. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://ekspress.delfi.ee/news/paevauudised/jokkis-maadevahetus?id=64572768> (17.04.2015).
33. Weigend, T. There is Only One Presumption of Innocence. – Netherlands Journal of Legal Philosophy 2013, nr 42/3.
34. Verpeaux, M. Freedom of Expression: In Constitutional and International Case law. Brussels: Council of Europe Publishing 2010.

Kasutatud õigusaktid ja seaduste kommentaarid

1. Austria Federal Act on the Press and other Publication Media (Media Act). – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1981_314/ERV_1981_314.pdf (17.04.2015).
2. Avaliku teabe seadus. – RT I 2000, 92, 597 ... RT I, 12.07.2014, 33
3. Code de procédure pénale. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154> (17.04.2015).
4. Codice di procedura penale – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.polpenuil.it/attachments/048_codice_di_procedura_penale.pdf (17.04.2015).
5. Eesti Rahvusringhäälingu seadus. – RT I 2007, 10, 46 ... RT I, 13.03.2014, 20.
6. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
7. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon muudetud protokollidega nr. 1, 4, 6, 7, 11, 12, 13 ja 14. Arvutivõrgus kättesaadav: www.echr.coe.int (17.04.2015).
8. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. 2010/C 83/02. ELT C 83/389, 30.03.2010.
9. Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee resolutsioon nr 1165 (1998). „Right to privacy”. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta98/eres1165.htm> (17.04.2015).
10. Isikuandmete kaitse seadus. – RT I 2007, 24, 127 ... RT I, 12.07.2014, 51.
11. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 23.12.2014, 16.
12. Kergandberg, E., Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm. vlj. Tallinn: Juura 2012.
13. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1993, 10, 11.
14. Kriminaalkoodeks. – RT III 2002, 11, 108.
15. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 19.03.2015, 21.
16. Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3 vlj. Tallinn: Juura 2012.
17. Meediateenuste seadus. – RT I, 06.01.2011, 1 ... RT I, 29.06.2014, 69.
18. Mittetulundusühingute seadus. – RT I 1996, 42, 811 ... RT I, 21.06.2014, 42.
19. Planeerimisseadus. – RT I 2002, 99, 579 ... RT I, 13.03.2014, 97.
20. Sihtasutuste seadus. – RT I 1995, 92, 1604 ... RT I, 21.06.2014, 49.

21. Strafgesetzbuch. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (17.04.2015).
22. Tsiviilseadustiku üldosa seadus – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 13.03.2014, 103.
23. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 11.04.2014, 13.
24. Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 19.03.2015, 45.
25. ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon> (17.04.2015).

Kasutatud kohtupraktika

1. RKKKo 26.08.1997, nr 3-1-1-80-97, p 1.
2. RKKKo 26.08.1997, nr 3-1-1-80-97.
3. RKTCo 05.12.2002, nr 3-2-1-138-02, p 9.
4. RKTCo 19.02.2008, nr 3-2-1-145-07, p 6.
5. RKTCo 18.02.2015, nr 3-2-1-159-14.
6. RKTCo 20.06.2012, nr 3- 2-1-169-11.
7. RKTCo 20.06.2012, nr 3-2-1-169-11, p 13.
8. RKTCo 20.06.2012, nr 3- 2-1-169-11, p 13.
9. EIKo 07.12.1976, 5493/72 Handyside vs. Ühendkuningriik.
10. Euroopa Inimõiguste Komisjon, 08.07.1978, 7572/76, 7586/76 ja 7587/86, Ensslin, Baader ja Raspe vs. Saksamaa.
11. EIKo 06.09.1978, 5029/71 Klass jt vs. Saksamaa.
12. EIKo 27.02.1980, 6903/75 Deweer vs. Belgia.
13. EIKo 18.12.1980, 8603/79 Crotciani ja teised vs. Itaalia.
14. EIKo 01.01.1981, 8403/78 Jespers vs. Belgia.
15. EIKo 25.03.1983, 8660/79 Minelli vs. Šveits.
16. EIKo 08.07.1986, 9815/82 Lingens vs. Austria.
17. EIKo 07.10.1988, 10519/83 Salabiaku vs. Prantsusmaa.
18. EIKo 06.12.1988, 10590/83 Messegue ja Jabardo vs. Hispaania.
19. EIKo 23.04.1992, 11798 Castells vs. Hispaania.
20. EIKo 25.06.1992, 13778/88 Thorgeir Thorgeirson vs. Island.
21. EIKo 10.02.1995, 15175/89 Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa.
22. EIKo 23.09.1998, 24662/94 Lehideux and Isorni vs. Prantsusmaa.
23. EIKo 06.02.2001, 41205/98 Tammer vs. Eesti.

24. EIKo 28.06.2001, 24699/94 VqT Verein gegen Tierfabriken vs. Šveits.
25. EIKo 15.11.2001, 26760/95 Werner vs. Poola.
26. EIKo 16.04.2002, 36677/97 Dupuis vs. Prantsusmaa.
27. RKHKo 31.05.2007, nr 3-3-1-20-07.
28. EIKo 29.07.2008, 22824/04 Flux vs. Moldova.
29. EIKo 11.12.2008, 21132/05 TV Vest ja Roqaland Pensjonistparti vs. Norra.
30. EIKo 01.01.2009, 53466/07 Konstas vs. Kreeka.
31. RKÜKo 07.12.2009, nr 3-3-1-5-09, p 21.
32. EIKo 07.01.2010, 2834/06 P. Petkov vs. Bulgaaria.
33. EIKo 30.03.2010, 14942/09, 39820/08 Shuvalov vs. Eesti.
34. EIKo 08.04.2010, 40523/08 Peša vs. Horvaatia.
35. EIKo 09.12.2010, 16966/06 Muradverdiyev vs. Aserbaidžaan.
36. EIKo 12.01.2012, 36650/03 Dovzhenko vs. Ukraina.
37. EIKo 07.02.2012, 39954/08 Axel Springer AG vs. Saksamaa.
38. EIKo 15.02.2012, 40660/08; 60641/08 Von Hannover vs. Saksamaa.
39. EIKo 06.11.2012, 23185/03 Maksim Petrov vs. Venemaa.
40. EIKo 23.07.2013, 19866/04 Ürfi Cetinkaya vs. Türgi.
41. EIKo 05.11.2013, 18310/06 Pauliukienė ja Pauliukas vs. Leedu.
42. RKKKo 30.07.2014, nr 3-1-1-14-14, p 1035.
43. RKKKo 30.07.2014, nr 3-1-1-14-14.
44. EIKo 01.07.2014, 56925/08 A.B. vs. Šveits.
45. EIKo 08.07.2014, 53413/11 Sik vs. Türgi.
46. EIKo 28.10.2014, 60101/09 Peltreau-Villeneuve vs. Šveits.
47. RKTKo 10.10.2007, 3-2-1-53-07, p 19.
48. RKKKo 21.10.2011, nr 3-1-1-74-11, p 8.
49. RKKKo 21.10.2011, nr 3-1-1-74-11.

Muud allikad

1. Council of Europe. Recommendation (2003) 13 of the Committee of Ministers to Member States on the Provision Through the Media in Relation to Criminal Proceedings, 10.07.2003. – Arvutivõrgus kättesaadav: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=51365> (17.04.2015).
2. Eesti Ajalehtede Liit. Eesti ajakirjanduseetika koodeks. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html> (17.04.2015).

3. Prokuratuuri seletav sõnastik pressile. Prokuratuur. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.prokuratuur.ee/et/pressile/seletav-sonastik> (17.04.2015).
4. Riigiprokuratuuri kriminaalmenetluse lõpetamise määrus. – Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.prokuratuur.rik.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/meikar_lopetamine_15102012.pdf (17.04.2015).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ege Sarri,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Tasakaal ajakirjandusvabaduse, avaliku teadmisevajaduse ja süütuse presumptsiooni vahel“, mille juhendaja on prof. Ülle Madise, järgnevalt:

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 04.05.2015